

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΡ. 19-20

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Τό ξύπνημα τῆς κόρης—Τό τελευταῖο γράμμα τῆς μητέρας (ποίημα).

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Τά θηρία (διήγημα).

ΓΙΑΝΝΗ ΛΕΥΚΗ: Ναῦτες (ποίημα).

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ: Ἡ βιογράφηση τοῦ Βιζυηνοῦ (μελέτη).

Γ. ΣΤΑΥΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: Ἡ κόρη τοῦ παπᾶ (διήγημα).

ΠΥΘΑΓΟΡΑ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ: Τέλος (ποίημα).

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ: Κυπριακά λαογραφικά σπουδαγμάτα (μελέτη).

W. R. INGE, K.C.V.O.F.B.A.: Οἱ μεγάλοι τῆς σκέψης: Πλωτίνος (μεταφ. Δ. Σκέττος).

ΤΑΚΗ Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ: Τρίο(λυρική πρόζα).

ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ: Ζωή (ποίημα).

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ: Οἱ πολιτικές ιδέες τοῦ Ἀντισθένη (μελέτη).

ΣΑΒΑ ΧΡΙΣΤΗ: Γρία δικαστηριακά βιβλία (μελέτη).

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ: ΜΗΤΣΟΥ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: Ἀναζητώντας τὸν ἑαυτὸ μας...—Κριτική: ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: Παιδικές ψυχές—«Σατυρικά ποιήματα τοῦ Εὐσκειοῦ Πεύκη» ΠΑΥΛΟΥ ΞΙΟΥΤΑ: «Αἱ ἱστορικά ἀρχαί τῆς δημόδους νεοελληνικῆς ποιήσεως τοῦ Στίλπ. Κυριακίδη»—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: «Λορέντσου Μαβίλη: Τά «Σονέττα» με εἰσαγωγή καὶ σχόλια τοῦ Γεράσ. Σπαταλαῖα». «Λιλῆς Ἰακωβίδη—Πατρικίου: Σαράντα τραγουδία.— «Μανῶλη Ἀλεξίου: Τοπία δίχως οὐρανὸ»—«Παναγ. Μαυρέα: Αὐλητῆς» ΜΗΤΣΟΥ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: Ξένη πνευματικὴ ζωὴ «Γαλλία». Κ. Φ. ΚΙΛΙΚΙΑΝΟΥ: «Ὁ Browning καὶ τὰ Ἑλληνικά γράμματα». ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: «Μιά ἐπιστολή»—Τύπος—Νέα Βιβλία—Εἰδήσεις—Ἀλληλογραφία.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

15 ΙΟΥΝΗ
1 ΙΟΥΛΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοχτήτης: Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής: Γ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο 8 σελίνια.

ΓΡΑΦΕΙΟ: Ὁδὸς Οὐζουνιὰν ἀρ. 11.

Τυπογραφεῖο: "ΝΕΟΣ Κόσμος,, Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» θὰ δημοσιεύσουν στὰ ἐπόμενα τεύχη τους *ποιήματα* τῶν κ.κ. Γλ. Ἀλιθέρη, Νικ. Κρανιδιώτη, Κύπρου Χρυσάνθη καὶ ἄλλων *διηγήματα* τῶν κ.κ. Π. Ταλιαδώρου, Κ. Πηλαβάκη κ.ἄ. *λαογραφικά* τοῦ κ. Ξενοφ. Φαρμακίδη καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Μαχαιρᾶ Γρηγορίου. *μελέτη* τοῦ κ. Γ. Φασουλιώτη γιὰ τὴν Κυπριακὴ Λαϊκὴ Τέχνη καὶ *κριτικὴ* τῆς μεταφρ. τῆς Ὀδύσσειας τοῦ Ἑφταλιώτη ἀπὸ τὸν κ. Μίλιο Χυρμούζιο. Ἐπίσης θὰ δημοσιεύσουν «Τὸ τραγούδι τῆς Θεονίτσας», ἀντιγραφή τοῦ κ. Ἰντιάνου ἀπὸ *χειρόγραφο*, ποῦ παραβάλλεται μὲ φυλλάδες κι ἄλλες ἐκδομένες ἑλληνικὲς κι ἀνέκδοτες κυπριακὲς παραλλαγὲς καθὼς καὶ μιὰ μελέτη τοῦ ἴδιου γιὰ τὸν ποιητάρη Κυριάκο Πάπαδόπουλο στὴ σειρά «*Κύπριοι Ποιητάρηδες*».

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Α΄

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ),

15 ΙΟΥΝΗ
1 ΙΟΥΛΗ

1935

ΑΡ. 19-20

ΤΟ ΞΥΠΝΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ

Τι νᾶχω απόψε Θεέ μου κι ἀγρυπνῶ
μ' ἀνάιτια λύπη και κρυφὸ μαράζι
θέλω νὰ κλάψω Θεέ μου ἀφοῦ πονῶ
κι ὁμως μιὰ γλύκα στὴν καρδιά μου στάζει

Σάν φλόγα τὸ κορμὶ μου ἀνθεῖ πυρὸ
κι ἰδρῶς τὴν «μυστικὴ ντροπὴ μου» ὕγραίνει
χαϊδεύω τὸ γυμνὸ μου τὸν μαστὸ
κι ὀρθὴ λιγῶν' ἡ ρόγα ἐρεθισμένη.

Διψοῦν τὰ ὠχρὰ μου χεῖλη ἓνα φιλὶ
κι ἔξαλλη τὸ προσκέφαλο δαγκάνω
τὸ φῶς, ἡ νύχτα, ἡ ζέστη μένοχλει
καὶ θέλω ἀπελπισμένη νὰ πεθάνω!

Σὰ νᾶχω πυρετὸ και νὰ ριγῶ
σφίγγω μὲ λύσσα τὰ κρυφὰ μου μέλη
κάτι μου λείπει ὠραῖο πού λαχταρῶ
κι ὁμως δὲν ξαίρω τ' εἶνε και τι θέλει.

Μακριὰ τᾶσπρο σεντόνι μου τινάσσω
κι ἔκλυτη στὸ παράθυρο ἀκουμπῶ
τι νᾶχω; Τι γυρεύω; Πῶς νὰ βρῶ
τὴν σάρκα μου μὲ τι νὰ κατευνάσω;

Τι νᾶχω απόψε Θεέ μου κι ἀγρυπνῶ
κι ἀνάιτια σὲ γλυκὸ μαρτύριο λυῶν
κλαίω κι ἀναστενάζω και πονῶ
κι εἶμαι δεκατεσσάρων χρόνων μόνο!

Ἀπρίλης 1935.

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Παιδί μου, ἐφούντωσαν ξανά μάνθους οἱ ἀφρομηλιές
 ἴδια ὅπως πρὶν κι αἰώνια
 στὴν χλόη βομβοῦνε οἱ μέλισσες κι ἀναθροοῦν πηγές
 καὶ κελαῖδοῦν στὰ ρέματα οἱ κοῦκοι καὶ τὰθδόνια.

Παιδί μου, ὅλα γιορτάζουνε τὴν ἀνοιξη ἐδεπὰ
 π' ἀχνὴ θυμαίνει τὸ ἀπειρο τῶν μοσχανθῶν ἢ ἀνάσα
 κι ἀνανθη μόνο ἀπόμεινε ἡ καρδιά μου νὰ κτυπᾷ
 σὰ νὰ καρφώνει τῶν στερνῶν ἐλπίδων τῆς τὴν κάσα.

Μετροῦσα μῆνες κι ἄρχισα τὰ χρόνια νὰ μετρῶ
 ποὺ λείπεις, σάν μετρᾷ ὁ βαρυποινίτης
 στῆς φυλακῆς τὰ σίδερα τὸν δόλιο λυτρωμῶ
 μετρῶ καὶ λυώνω, τὴν αὐγὴ σάν λυών' ὁ ἀποσπερίτης.

Τι νὰ σοῦ πῶ καὶ τὴ γραφὴ νὰ κάνω πειστικὴ
 στὸ πάτριο χῶμα, γυιὲ μου, νὰ γυρίσεις ;
 Μ' ἄκου: Ἡ μικρὴ Τασίτσα μας κοπέλλα ἐγένηκε ἀψηλὴ
 κι ἀφούντωσε κι ὠμόρφηνε ποὺ δὲν θὰ τὴν γνωρίσεις !

Τάλλα μας νέα, ὁ δήμαρχος θὰ φέρει ἠλεχτρισμὸ
 κι ἄλλη καμπάνα ἐστήσανε στὴν ἅγια μας Μαρίνα·
 χθὲς βράδου ἐκλέψανε μαθὲς τὸ «Τρελλομαρουσῶ»
 κι εὐρέθ'...ἐγγυὰ ἡ κλησάρισσα στὸν ἔβδομό της μῆνα !

Κι εἶνε θλιμμένη κι ἄχαρη καὶ μαραγγιάζ' ἡ Ἐλένη
 Θυμᾶσαι! Ἦταν τὰ μάτια τῆς γλυκὰ καὶ καστανὰ
 κι ὄλο γιὰ σένα μᾶς ρωτᾷ κι ἀνέλπιδη γυρνᾷ
 κι ἔμειν' ἀνύπαντρ' ἡ φτωχὴ γιὰτὶ σὲ περιμένει

Μὰ ἐοὺ μᾶς τῶπανε πολλοὶ παιδί μου ξενοχτᾶς
 καὶ γράφεις γιὰ τὰ σύννεφα, τὰ κάστρα καὶ τὰ πλοῖα
 κι ὅμως, περιεργο, σ' ἐκτιμᾷ κι ὁ δάσκαλος ὁ Λαγγαδᾶς
 καὶ λέει θάφήσεις ὄνομα καὶ φήμη στὰ βιβλία!

Τι νάν τὸ κάμω τῶνομα σάν μῶ σὴν μαύρη γῆς
 χωρὶς νὰ σὲ φιλήσω;
 — Ἄχ ἔλα πιὰ λυπήσου με καὶ μὴ μὲ τυρρανεῖς
 παιδί μου ἐσένα καρτερῶ τὰ μάτια νὰ σφαλῆσω.

ΤΑ ΘΗΡΙΑ

“Εν’ ἀπὸ τὰ θλιβερά ἐπαγγέλματα ἴναι καὶ τὸ διδασκαλικό. Ζῆς κάτω ἀπὸ ἕνα ἐπιφώνημα, κοροϊδευτικό, ποὺ ἰά σ’ ἀκολουθεῖ ὡς τὸν τάφο: *Δάσκαλος!* Καὶ κάτω ἀπὸ ἕν’ ἀξίωμα, καταθλιπτικό: *Τὰ πολλὰ τὰ γράμματα, εἶναι πτώχεια!*

Ἡ φτώχεια εἶναι καλὴ κι ἅγια. Μαρτυρᾷ γιὰ τὴν ἐντιμότητα ἐνὸς ἀνθρώπου. Μὰ ὁ σωστός ὄρος γιὰ ἕνα δάσκαλο εἶναι ἡ *πενία*, ἡ λέξη τῆς καθαρεύουσας, σὰ θὰ πρόκειται νὰ μιλήσουμε γιὰ μιὰ φτώχεια μεγάλη, ποὺ ἐξευτελίζει τὸ ἄτομο, ποὺ χαλνᾷ κάθε χαρακτήρα, καὶ ποὺ καμπουριάζει καὶ τὴν πιὸ εὐθεία σπονδυλικὴ στήλη, ὥστε νὰ ὑποκλίνεται συνεχῶς. *Ἐδαφιαίως*, παρακαλῶ! μιὰ καὶ δανευστήκαμε ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα τὸν ὄρο μας. Τὴν πρώτη μας ὑπόκριση ἄς τὴν κάμουμε μπροστὰ τῆς!

Μάρεσει ὅταν ἔρχεται τσίρκουλο στὴν Ἀλεξάντρεια, νὰ βλέπω τουλάχιστο μιὰ του παράσταση. Θὰ γελάσω μὲ τάστεϊα τῶν κλόουν· θὰ θαυμάσω τίς ἀκροβασίες τους, θὰ παραξενετώ γιὰ τὰ τροῦκα τους, θὰ καμαρώσω τοὺς χοροὺς τῶν ὁμορφῶν κοριτσιῶν τους, καὶ θὰ μελαγχολήσω γιὰ τὰ θηρία τους.

...Τὸ σιδερένιο κλουβὶ ἐτοιμάστηκε ὅλα τὰ φῶτα ξανάναψαν· ἔρχεται τὸ πρῶτο λιοντάρι! Προχωρεῖ δειλὰ καὶ δισταχτικά. Ὁσμίζεται τὴν φιλοστρωμένη ἄμμο. Οἱ λεπτές κυρίες συγκινοῦνται... Σταματᾷ μιὰ στιγμή στὴ μέση, θαμπωμένο ἀπ’ τὰ πολλὰ φῶτα ρίχνει ἕνα βλέμμα τριγύρω του. Χασμουριέται καὶ ψάχνει γιὰ μιὰ γωνιὰ. Ὑστερα πάει καὶ ξαπλώνεται φιλοσοφικὰ πίσω ἀπὸνα μπάγκο, βαλμένο στὸ κλουβὶ γιὰ τὰ νούμερα τους... Ἐρχεται κι ἄλλο, κι ἄλλο... Μὲ τὸ

ἴδιο βῆμα, μὲ τὴν ἴδια ὑποψία, στὰ ἴδια πατήματα τοῦ πρώτου! Θαρρεῖς μὲνα φόβο στὸ αἷμα τους. Καὶ σὰ γιὰ προστασία μαζεύονται ξαπλωμένα πίσω ἀπ’ τὸν ἴδιο μπάγκο, στὴν ἴδια μικρὴ σκιά, ὅλα μαζί, νυσταγμένα, πειθαρχημένα, ἐγκαρτερικά, — σὰν πρόβατα!

Μιὰ πόρτα μικρὴ ἀνοίγει καὶ μπαίνει ὁ θηριοδασμαστής. Φορεῖ ρούχα φανταχτερὰ καὶ ψεύτικα, γιαλιστερὰ πετράδια. Χτυπᾷ στὸν ἀέρα ἐπιταχτικά τὸ μαστίγιό του. Οἱ ξεπεσμένοι βασιληάδες τῶν ἐρήμων, τὸν κυτᾶζουε συμπαθητικά, μὲ οἶχτο καὶ συγκατάβαση, γιὰ τὴν ἀναίδειά του... Ὑστερα θυμοῦνται... Καὶ χτές, καὶ προχτές εἶχαν τὰ ἴδια καμῶματα, τὸ ἴδιο παιγνίδι. Σηκώνουντ’ ἕνας ἕνας καὶ προχωροῦνε στὴ μέση. Μπαίνουε στὴ σειρά· ξαφνικά μὲ μιὰ κίνηση τοῦ δασκάλου τους, κάθουνται στὰ πινὰ τους, ὀρθωμένοι, καὶ σηκώνουε τὸ δεξιὸ μπροστινὸ πόδι τους χαιρετώντας. Τὶ θρίαμβος!

Στὸ αἷμα τους ζοῦσε ἡ Λευτεριά. Στὴν κίνησή τους λικνίζονταν ἡ μουσικὴ ἄρμονία. Στούς μῶνες τους κάθευδε ἡ ρώμη. Στὰ μάτια τους ἄστραφτε ἡ ἀγάπη τῆς περιφρόνησης τῶν κινδύνων. Τὶ νᾶγιναν ὅλα τοῦτα στὸ πλάϊ σου, μικρὲ μου κι ἄθλιε ἄνθρωπε;

Στὸ μικρὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ φίλου Καρνέση, ποὺ συχνὰ πάω ψάχνοντας γιὰ κανένα παλιὸ βιβλίο ξανασυνάντησα τὸ Δράκο. Ἦταν ἕνα παιδί ζωηρὸ, ἀπειθάρχητο κι ἀμελέτητο. *Σωσιὸ θηρίο!* λέγουε οἱ δάσκαλοι. Μᾶς σέρβριε τοὺς καφέδες.

— Αἶ, Δράκο!

— Ἀκόμα, τὸ θυμᾶσαι κύριε δάσκαλε;

— Πῶς;... Δουλεύεις; Μπράβο!
 — Τι νὰ κάνουμε... μπορεῖς καὶ νὰ μὴ δουλεύεις;
 — Ὁ γέρος σου;
 — Οὐ... οὐμ! Πέθανε! Ζωὴ σ' ἐλόγου σου...
 — Βρὲ τὸν κοκομοῖρη τὸ γέρο· καὶ πότε;
 — Κοντεύουν τὰ πέντε...
 — Τότε ποῦφυγες ἀπὸ τὸ σχολεῖο;
 Μὰ γιατί ἔφυγες;
 — Ναί, πάνω κάτω... Ποῦ νὰ θυμᾶμαι!... Γιὰ τὴ γεωγραφία, ἔφυγα, πού τρύπησα τὸ χάρτη, καὶ μὲ πιάσανε. Στὸν κύριο Τσικλίδη.

Πῆρε τὰ μπρίκια του κ' ἔφυγε.

Ὁ Καρνέσης γελοῦσε «Ποῦ τοὺς θυμᾶσαι ἄλους!» μούπε. Δὲν τοῦ ἀπάντησα. Ὁ νοὺς μου ἔτρεχε στὸ γέρο συνάδελφο τὸν Τσικλίδη. Πέθανε πρὶν τρία χρόνια. Δίδασκε τὴ γεωγραφία. Ἦταν κοντὸς, φαλακρός, μὲ κοιλιὰ, χρυσὴ καδένα καὶ χρυσὰ ματογιάλια. Εἶχε δικὸ του σύστημα κ' ὑπαγόρευε τὸ μάθημά του, καταργώντας τὸ βιβλίο. Ἐγὼ συχνὰ ἔριχνα ματιές στὰ τετράδια τῶν μικρῶν μαθητῶν του. Νὰ τί εὑρίσκα: *Μονδία Μενουφίας*— Ὅρια: πρὸς Β, ἔχει τὴν Γερμανίαν· πρὸς Α, τὴν Ντακαχλίαν, τὴν Σαρκιαν καὶ τὴν Γκαλιουμπιαν· πρὸς Ν, τὴν Γκίζαν καὶ πρὸς Δ, τὴν Λιβυκὴν ἔρημον! Κι αὐτὰ γιὰ παιδιὰ δέκα χρονῶν! Ἔβλεπα: *Νομὸς Πέλλης*— Ὅρια: πρὸς Β, ἔχει τὴν Νοτιοσλαβίαν· πρὸς Α, τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης· πρὸς Ν, τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης καὶ Κοζάνης· πρὸς Δ, τὸν νομὸν Φλωρίνης!

Ποταμοὶ... Πόλεις... Χωριά!...

Γιὰ τὸν κ. Τσικλίδη ὁ Δράκος ἦταν «*θηρίον ξηροκέφαλος καὶ ἀναιδής!*»

Ὁ Δράκος ἦταν φτωχὸς. Ὁ πατέρας του γύριζε τοὺς δρόμους καὶ τὰ καφενεῖα τῆς Ἀλεξάντρειας πουλώντας λαχεῖα. Κατάγοταν ἀπ' τὴν Κύπρο. Μὰ οἱ τοκογλύφοι τοῦ πούλησαν κάθε τι ποῦχε καὶ ξεσπιτωμένους, πῆρε

τὰ δυὸ του παιδιὰ καὶ τὴ γυναῖκα του, κ' ἦρθε στὴν Αἴγυπτο γιὰ νὰ ζήσει. Τόσοι καὶ τόσοι, ἄλλοι τὸ συντοπίτες δωπέρα πλούτισαν.

Ὁ Δράκος φοβόταν τὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας. Τοῦ ἔρχοταν δύσκολο νὰ ποστηθίσει τόσο παράξενα συχνὰ δνόματα. Ὅμως καὶ πάλι θὰ τὰ κατὰ φερνε ἂν ἔλειπε ὁ χάρτης. Ὁ κρεμασμένος χάρτης στὸ μεγάλο μαυροπίνακα, πού ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ λήη καὶ νὰ δείχνει μαζί. Κι ἡ ἀπαιτητικὴ φωνὴ τοῦ δασκάλου.

— Δεῖξον τὴν ἀρχαίαν Ἑδεεσαν!

Ὁ Δράκος ψάχνει μὲ τὸ δείκτη στὸ μεγάλο πολυχρῶμο χάρτη.

— Μελέτησες τὸ χάρτην εἰς τὴν οἰκίαν σου;

— Μάλιστα! κύριε... Μὰ ὁ Δράκος λέει ψέματα! Ὁ χάρτης στοιχίζει ἓνα φράγκο, καὶ γιὰ νὰ κερδίση ὁ πατέρας του τὸ ἓνα φράγκο, πρέπει νὰ πουλήσῃ σαράντα λαχεῖα. Σαράντα λαχεῖα, δὲν πουλιούνται τόσον εὐκόλως τὴν κάθε μέρα. Τὸ παιδί ἀκούει τὸν πατέρα του πού λογαριάζει, μὰ δὲν καταλαβαίνει. Κάτι θέλει νὰ πῆ, μὰ φοβάται. Καὶ πάλι μπροστὰ στὸ δάσκαλο φοβάται...

— Κάθησε κάτω! Εἶσαι ἀδιόρθωτος Παίρνεῖς μηδὲν!

Ὁ Δράκος κάθεται στὸ θρανίον του καὶ ζαλισμένος κοιτάζει τὸ χάρτη. Βλέπει τὰ χρώματα, μὰ δὲν καταλαβαίνει τίποτε. Βρίσκει μονάχα πῶς μοιάζει ὁ χάρτης μὲ τὴν ποδιά τῆς μάνας του. Τὴν ξεσκισμένη ποδιά μὲ τὰ χρωματιστὰ τῆς μπαλλώματα. Καὶ βλέπει μπροστὰ τοῦ τὴ μάνα του μὲ τὰ χοντὰ ροζιόρικα χέρια τῆς, πού σὰν τότε πιάσουν τότε δέρνουν ἀλύπητα! Μιὰ μέρα μπλεχτήκαν τὰ δάχτυλά του στὴν ποδιά τῆς σὰν τὸν ἔδερνε, καὶ τὴ σκίσανε. Μισοῦσε τὸ χάρτη καὶ τότε φοβόταν. Ἄχ! νὰ μπορούσε νὰ τὸν κατάστρεφε, νὰ τὸν ξέσκισε χίλια κομμάτια, νὰ μὴ τότε βλέπει ποτὲ τοῦ πιά. Καὶ μιὰ μέρα τὸν τρύπησε μὲ τὴν πέννα του!

Το κλιδίς τότε βάφτισε: *Δράκο!* Το παρανόμι ἄρεσε στὰ παιδιά, καὶ ὕμεινε. Καὶ σὲ μένα ποῦκαν' ἐντύπωση τὸ παιδί τῶν ἔντεκα χρονῶν, μὲ τὸ φοβερὸ παρανόμι, τῆς δασκάλικης ψυχολογίας, δὲν τὸ ξέχασα. Κ' ἔτσι θυμήθηκα, στὸ βιβλιοπωλεῖο, ποῦ ἔρχε νὰ τὸ συναντήσω.

Συχνὰ μέσα στὴν τάξη, στὶς πληθικὲς κι ἀτέλειωτες ὄρες τῆς *ἐπιτήρησής μου*, ὅταν ἀπαγορεύεται καὶ τὸ διάβασμα, τὸν Ἰούλιο, μῆνα τῶν ἐρινῶν ἐξετάσεων καὶ τῆς ἀφόρητης ἐστῆς κ' ὑγρασίας, συχνὰ παίζω μὲ τὴ φαντασία μου. Καθισμένος στὴν ὄρα, βλέπω ἀπὸ τὸ ὕψος μου τὰ *θηρία*. Μουτράκια ἀνήσυχα κ' ἐξεταστικά, σιωπηλὰ καὶ φοβισμένα. Σκυμμένα στὴ λευκὴ στιλπνάδα τῆς κόλλας τοῦ χαρτιοῦ τῶν φοβερῶν ζητημάτων ἀφύπνιζονται τὴν ἐπιλογή.

— Ἐκ τῶν τριῶν, τὰ δύο! Χαριτολογεῖ ὁ ἐξεταστής. Τὰ θηρία, συλλογίζονται, γράφουν, ἀφαιροῦνται. Πρόσωπα χαριτωμένα στὴν προσπάθεια τῆς σκέψης πρόσωπ' ἀνήσυχα, πρόσωπα μελαγχολικά, πρόσωπ' ἀπελπιμένα. Κ' ἐγὼ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἔδρας πιτηρῶ! Συλλογίζομαι: Τί θάποινουν ὄλ' αὐτὰ τὰ παιδιά μετὰ πέντε ἕκα, εἴκοσι χρόνια; Κ' ἡ ζωηρὴ φαντασία μου ξυπνᾷ κι ὀργιάζει! "Ἄλλο τὸ λῆπει γραμματικὸ καλοντυμένο κ' ἡλίθιο Ἄλλο μπακάλλη ἀγαθὸ καὶ πλούσιο... Ἄλλο γκαρσόνι καλοπεριποιημένο καὶ τελαστό..." Ἄλλο ἐπιστήμονα σοβαρὸ καὶ κουτὸ..." Ἄλλο, χαμένο παιδί τῆς ὕχτας καὶ τῶν ἐρώτων..." Ἄλλο, δυστυχημένο ἄνθρωπο τῶν ρυτίδων καὶ τῶν βασάνων..." Ἄλλο...κι ἄλλο...Γραμμὴ σκοτεινὴ...ποῦ ἡ διαίστησις καὶ τὸ ταίγνιδι τῆς φαντασίας, σταματοῦνε στὸ θάνατο ἢ στὴ μυστικὴ θύρα τῆς εἰμαρμένης!

Ὁ Δράκος μοῦ δηγήθηκε σήμερον τοὺς ὄρους τῆς βασανισμένης ζωῆς του. Ἀπὸ τίς ἐξῆ τὸ χάραμα, ἴσια

μὲ τίς ἐννιά τὸ βράδυ, σέρβερνε καφέδες στὰ γειτονικὰ γραφεῖα καὶ καταστήματα. Ὁ μισθὸς του ἀσήμαντος. Μόλις γιὰ νὰ ζοῦσε μὲ τὴ γρηά του μάνα. Μόλη τους τὴν ὑποταγὴ τὰ λιοντάρια στὸ τσίρκουλο, ἔχουν τίς ὄρες τους ποῦ θυμοῦνται: Ζεστὰ μεσημέρια, δέντρα τεράστια, νύχτες τροπικὲς...Τὰ μάτια τους λάμπουνε, κυρτώνουν τὸ τόξο τῆς ράχης τους ἢ ρώμη ξυπνᾷ μεθυσμένη στοὺς μυῶνες τους, καὶ τὰ γαμψὰ νύχια τους ἐτοιμάζονται νὰ περιφρονήσουν τὸν κάθε κίνδυνο. Μὰ τὰ παιδάκια δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα στὸ σχολεῖο, νάπολαβαίνουν τὴν ποίηση τῆς φαντασίας. Ὁ Δράκος φοβότανε τὴ γεωγραφία, καὶ τρυποῦσε τὸ χάρτη ξεσκίζοντάς τον. Τί ἐνδιαφέρο μποροῦσε ναῦρισκε στὰ ὄρια τῆς μουδιρίας; "Ὅμως θά κράτησε στὴν ψυχὴ του, εἰκόνες κι αἰσθήματα τοῦ μικροῦ κι ἀγαπημένου χωριοῦ του. Κι ἀκόμα θά ζοῦνε μέσα στὴν ἀγωνία τῆς βιοπάλης, κι ἀκόμα θὲ νᾶρχονται σάν ἄχνα μεταξένιων ὀνειρῶν, στὶς θεῖες στιγμὲς τῶν ρεμβασμῶν κι ὀνειροπολημάτων του: Πράσινες θάλασσες ἀμπελιῶν ὑγιεινὸ ἄρωμα πεύκων ἤχοι λευκοῦ καμπαναρειοῦ καὶ φλογέρας γραφικὲς καμπύλες βουνῶν νυφιάτικα πέπλα μυδαλιῶς κ' ἱστορίες, καὶ λόγια, σκηνὲς καὶ παιχνίδια, μιὰς ζωῆς παιδικῆς, μακρυνῆς καὶ χαροῦμενης ἐκεῖ στὰ γαπημένα νοσταλγημένα μέρη.

«*Τὰ πολλὰ τὰ γράμματα εἶναι φτώχεια!*» Τὸ θεῖο δῶρο τῆς φαντασίας πεθαίνει πλάι στὸ δάσκαλο μὲ τὴ στεγνὴ κι ἀσκητικὴ ψυχὴ. Τὰ παιδιά γίνονται θηρία. Κ' ἡ γεωγραφία; Κι οἱ χάρτες; "Ἄψυχα πράματα ποῦ βασανίζουν τὴ μνήμη τῶν παιδιῶν.

— Ἄκουσε Δράκο ἄκουσε παιδί μου! Ἐγὼ δὲν ἔμαθα κι οὔτε ποτέ μου διδάξα γεωγραφία. Μὰ νὰ! παρακολούθῳ στοὺς ἄψυχους χάρτες μὲ τὴ φιλή μότη τοῦ μολυβιοῦ μου. Αὐτὲς οἱ μαῦρες στιγμὲς εἶναι χωριά, κ' οἱ ψιδωτὲς γραμμὲς εἶναι στράτες καὶ μονοπάτια

Νά καί τὸ γαλάζιο τὸ ποταμάκι, πού τόσες φορές δροσίστηκαν τὰ γυμνά πόδια σου στὰ νερά του. Νά τὴ βουνοπλαγιά πού ἔβροσκες κι ἄκουες τὴ φλογέρα τοῦ μπάρπα σου. Ὅλα μπορεῖ νὰ τὰ ἴδῃς στὸ μαγικὸ καθρέφτη τῆς φαντασίας σου. Μὲ τὴν ψιλὴ μύτη τοῦ μολυβιοῦ σου, στὸν ἄψυχο πάνω χάρτη, μπορεῖς νὰ ξαναζήσεις στ' ἀγαπημένα σου μέρη. Θάγαπούσες κ'

ἔσὺ τὴ γεωγραφία, καί θάσκυβες πάντοτε τοὺς χάρτες, μὲ συγκίνηση κι ἀγάπη. Θάντίκρυζες τὴ ζωὴ σου μὲ γαλήνη κ' ἐμπιστοσύνη. Καί θὰ σὲ παρακλινοῦσαν στὸν κοπιαστικὸ, στὸ βίσιμον σου δρόμο, χίλιες δροσιές καὶ χίλια ὀράματα. Θάγόραζες σὴμῶρα τὸ χάρτη, καί θὰ τὸν κρέμαζες στὸ λίδι, στὸν τοῖχο τοῦ μικροῦ καφενεῖο σου, κ' ἐκεῖ θὰ ξαναζωντάνευες τὰ γυμνά ἀγαπημένα νοσταλγημένα σου μέρη.

7 II 1935,

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΝΑΥΤΕΣ

Κάθε φορά πού πονεμένος ἔρχομαι νὰ γύρω στὴν ἡσυχὴ ἀγκαλιά σου, χλιαρὴ σάν ἓνα βράδι καλοκαιριοῦ, τοὺς ναῦτες συλλογίζομαι πού λείπουν χρόνια μακριὰ ἀπ' τὰ σπίτια τους καὶ τσακισμένοι, δαρμένοι ἀπὸ καιροῦς, καίμους, ἔγνιας καὶ πάθη, κλειοῦνται μὲς' τὴς καμπίνες τους τὸ βράδι γιὰ νὰ κλάψουν κρυφά, μπροστὰ σὲ κάπια εἰκόνα ἀγαπημένη μητέρας, ἀδερφῆς, παιδιοῦ, γυναίκας, ἐρωμένης. Καί κάποτε γιὰ νὰ σκοτώσουν τὴς πικρὲς τους ὄρες, πού σταματοῦν κι αὐτὲς σάν τὰ καράβια πού καρφώνει ξαφνικὰ μεσοπέλαγα ἢ μπουνάτσα, χαρτοπαίζου φτύνοντας ὀλοένα τὸν καπνὸ πού μασουλᾶνε, ἢ ρίχνουνε τὰ ζάρια βλαστημώντας ὅλην ὥρα τὴν ἄτιμη τὴν τύχη, πὺθὸ σκληρὴ κι ἀπ' τὴς γυναῖκες πού τοὺς γυρνοῦν τὴν πλάτη στὰ λιμάνια. Πότε πάλι γιὰ νὰ ξεγνοῦν τὸν πόνο τῆς καρδιάς τους τραγουδᾶνε βραχνὰ μὲ κάπια φυσαρμόνικα παλιὰ πού κρύβουν σὰ θησαυρὸ βαθιά μὲς' τὸ παλιὸ τους τὸ μπαούλο, ἢ ἀσωτεύουν τὴ στοργὴ τους σὲ μικρὰ σκυλάκια καὶ παπαγάλους ἢ μαίμοῦδες πού ἀγοράζουν στὰ μακρινὰ τους τὰ ταξίδια, γιὰ νὰ πάρουν δῶρο στὴν ἄγνωστη ἀγαπούλα πού θὰ ξεκουράσῃ κάπια στιγμὴ τὰ θαλασσοδαρμένα τὰ κορμιά τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΥΚΗΣ

Η ΒΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ

I

Ἀπὸ καιρὸ, διαβάζοντας τὴ μελέτη τοῦ κ. Ἀντ. Ἰντιάνου «Ὁ Βιζυηνὸς τὴν Κύπρον» (1) σκέφτηκα, πῶς εἶχα ἀτὶ νὰ προσθέσω. Καί, κινημένος ἀπ' ὁ θαυμασμὸ μου στὴν κυπριακὴ λογοτεχνία καὶ τὴ ζωηρὴ πνευματικὴ ἴνση τοῦ μεγάλου μας νησιοῦ, γράω τὸ πενιχρὸ αὐτὸ σημείωμα.

Ὁ Ἰντιάνος προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὲς χρονολογίες τῆς ζωῆς καὶ μάλιστα τὸ ἔτος πρὸ γεννήθηκε ὁ ποιητῆς, συγκρίνοντας τὲς διάφορες πρὸ μᾶς παραδίδουν οἱ βιογράφοι καὶ μελετητῆς καὶ κρίνοντάς τες ἱστορικὰ καὶ λογικὰ· καταλήγει νὰ παραδεχτῆ πῶς ὁ Βιζυηνὸς γεννήθηκε στὰ 1848 ἢ 1849.

Μπορεῖ νὰ ὑποδείξω δυὸ ἀκόμα τρόπους ἔρευνας τῶν σχετικῶν μὲ τὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ. Ὁ ἓνας θάταν ἱστορικὸς: ἀναδίψησι τῶν ἀρχείων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, γιὰ νὰ ἐξακριβωθοῦν ἀπ' αὐτὰ τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς τοῦ Β. καὶ τὰ πρὶν τὰ μετὰ τὴν ἐγγραφή του στὴ Σχολή, τοῦλάχιστον ὡς τὴν ἀποφοίτησι. Ἀκόμα ἐξέτασι χρονολογικὴ τῶν δημοσιευμάτων του, βιβλιογραφία δηλαδὴ ἐξακριβωμένη, πρὸ νὰ περισυμβάνει καὶ τὲς πρώτες κριτικὲς καὶ εἰδήσεις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ· κάτι σὰν τὸν «Ἀλ. Παπαδιαμάντη» τοῦ Κασιμίπαλη.

Θὰ μπορούσα βέβαια ἐδῶ νὰ δώσω τὰ κυριώτερα βιβλιογραφικὰ ἄρθρα στὴ σειρά τους (2) ἀλλὰ δὲ βρί-

(1) Κυπριακὰ Γράμματα Α' (1934) σ. 16-21.

(2) Οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς Ἕλληνας μελετητὰς παραπέμπουν βιβλιογραφικῶς ἀμέθοδα, σὲ σημεῖο πρὸ νὰ μὴ μπορῆς νὰ βρῆς τὴν παραπομπή. Ἔτσι π.χ. σημειῶνουν τὸ τεῦχος χάρις νὰ σημειῶνουν τὸν τόμο, τὸ ἔτος καὶ τὲς σελίδες. Ὅχι σπάνια ἀλλοιώνουν

σκῶ ὅτι θὰ ξεφλοῦσα μ' αὐτὴ τὴν καταχώρισι, πρὸ ἀναπληρώνεται ἄλλωστε ἀπ' τὲς παραπομπῆς τῆς μελέτης τοῦ Ἰντιάνου (3) Πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν παλιὰ ἐντυπα γιὰ νὰ ρθοῦν οὐ φῶς τὰ δευτερώτερα δημοσιεύματα γιὰ τὸν ποιητῆ. Ἴσως τότε φανῆ πῶς ἡ ἐκδοσι τῶν Ποιημάτων του τοῦ Φέξη (1916) εἶναι πολὺ πιὸ ἀτυχῆς ἀπ' ὅσο συνήθως νομίζομε. Καὶ τὰ πεζὰ του, ἂν δὲν πλήθαιναν, θὰ τυπώνονταν μὲ λιγώτερα λάθη.

Ὁ ἄλλος τρόπος ἔρευνας τῶν βιογραφικῶν τοῦ ποιητῆ (καὶ τῶν σπουδῶν του καὶ ἰδεῶν του ἀκόμα), θάταν μιὰ κριτικὴ ἐξέτασι τόσο τοῦ πεζογραφικοῦ του ἔργου, ὅσο καὶ τοῦ ποιητικοῦ. Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς ἔχει περισσότερην ἀξία γιὰ τὰ διηγήματά του, πρὸ εἶναι ζωντανὲς σελίδες αὐτοβιογραφίας, παρὰ ἀπ' τὰ ἀμελημένης μορφῆς τραγούδια του. Κριτικὸ ξεκαθάρισμα τῶν εἰδήσεων πρὸ περιλαμβανονται στὰ πεζὰ καὶ στοὺς στίχους του (4), συγκριτικὰ, εἰ δυνατόν,

καὶ τοὺς τίτλους. Μιὰ παραπομπὴ πρέπει νάβαν ἐν τάξει γιὰ νὰ μὴν εἶναι ἀχρηστὴ καὶ ἐπιζήμια καμμιά φορὰ.

(3) Σύντομη βιβλιογραφία ἀκολουθεῖ τὴ μελέτη τοῦ Ἀλ. Κ. Θρούλου, Γεώργιος Βιζυηνὸς 1849-1896, Νέα Ἔστια 10 (1931) σ. 958-65, 1031-6 καὶ 1079-83, ἐκτενέστερη δὲ μὰ κι ἄταχτη τὴ μελέτη τοῦ Ἀντ. Ὁ ἀνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του, Ρυθμὸς Β' (1933-34) σ. 58-60, 84-91, 125-32 καὶ 183-9, Πειραιῶς [καὶ σὲ ξεχωριστὸ φυλλάδιον]. Ἐκεῖ νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ παρακάτω κάπως σπανιώτερα: Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, Παναθήναια ΚΑ' (1910) σ. 174-5. Φριλιγγού Κ., Ὁ Βιζυηνὸς, Νεότης Α' (1910) σ. 171 κ.ε. Σμύρνη.—τοῦ Ἰδιοῦ, Ὁ ποιητῆς Γεώργιος Βιζυηνὸς, Ἀριστοτέλης Α' (1911) σ. 517-24, Σμύρνη. Καμπάνη Ἀρ., Γεώργιος Βιζυηνὸς, Νεοελλ. Ἐπιθεώρησις Γ' (1918) σ. 167-70, Ἀθήνα.

(4) Ἡ τέχνη μου π.χ. καὶ τὸ μῦθον τῆς ζωῆς του ταξιδίου

μέ τις βεβαιωμένες ως τώρα βιογραφικές πληροφορίες.

Ἔτσι πρόχειρα σημειώνω, πὼς τὴν ἱστορία τοῦ Μοσκῶβ Σελήμ τὴν ὀφείλομε σ' ἓνα ταξίδι τοῦ ποιητῆ στὴ Θράκη ποῦ ἔγινε στὰ 1886. «Ὅτε τὸν ἀπελθόντα Σεπτέμβριον ἐπανήλθον ἐκ τῆς πρωτευούσης εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Βιζύης] εἶχε συντελεσθῆ πλέον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ πραξικόπημα τῆς τοῦ Βάττεμεβεργ ἐκθρονίσεως (5). Ὅτι ὁ ποιητῆς ἐξενίζετο ἐν τῷ περιφανεστέρῳ τῆς Πόλεως οἴκῳ, ἐν ᾧ ἔσχε ἀφορμὴν νὰ γνωρισθῆ μετὸν Πατριόρχην Ἰωακεῖμ τὸν δεῦτερον» (6). Ὅτι ἡ φωτογραφία ποῦ τὸν ποριστάνει μετὸ τὸ *καλπᾶκι* καὶ τὰ ποδήματα καὶ χωρὶς ἄλλο τὸν πῆρε διὰ Ρουσσον(?) Ἐχωριστὰ πρέπει νὰ προσέξωμε τὴν πηγὴ τοῦ δημοτικῷ στοιχείου ποῦ ὑπάρχει στὸ ἔργο του: Δίπλα στὰ γεγονότα ποῦ ἔζησε, θρύλους καὶ παραδόσεις διηγημένες ἀπ' τὸν παπποῦ του ἀκουσμένες στὴν Πόλι ἢ κι ἄλλοῦ (8), ποῦ φωνάζουν πὼς δὲν προέρχονται ἀπὸ διάβασμα.

Δυστυχῶς μετὴν ἐμβρυώδη κατάστασι τῆς ἐπιστήμης τῆς νέας ἑλλη-

μᾶς φωτίζουν γιὰ τὴ ζωὴ του σὰν κάλφα ἀπὸ ραφτάδικο τῆς Πόλης. Δὲ μοῦ διαφεύγει πὼς τὴν κριτικὴ αὐτῆ, ἂν καὶ ὄχι συστηματικῆ, τῆ μεταχειρίσθηκαν ὁ Παλαμάς κι ὁ Θρύλος στὶς ἐργασίες τους γιὰ τὸ Β.

(5) Γ. Βιζυηνοῦ, Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου, Ἐν Ἀθήναις (Φέξη) 1912, σ. 64.

(6) αὐτόθι σ. 21.

(7) αὐτόθι σ. 26. Ἡ φωτογραφία δημοσιεύθηκε στὰ Θρακικά Ε' (1934) σ. 246.

(8) Τοῦ Κουμπάρου τ' ἄχρα, τὸ Μπαλουκλι, ὁ Μάρτιος ἐν Κρήτῃ. Ἡ τελευταία αὐτῆ πανελληνία παράδοσι ἔδωσε στὸν Καρκαβίτσα τὸ θέμα τοῦ διηγήματός του «Οἱ μέρες τῆς Γριάς» (Καὶ τὲς δύο αὐτὲς εἰσαγωγὲς στὴ λογοτεχνία μας τῆς σχετικῆς παροδόσεως ἀγνοεῖ ὁ Δ. Λουκόπουλος, ὁ Μάρτιος στὴ λαϊκῆ παράδοσι, Νεοελληνικὰ γράμματα Α' (1935) τεῦχος 1 σελ. 3). Ἀναμνήσεις ἀπ' τὴν Κύπρο βρισκομε στὸ τραγούδι τοῦ τὸ πτωχὸ τῆς Κύπρου ἄς ἐξετασθοῦν τὰ τυχὸν λαογραφικὰ κυπριακὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου του. Ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1877) τοῦ ἐμπνέει τὴν Ἐπαίτιδα τῆς Βιζύης καὶ τοῦ τρέφει τὸ Μοσκῶβ Σελήμ.

νικῆς φιλολογίας καὶ τὴ σπᾶνιν ἀθρώπων ποῦ νὰ δουλεύουν μ' ἐπιστομικὴ μέθοδο οὔτε τοῦ Βιζυηνοῦ (ὡς πὼς ἄλλωστε τοῦ Κριστάλλη, τοῦ Πυλᾶ ἢ τοῦ Κοντυλάκη γιὰ ν' ἀναφῶ ἔτσι στὴν τύχη) δὲν ἔχομε βιογραφίες θετικῆς (9). Κι ἡ κριτικὴ κατόπι δὲ μπορεῖ θετικὰ νὰ βαδίση κι αὐτὴ καὶ νὰ σταθῆ. Πὼς θὰ κρίνης ἐν ἔργῳ, τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖς τὴ σειρά τὴν ἐμφάνισι, τὸ ὑπόβαθρο, ἂν τέτοιον πρέπει νὰ θεωροῦμε τοῦ ποιητῆ τὴν ἐξωτερικὴ ζωὴ, καθρέφτι τῆς ἐσωτερικῆς. Πὼς θὰ βρῆς τὴν καταγωγὴ τῶν ἰδεῶν του; Γι' αὐτὸ μὲ συγκινεῖ τοῦ Ἰντιάνου ἡ ἐργασία, ποῦ εἶναι καὶ μεθοδικὴ γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν χρονολογιῶν γεννήσεως καὶ διαμονῆ τοῦ ποιητῆ στὴν Κύπρο, βασισμένον ὡς εἶναι καὶ σὲ ἱστορικὰ στοιχεῖα καὶ μᾶς παρέχει καὶ ἀγνωστες πληροφορίες γιὰ τὰ περιστατικὰ τῶν ἐρώτων τοῦ καλογεροπαιδιοῦ στὴν Κύπρο.

II

Σύγχρονα μετὴν μελέτη τοῦ Ἰντιάνου ἐκυκλοφόρησε κι ἄλλη ἐνδιαφέρουσα ἐργασία ἀπ' τὸ βιογράφο τοῦ θρακιώτη ποιητῆ (10). Ὁ Βασιλειάδης γιατρός ἀπ' τὴν Πόλη, γνώρισε αἰσθητικῶς τὸ Βιζυηνὸν κατὰ τὰ τελευταῖα τοῦ χρόνιου (1889) κ. ἐ.) τῶν μᾶς συμπληρώνει τὲς παλιότερες εἰδησεις καὶ μᾶς πληροφοροεῖ γιὰ τὸν χειρόγραφο τοῦ ποιητῆ. Ἡ μελέτη αὐτὴ εἶναι γραμμένη μετὸν πόνο ποῦ φέρνει ἡ ἀνάμνησι τῆς παλιᾶς φιλίας. Εἶναι καμωμένη σ' εἶδος ἐπιστολῆς πρὸς τὸν κ. Μ. Σταμούλη, ποῦ ζήτησε

(9) Ἡ δημιουργία τῆς ἐπιστήμης τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας θάπρεπε νὰ γίνη κάποτε ἔργο ἐκείνων ποῦ κατέχουν τὲς σχετικὰς ἔδρες στὰ δύο ἑλληνικὰ Πανεπιστήμια, ὡς τὰ τώρα ὁμως τέτοιο φῶς δὲν ἐφάνηκε ἀπ' τὴν διδασκαλία τους περιμένομε ἀπ' τοὺς ἐρασιτέχνες καὶ τοὺς αὐτοδιδάκτους.

(10) Νικολάου Βασιλειάδου Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Μ. Βιζυηνοῦ, Θρακικά Ε' (1934) σ. 246—58.

π' τό συγγραφέα της νά ξεδιακρίνη
 ἡ καθέκαστα τῶν χειρογράφων τοῦ
 Βιζυηνοῦ, πού ἀνήκουν τώρα στοῦ
 Ἰθρακικόν Κέντρον» τῶν Ἀθηνῶν.

Δέν εἶναι ὁ σκοπός μου νά ἐπανα-
 ἀβῶ ἐδῶ ὅσα γράφει ὁ Βασιλειάδης
 ἀφοῦ ἡ ἐργασία εἶναι πρόσφατη κι
 ὕκολα βρίσκεται. Θέλω ἀπλῶς νά
 μαλῶσω μιὰ πλάνη.

Γιά νά συντηρηθῇ ὁ ποιητής στοῦ
 ἀρενοκομεῖο, πούληθηκεν ἡ βιβλιοθήκη
 του σέ δημοπρασία. «Καί κάτι ἄλλο
 ὅμως χάθηκε τήν ἴδια ἡμέρα ἐκείνη
 τῆς δημοπρασίας. Θυμοῦμαι τήν ἐποχή
 ἐκείνη ὅτι ἔψαξα καλά καί δέν τό ἤ-
 ῶρα. Μιά καρφίτσα. *Ἦταν δῶρο τῆς κυ-
 πριώτισσας κυρίας*, πού ὅταν ἦταν μι-
 κρὸ κορίτσι ἀγαπήθηκε ἀπό τόν μικρὸ
 μαθητὴ Βιζυηνοῦ καί γένηκε αἰτία νά
 φύγῃ ἐκεῖνος μέ τό συγγενή του μη-
 τροπολίτη (11) καί νά σπουδάσῃ στήν
 Πύλι. Ὅταν ἀργότερα πολὺ ὁ ποιη-
 τῆς βραβεύτηκε στοὺς ποιητικούς δια-
 γωνισμούς καί γύρισε διδάκτωρ τῆς
 Φιλοσοφίας ἀπό τῆ Γερμανία μέ τίς
 ὥραιες μελέτες του, ἐκείνη «περὶ Κά-
 λου» καί «περὶ τῆς φιλοσοφίας παρά
 Πλωτίνω» παίρνει ἕνα γράμμα μιᾶς
 κυρίας πού τόν ἐρωτᾷ ἂν ἦταν ἐκεῖ-
 νος τό Γιωργί πού ἔμεινε στή μητρό-
 πολι μέ τό ἐπίθετο Βιζυηνός. Ἡ δη-
 μοσιογραφία, πού διαλαλοῦσε τῶνομα
 τοῦ ποιητοῦ, εἰδοποίησε καί τήν Κυ-
 πριώτισσα κυρία, πού εἶχε πανδρευ-
 θῆ στοῦ ἀναμεταξύ ἐκεῖνο. Στό δεύτερο
 τότε γράμμα του ὁ Βιζυηνός παίρ-
 νει γιά ἐνθύμιο μιὰ καρφίτσα καί
 τῆ τηρᾷ σά φυλαχτό, σάν κάτι
 πού τοῦ ξανειώνει παλιά γλυκά κι
 ἀξέχαστα. Καί τραγουδάει :

Μιά καρφίτσα σάν ἀστέρι
 ἔστην γραβάτα μου φαντάζει
 εἶν' ἀπό μιᾶς φίλης χέρι
 μὴ ρωτᾶτε πῶς τήν μοιάζει... (12)

Ἔπονται ἀκόμα 13 τετράστιχα τοῦ

(11) Ὁ Ἰντιάνος ἀπέδειξε, πῶς ὁ μητρο-
 πολίτης ἦταν κύπριος, μὴ συγγενῆς τοῦ ποι-
 ητῆ. Ἐνθ. ἄνωτ. σ. 18.

(12) Ἐνθ. ἄνωτ. σ. 252—3.

ἀνεκδότου ὡς τὰ 1934 τραγουδιοῦ
 αὐτοῦ, πού θέλει ὁ Βασιλειάδης νά
 μᾶς ἐξηγήσῃ τῆ γενετική του αἰτία.

Ὁ Ἰντιάνος βεβαιώνει ὄχι μόνο
 πῶς ἡ Ἑλένη Φυσεντζίδη (13) δέν τοῦ
 ἀνέφερε τίποτε σχετικό, ἀλλά μᾶς
 πληροφορεῖ πῶς παντρεύτηκε ἀφοῦ
 εἶχε καταλάβει κι εἶχε γίνει γνωστό,
 πῶς ὁ ποιητῆς ἄρχισε νά χάνῃ τά λο-
 γικά του, (14) δηλαδή στὰ 1893. Ὁ
 Βασιλειάδης ἰσχυρίζεται πῶς ἡ καρ-
 φίτσα στάλθηκε μετὰ τήν ἔκδοσι τῶν
 ἐπιστημονικῶν ἔργων τοῦ Βιζυηνοῦ,
 λίγο ὕστερα δηλαδή ἀπ' τό 1885 ἢ
 1886. Μιά προσεχτική ἀνάγνωσι τοῦ
 ποιήματος δείχνει πῶς δέν ἀναφέρεται
 στὲς ἐφηβικὲς ἀναμνήσεις τοῦ ποιητῆ.
 Δέν πρόκειται ἄλλωστε γιά καρφίτσα,
 ἀλλὰ γιά μενταγιόν.

Κόσμε, ἄγροικε, ζηλιάρη,
 λάθος κάνεις, διόρθωσέ το :
 νά τοῦ τέμπλου τάνοιχτάρι 35
 ἄνοιξε προσκύνῃσέ το :

τί θαμβώνεται ἡ ματιὰ σου
 μπρὸς εἰς τὴν λάμπη πού προβάλλει :
 εἶναι τρίχ' αὐτὸ στοχάσου 40
 ἀπὸ μιᾶς ξανθῆς κεφάλι...

Φῶς πού τῶχει βάψει ἡ Δύσι 45
 καί τό στέλνει θωριασμένο
 μέσ' ἀπὸ ἕνα κυπαρίσσι
 στήν Ἑλλάδα φουντωμένο. 15

Αἴ! Αὐτὴ ἡ Δύσι, ἡ Εὐρώπη, πού
 ἀντιτίθεται στήν Ἑλλάδα, ἴσως μαζί
 μέ τήν παλιά σίφυλι τοῦ δωσε τήν
 καρφίτσα. Ἡ ἀγαπημένη του θᾶταν
 καμμιά ξανθὴ γερμανίδα ἢ ἀγγλίδα,
 κι ὄχι ἡ γλυκειὰ κυπριώτισσα κόρη.
 Αὐτὴ ἄλλωστε θᾶταν σκάνδαλο παν-
 τρεμενὴ πιά νάσπελνε καρφίτσες σ'
 ἄνθρωπο πού τῆς εἶχε ὑποσχεθῆ γάμο
 καί τό ξέχασε τόσο εὐκόλα.

Χανιά, Μῆς 1935,

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

(13) Ἐνθ. ἄνωτ. Ἡ νεανική συμπάθεια τοῦ
 Βιζυηνοῦ, πού ὡς κυρία Ἑλένη Στεφανῆ
 γνώρισεν ὁ Ἰντιάνος.

(14) αὐτόθι σ. 21.

(15) Ἰθρακικά ἐνθ. ἄνωτ. σ. 254.

Η ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑ

Τὸ δειλινὸ μῆκε μέσα στὸ καφε-
νεῖον ὁ Παπᾶς, ὁ ΠαπαΧρυσόστομος
καὶ ὁ δάσκαλος ὁ Λουκῆς ἐπαράγγειλε :

«Ἀναστάσιε, ἐδῶ παρακαλῶ. Ἐρώ-
τησε τί παίρνει ὁ γέροντας.»

«Ἐφκαριστῶ σου δάσκαλε. Μὲμ πει-
ράζεσαι.»

«Τί νὰ σοῦ φέρω παπᾶ πού τὸδ δά-
σκαλο;»

«Ἐναμ μέτριο. Ξέρεις.»
Ὁ Κακουλλῆς ὁ τσαγγάρης ἐκύταζε
τὸν διπλανὸ του, τὸν Κωστή τὸν ἐπι-
λεγόμενον Φάρτο καὶ εἶπε πονηρᾶ :

«Γιὰ νὰ τρατταρινίσκει ὁ δάσκαλος
κάτι τρέσει.»

«Κάτι λαλοῦν γιὰ τὴμ παπασκόρη»
εἶπεν ὁ Φάρτος.

«Νναί, μὰ ἄλόπως ἐν τοῦ βάλλει
ἄσιερα.»

«Λαλεῖς;»

«Γροικῶ πού τῆς ἀρέσκει ὁ γιὸς τοῦ
Βασιλικκου. Ξέρω γιῶ;»

«Ἐν ἐδ δυνατὸ τζεῖνος ρεσπέρης,
τουτός δάσκαλος... Ἐν νάκκοζ ζόρι.»

«Τέλος πάντων. Ἐσιεις καπνὸμ πά-
νω σου;»

Ὁ Φάρτος ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν κόρφο
του μιά πέτσενη καπνοσακούλα καὶ
τοῦ τὴν ἔδωκε. Ὁ Κακουλλῆς ἔκαμε
τσιγάρο μ' ἓνα κομμάτι χαρτί ἀπὸ κοι-
νὴν κόλλα καὶ τοῦ ἐπέστρεψε τὴν
καπνοσακούλα. Ἐπειτα εἶπε :

«Νὰ σοῦ πῶ, μπορεῖ γιὰ τὴν ὁ μι-
στός τοῦ δασκάλου ἐν ἔμ μεγάλα
πράματα.»

«Τζι ἐν τζιαί φτωχὸς λαλοῦν», ἐπρό-
σθεσεν ὁ Φάρτος.

«Ὅσο γιὰ τοῦτον ἄκουσα πού ὁ
τζύρης του ἐν ἐχούμενος μὰ σοῦ τὸ
σήμερις δέ. Ὁ ἴδιος ἐν ἔσιει τίποτε.»

Ὁ καφετζῆς ἀναψε τὴ λάμπα γιὰτι
εἶχε σκοτεινιάσει καὶ ὁ Κακουλλῆς ἐ-
κύταξε μὲ ἐρευνητικὸ βλέμμα τὸν δά-
σκαλο. Νέος γύρω στὰ εἰκοσιπέντε

χρόνια μὰ ἰσχνὸς καὶ μὲ χαρακτη-
στικὰ πού δὲν ἀνάγκαζαν νὰ τὰ συ-
παθήσης εἶχε μιά στάση πόζας ἀνι-
κρυ στὸν παπᾶ πού ἔκαμε τὸν χωρι-
νὰ χαμογελάση.

Ὁ ἀστυνομικὸς τοῦ χωριοῦ ἦλ-
κι ἐκάθησε δίπλα στὸν Κακουλλῆ, ἔ-
χωρς αὐτὸς νὰ τὸν ἀντιληφθῆ καὶ τὸ
εἶπε :

«Πολλὴν ἐξέτασιν κάμνεις τοῦ δ
σκάλου σιὸρ Κακουλλῆ.»

Ὁ Κακουλλῆς ἐξαφνίσθηκεν ἐλαφρ
ἐκύταξε τὸν ἀστυνομικὸ καὶ τοῦ
πάντησε :

«Νναί. Ἐτο, εἶχαμεν τὴν κουβέ-
ταν του γιὰτι ἀκούσαμεμ πού πα-
τρολογιέται.»

«Μὲ ποιὰν ἄθ θέλει ὁ Θεὸς;»

«Μὲ τῆφ Φινοῦν τοῦ παπᾶ.»

«Ἄκουσα το.»

«Τοῦ λόγου σου κύριε Ἄντωνῆ
καμες νομιζῶ στὸ χωρκὸν του. Ἐσι
καμμιάμ περιουσίαν τοῦν τὸ παιδί
ἐρώτησεν ὁ Φάρτος.

«Μάλιστα τζιαί καλὴν περιουσίαν
ἀπάντησεν ὁ ζαπτιές.

«Φυσικὰ τοῦ τζυροῦ. Ὁξᾶ; εἶπεν
Κακουλλῆς.

«Ὁχι. Ἐσιει κληρονομιάμ πού τῆ
μάναν του. Καλὴμ περιουσίαν. Εἶν
τζιαί μονογιός.»

Λέγοντας αὐτὰ ὁ ζαπτιές ἐμυρίστ
κε δυνατὰ, ἐκύταξε μὲ μάτια αὐστηρ
τοὺς δυὸ ἀνθρώπους καὶ ρίχνοντά
τὸ βλέμμα πάνω στὰ τσιγάρα τοῦ
πού ἐξακολουθοῦσαν νὰ καπνίζουν, δι-
τι ἔεχασαν τὸν κίνδυνο, τοὺς εἶπε.

«Φέρτε δὰ τὰ τσιάρια σας. Καπν
ζετε παρανόμως.»

Οἱ δυὸ χωρικοὶ ξαφνισμένοι μὲ μι
ταυτόχρονη χειρονομία πέταξαν χαμ
τὰ τσιγάρα καὶ τὰ πάτησαν.

«Προσέξετε. Εἶμαι στὸ καθῆκον
εἶπεν ὁ ζαπτιές καὶ τοὺς ἔσπρωξ

γιὰ νὰ πιάση τὰ πατημένα τσιγάρα.

Οἱ χωρικοὶ θορυβημένοι ὑποχώρησαν καὶ ὁ ἀστυνομικὸς ἐμάζεψεν ὅτι ἀπόμεινε πάνω στὸ χῶμα μέσα στὴ φούχτα του καὶ δείχνοντας τὸ σ' ὄλους ἐκάλεσε τὸν καφετζῆ κι ἕναν ἀζὰ νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ δοῦν. "Ὅταν οἱ δυὸ ἄνθρωποι εἶδαν, ὁ ζαπτιῆς εἶπε.

«Νὰ εἴσαστε μάρτυρες ὅτι οἱ δικοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι ἐκαπνίζαν παρανόμως.»
"Υστερα τοὺς ἔφαξε καὶ βρῆκε τὴν καπνοσακκούλα τοῦ Φάρτου.

Μέσα στὸ καφενεῖον ἔγινε νέκρα. Μερικοὶ σηκωθῆκαν κι ἔφυγαν. Σὲ λίγο ἔφυγε κι ὁ παπάς, καὶ ὁ ζαπτιῆς ἐπλησίασε τὸν δάσκαλο καὶ τοῦ εἶπε:

«Τὰ παλληκάρκα ὅταν τοὺς ἐκόντεψα τζι ἑκάτσα κοντὰ τους ὄμιλοῦσαν γιὰ λόου σου.»

«ὦ! Γιατί;» ἔκαμεν ὁ δάσκαλος.

«Θέλεις τὴν κόρην τοῦ παπᾶ» ἐλάλοῦσαν.

«Δικαίωμά μου, νομίζω, νὰ ἐπιθυμῶ μίαν σύζυγον.»

«Νναὶ μὰ φαίνεται πὼς τῶν κοπελιῶν ἐν τοὺς ἀρέσκει ἡ δουλειά.»

«Καὶ διατί;...Καὶ πὼς; Καὶ διατί ἀναμιγνύονται αὐτοί;» ἵππε μπερδεύοντας λίγο τὰ λόγια του ὁ δάσκαλος,

«Ξέρω τζι ἐγιῶνι; "Ἐτο ἐν τοὺς ἀρέσκεις γιὰ γαμπρὸς τοῦ παπᾶ.»

«Δέν βαρύνεσθε κύριε Ἀντώνη.. Ἄστε τους. Οὐκ οἶδαςί τί ποιοῦσι.»

«Νναὶ μὰ εἰς τὸ μεταξὺν κάμνουν παρανομίς ἀπόντρεπα ὀμπρὸς μου»
«Νὰ σὲ σημειώσω δάσκαλε γιὰ μάρτυρα.»

«Ἄ, ὄχι καλὲ.»

«Μὰ γιατί; Ὑπερασπίζεις τέτοιους ἀνθρώπους;»

«Ὅχι, ἀλλὰ...»

«Ποττέ καλὲ. Ἴσια, ἴσια ἕνας ἄθροπος σάν ἐσέναμ πρέπει νὰ κλητευτῆ μάρτυρας.»

Καὶ βγάζοντας τὸ σημειωματᾶριο του ἔγραψε τὸνομα τοῦ δασκάλου κοντὰ στὸνομα τοῦ καφετζῆ καὶ τοῦ ἀζὰ.

«Καλὰ, ἀφοῦ ἐπιμένετε τόσον πολὺ»

εἶπεν ὁ δάσκαλος λιγάκι συλλοῖσμένος.

Τὴν ἄλλη μέρα Κυριακὴ ὁ δάσκαλος ἦταν στὴν ἐκκλησιά κοντὰ στὸν δεξιὸ ψάλτη κι ἔψαλλε. Ἡ μεγάλη προσοχὴ νὰ παρακολουθῆ τὸν παπα στὴ λειτουργία του καὶ ἡ μελωδία τοῦ προσπαθοῦσε νὰ βάλ्लη στὰ «κύριε ἐλέησον» ποῦ ἔλεγε, ἔκαμναν τὸν Κακουλλῆ νὰ χαμογελᾶ καὶ μὲς στὴν ἐκκλησιά. Ὁ χωρικὸς τὸν παρακολουθοῦσε γιὰ νὰ ἔχη θέμα κουβέντας στὸν καφενὲ καὶ τὸν τσάκωνε ὅταν ἔστρεφε τὸ βλέμμα γιὰ νὰ κυτᾶξη τὴν παπαδοπούλα ποῦ στεκόταν πίσω, λιγάκι μπροστὰ μὲς στὲς ἄλλες γυναῖκες ντυμένη κυριακάτικα, πολὺ ὄμορφη.

Ὁ Κακουλλῆς ἦταν ἕνας ξανθὸς καὶ νόστιμος τριαντάρης, ἄγαμος μὰ φτωχὸ τσαγκαράκι, ἐπροτιμοῦσε νὰ κάμνη χιοῦμορ παρὰ νὰ ἀφήση τὴν καρδιά του νὰ πειραχθῆ ἀπὸ ἔρωτες. "Ἐτσι ἐκύταζε κι αὐτὸς τὴν παπαδοπούλα μὰ χωρὶς νὰ πιστεῦη ὅτι μπόρουσε νὰ τὸν λογαριάση καὶ πρὸ πάντων ὅτι ὁ αὐστηρὸς καὶ ὑπολογιστικὸς παπάς θᾶταν δυνατὸ νὰ τὸν πάρη γαμπρὸ. Καὶ παρακολουθοῦσε τοὺς ἔρωτες τῶν ἄλλων γιὰ νὰ κάμνη χάζι. Τώρα μὲς' στὴν ἐκκλησιά ἐπαραμόνευε νὰ τσακῶνη τὸν δάσκαλο ὅταν ἐζητοῦσε νὰ κυτᾶξη τὴν παπαδοπούλα μὰ εἶχε καὶ μιὰ δυνατὴ περιέργεια ν' ἀντιληφθῆ κατὰ ποῦ θὰ πηγαινε καμιά φορὰ τὸ βλέμμα τῆς ὄμορφης νέας ποῦ τῆς ζητιάνευαν ματιὰ ὅλα τὰ κοπέλλια. Καὶ ἀντελήφθη ὅτι τῶνόντι, ὅπως ἔλεγε, ἡ φλογερὴ κόρη τοῦ παπᾶ ἔριξε μιὰ στιγμούλα τὸ βλέμμα πάνω στὸ γιὸ τοῦ Βασιλικκοῦ τὸν Ἀχιλλῆ, μάλιστα θαρρετὰ. "Ὅμως τῆ στιγμῆ ποῦ εἶδεν αὐτὴ τὴν ἀνταπόκριση ὁ Κακουλλῆς ἐνοιώσε κάτι σὰ λύπη καὶ σὰν ταπείνωση μὰ γρήγορα σήκωσε τὴν καρδιά του στὴ θέση της καὶ χαμογέλασε πάλι. "Ἐπειτα ἔμεινε συλλοῖσμένος χωρὶς νὰ βλέπη τίποτε καὶ μέσα του ἦταν ἡ εἰκόνα τῆς παπαδοπούλας.

Μάτια μαύρα μεγάλα με μακρυά τσίνορα στα βλέφαρα και φρύδια καμαρωτά πάνω σ' ένα παχουλό πρόσωπο που ή επιδερμίδα του ήταν άσπρη και λεπτή σαν ζυμωμένη από γάλα που τὸ ρασπάλισαν με χρώμα τριαντάφυλλου. Τὸ σκούφωμα της με ένα μαντύλι χρώμα κρασιού ἄφηνε νὰ φαίνεται μπροστά ή χωρίστρα τῶν μαλλιών της στή γραμμὴ τῆς μύτης της τῆς λεπτῆς και εὐθείας που σχηματιζόνταν ἀπάνω ἀπὸ ἕνα στοματάκι γραμμένο με χρώμα κρασιού. Τὰ μαύρα πλούσια μαλλιά της ἔπεφταν στὲς πλάτες της ἴσαμε κάτω ἀπὸ τὰ γόνατα της σάν δυὸ μαύρα φείδια ἀσάλευτα, κάθετα στή μέση της τῆ νόστιμη πού προκαλοῦσε τὴν ἐπιθυμία νὰ τὴν ἀγκαλιάσης μες στήν ἐκκλησιά. Κορμί καλοκαμωμένο, σφιχτοδεμένο ἀπὸ τὴν ἀσκήση τὴν καθημερινή στὲς δουλειές του νικοκυριοῦ, μήτε λιανό, μήτε παχουλό, μέτριο και στεκάμενο ἀπάνω στὲς καλύτερες γάμπες που σηκώνονταν πάνω ἀπὸ τὸ πιὸ ὄμορφο πόδι μες στὸ χωριό. Τὸ ντύσιμο της ἦταν ἕνα μπλε κοστουμί ραμμένο ἀπὸ τὴ ραφτοπούλα του χωριοῦ, γοβάκια καφε καμωμένα ἀπὸ μάστρω τῆς πόλης και κάλτσες καφε.

Ὁ Κακουλλῆς ἐγύρισε τὰ μάτια του πάνω στήν ὄμορφη παπαδοκόρη τῆ στιγμὴ που ὁ παπὰς ἔλεγε «δι εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν» και αὐτὴ ἔκαμε τὸν σταυρὸ της μ' εὐλαβία στὸ βλέμμα ἑτοιμὴ νὰ φύγη με τὲς συντρόρισες της. Ὅμως τὸ βλέμμα του Κακουλλῆ ἦταν πιὸ ξάστερο, τῆς νέας τῆς φάηκε νᾶχη αὐθάδεια και τὸν κύταξε μ' αὐστηρότητα που τὸν ἐπαγώσε. Πάλι χαμογέλασε και βγήκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Ὁ Ἀχιλλῆς ἦταν ἔξω στήν αὐλὴ πρῶγῆτερα του.

«Γειά σου Ἀχιλλῆ. Γιά σέναν ή παράεισο ἐν ἀνοιχτῆ».

Του εἶπε φωνακτὰ σάν τὸν εἶδε. Ὅλοι χαμογέλασαν γιατί κατάλαβαν τὸ νόημα και ὁ Ἀχιλλῆν θέλοντας νὰ πειράξη τὸν Κακουλλῆ γιά τὴν

ἡλικία του' και δίχως νὰ προσέξῃ διόλου πὼς αὐτὴν τῆ στιγμὴ ή παπαδοπούλα ἔβγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησι ἀπάντησε μ' ἀδρῆ φωνή :

«Ὁ,τι τζαί νὰ πῆς τὰ μωρὰ με τ μωρὰ».

Ἡ παπαδοπούλα ἄκουσε και τὸ κύταξε μ' ἕνα μάτι που τὸν ἐμάραν.

«Ἀθάνατη Φινοῦ οὐλλους πελλαν σκεις τους». Εἶπε χαμηλόφωνα και ποιος χωριανός.

Ὁ Ἀχιλλῆς με κατεβασμένα τ μούτρα ἐπροχώρησε ξωπίσω τῆς συντροφιάς τῆς Φινοῦς και προσπέρασ γιά νὰ τὴν κυτάξη μιὰ στιγμὴ στὰ μάτια νὰ δῆ ἂν ἦταν ἀκόμη θυμωμένη. Ὅταν τὴν κύταξε κι εἶδε νὰ φυλάγη ἀκόμη τὸν θυμὸ στὸ μάτι τῆ ἐστάθη μες στή μέση του δρόμου κι ἐπερίμενε τὸν Κακουλλῆ που ἄμα ἔφτασε του εἶπε με φωνὴ που ἔβγαίνει ἀπὸ τὰ στήθη του σὰ σουβλί!

«Ρε τσαγγάρη, ἄλληβ βολάν νὰ με μὲ χωραττέψης».

«Φστ». του ἔκαμε περιπαιχτικὰ ὁ Κακουλλῆς σάν εἶδε τόσο σοβαρὰ τὸ μούτρα του.

«Ποιδὸμ περιπαίζεις βρὲ». εἶπε κάνοντας κατὰ πάνω του ὁ Ἀχιλλῆς με τὸ κεφάλι ψηλά και τὰ στήθη μπροστά

«Ἐσένα» εἶπεν ὁ Κακουλλῆς ἡσυχῶ

«Μὲμ πκισιτῆτε ρὲ τζι ἐν νὰ πάτε χάψην.» Εἶπε κάποιος μὰ ὁ Ἀχιλλῆς ἔβρασε και χτύπησε με τὸ χέρι του τὸν Κακουλλῆ. Αὐτὸς τὸν ἔπιασεν ἀπὸ τὸν λαιμὸ και οἱ δυὸ τους ἐπολέμιζαν τὰ χέρια τους χτυπιούμενοι. Μπήκαν μερικοὶ στή μέση και τοὺς χώρισαν. Ὁ κόσμος γελοῦσε κι ἕνας ζαπτιὲς ἦλθε και τοὺς ἐπῆρε στήν ἀστυνομία ὅπου τοὺς ἔκαμε κατηγορία πὼς ἀλληλοχτυπήθηκαν κι ἔκαμαν ἀνησυχία στὸ κοινόν.

Ὁ Ἀχιλλῆς ἦταν παιδὶ εἰκοσιδύο χρονῶν, μελαχροινὸς ὄμορφος με ἀνάστημα ψηλό και γερά φτιαγμένο. Τὰ μάτια του εἶχαν μιὰ λάμψη που θύμιζαν τὴ λάμψη τῶν ματιῶν θυμωμένου

ταύρου. Ήταν γιός του πλουσιώτερου χτηματία του χωριού *κι αγαπούσε την Φινοῦ τὴν κόρη τοῦ Παπαχρυσόστομου — τό εἶξερε ὄλο τό χωριό — ἀπό τόν καιρό πού ἦταν αὐτός παιδί τοῦ σχολείου κι ἐκείνη μαθήτρια. Ἡ ἀδερφή του πού ἦταν συμμαθήτρια της τὴν ἀσιευόταν λέγοντας τὴ νύφη. Ἡ Φινοῦ ἔδειξε τοῦ Ἀχιλλῆ πῶς της ἀρέσει μὰ ὕστερα ἐκύταζε πιό πλὺ κρυφὰ τόν δάσκαλο. Ὁ παπᾶς μαθαίνοντας πῶς ὁ δάσκαλος τοῦ χωριού ἤθελε τὴν κόρη του δεχόταν τὲς περιποιήσεις του καὶ τὸν εἶχεν ὑπ' ὄψει του γιὰ γαμπρό. Ὁ ἴδιος ὁ παπᾶς δὲν εἶχε μεγάλη περιουσία, ὅμως ἡ παπαδιά του εἶχεν ἑκατὸν σκάλες καλὰ χωράφια, διακόσιες ρίζες ἑλῆες, τριακόσιες χαρουπιές κι ἓνα κοπάδι πρόβατα, καμιὰ ἐξηνταριά. Παιδιά εἶχαν τὴ Φινοῦ δεκαοχτῶ χρονῶν κι ἓνα κοριτσάκι δέκα χρονῶν ποὶ εἶδειχνε πῶς θὰ γίνεῖ κοπέλλα πιό ὁμορφὴ ἀπὸ τὴν ἀδελφὴ της.

«Ρὲ Κακουλλῆ, ἀγάπησ τὴσ Στυλοῦν ρὲ. Ἔτο ἔν νὰ γινῆ ὁμορφίτερη πού τὴφ Φινοῦν» τοῦ εἶπε τὸ ἀπόγευμα στὸν καφενὲ γελαστός ὁ Κωστής ὁ Φάρτος βλέποντας τὸν συλλοισμένον.

«Φάουσαν ὀλάν τζαὶ σοῦ. Ἔσιεις κκέφκια. Ἐγιῶ συλλοοῦμαι ποῦς ἐξ αἰτίας τοῦ σιουλλομπάσταρδου ἔν νὰ πκιερῶσω πρόστιμον τζιαὶ σοῦ γυρέβκεις χάζια».

Τὸ πρωτὶ παντρεύτηκε ὁ γιός τοῦ μουχτάρη κι εἶχε γάμο μὲ βιολιά. Τὴ νύχτα πῆγε στὸ γάμο μὲ τὸν Φάρτο κι ἓναν ἄλλον φίλον. Τὸν ἐκάλεσαν ὅπως πάντα κι ἐκάθησε δίπλα στὸν λαουτάρη. Παρακάτω ἀπὸ τὸν βιολάρη ἦταν ὁ Ἀχιλλῆς μ' ἓναν ξάδερφο του καὶ μὲ τὸν γαμπρόν τοῦ ξαδέρφου του δυὸ καλὰ παλληκάρια τοῦ χωριού καὶ μπροστὰ τους ὁ δάσκαλος μὲ τὸν ζαπτιέ κι ἓναν ἔμπορο. Ἡ μουσικὴ ἔπαιζε χοροὺς κι αὐτὴ τὴν στιγμή δυὸ νέοι χόρευαν καρσιλαμά. Ὁ Κακουλλῆς πού ἔνοιωθε καλὰ κι

ἀπὸ χορὸ ἐπαρακολουθοῦσε ψυχρὸς τὸν ἓνα ἀπὸ τους δυὸ χορευτὲς κάποιον νεαρῶτατο βοσκὸ πού ὁ χορὸς του ἦταν ἄλλη μουσικὴ. Χορεύοντας μὲ τὲς ἄκρες τῶν ποδιῶν του ἐκάρφωνε μαλακὰ τὸ ἔδαφος σὲ κάθε νότα, ἐκινούσε τὰ χέρια του ζυγιασμένα τόσο πού θύμιζαν τὲς φτερούγες πετούμενου προυλιού κι οἱ κινήσεις τοῦ κορμιοῦ του τοῦ λαστιχένιου πού γλυστρούσε στὸ κενὸν ἐφῶναζαν τὸν ρυθμὸ καλύτερα ἀπὸ τὸν ἦχο τοῦ βιολιοῦ. Ἡ Φινοῦ εἶχε κολλημένα τὰ βλέμματα της πάνω στὸν χορευτὴ. Ὁ Ἀχιλλῆς ὅσο δὲν πετύχαινε νὰ γυρίση νὰ τὸν κιντᾶξη ἔσκαζε. Τέλος ὁ βοσκὸς ἔπαψε τὸν χορὸ, ὁ δάσκαλος τὸν ἐχειροκρότησε λέγοντάς του καὶ μπράβο καὶ ὁ νέος ἐκάθησε. Ὑστερα ἀπὸ τέτοιαν ἐπιτυχία οἱ ἄλλοι δὲν ἀποφάσιζαν νὰ βγοῦν νὰ χορέψουν καὶ ἡ μουσικὴ ἄρχισε νὰ παίζη τραγούδια.

«Ἄτε μάστρε, μάστρε Κακουλλῆ πέμας κανένα». Εἶπε τοῦ Κακουλλῆ ὁ ἔμπορος.

Ὁ Κακουλλῆς ἦταν ἄκεφος.

«Ἔσιει ἄλλους. Πόψε ἔν εἰμπορῶ» ἀπάντησε μ' ἀδιαφορία.

Ὅμως ἦλθεν ὁ γαμπρός, ἔπειτα ὁ μουχτάρης καὶ τέλος τὰ μάτια τῆς Φινοῦς, ὅποτε ἄξαφνα ἀκούστηκε νὰ φωνῆ τοῦ Κακουλλῆ σὰ νᾶβγαίνειν ἀπὸ τὰ τρίσβαθα τῆς ψυχῆς του σὰν νᾶθελε νὰ κάμη ὄλους νὰ κλάψουν :

«Θὰ πεθάνω μάνα»

«δὲ θὰ ζήσω μάνα»

«καὶ στὸ μαῦρο χῶμα»

«θὰ μὲ κλαῖς ἀκόμα.»

Ὁλόκληρον πλῆθος ἀπὸ ἄντρες καὶ γυναῖκες ἐσιωποῦσε κι' εἶχε τ' αὐτιά κρεμασμένα πάνω σ' ἐκείνη τὴν φωνῆ πού γλυκειά, βαθειά, διάτορη καὶ πονεμένη ἀκολουθοῦσε μὲ μιὰν ἄρμονίαν ἀλάθευτη τὸν ἦχο τοῦ βιολιοῦ καὶ τὴν τρέμουλα τοῦ λαοῦτου πού ὄλα μαζί γέμιζαν τὸν ἄερα ἀπὸ μιὰ ζωὴ πού

δέν ἦταν ἡ ζωὴ τῶν ἀκροατῶν κι' ἔκαμναν ὅλους νὰ ξεχνοῦν ποῦ ἦσαν καὶ τί ἦσαν.

“Ὅταν ἡ μουσικὴ ἔκαμε διάλειμμα καὶ ὁ Κακουλλῆς ἔπαψε, ὅλος ὁ κόσμος ἔμενεν ἀκόμη σιωπητὸς. Ἡ Φινοῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ κυτᾶζῃ τὸν τραγουδιστὴν σὰ νᾶχεν ἀφημένη τὴν ψυχὴ τῆς νὰ πάῃ μετ' ἡ μελωδία ποῦ ἐξαφανίσθηκε. Ὁ Ἀχιλλῆς δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ πειά.”

“Ἐφεραν πιοτὰ” κι' ἐκέρασαν τὸν Κακουλλῆ καὶ τοὺς μουσικοὺς, ὁ βιολάρης ἐπρόβαρε τὸ βιολί του μετ' ὁ λαοῦτο κι' ὅταν οἱ ἤχοι τῶν ὀργάνων ἱκανοποίησαν τὴν ἀκοή του ἐγύρισε στὸν Κακουλλῆ :

«Τί θέλεις νὰ παίξω μάστρε;»

«Παίξε τὸ τραοῦδιν τῆς φτώσειας» ἐπρόκαμεν ὁ βοσκός.

Ὁ βιολάρης ἐρώτησε μετ' ὁ βλέμμα τὸν Κακουλλῆ, αὐτὸς εἶπε ναὶ κι' ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ :

«Φτώχεια ποῦ τὲς καρδιὲς ματώνεις.»

Σὲ λίγο ἀπὸ τὸ μέρος τῶν γυναικῶν ἐγίνε ἕνας μικρὸς θόρυβος. Τὸ τραγοῦδι βρισκόταν στοὺς τελευταίους στίχους του καὶ ὁ Κακουλλῆς ἐτραγουχοῦσε μετ' ὁ μάτια κλειστὰ καὶ μετ' ὁ κεφάλι στὴ φύχτα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ του ποῦ ἀκουμποῦσε στὴν καρτέκλα του. Ὁ θόρυβος τὸν ἔκαμε ν' ἀνοίξῃ τὰ μάτια του γιὰ νὰ κυτᾶζῃ κι' εἶδε τὴ μάνα του ποῦ ἔκλαιεν ἕνα σιγανὸ κλάμα ἀληθινό. Ἐκοψε τὸ τραγοῦδι, ἐστάθη ὀρθὸς καὶ καρφώνοντας ἀνήσυχτα τὰ βλέμματα στὴ μάνα του τὴν ρώτησε :

«Ἦντα παθες μονά;»

«Τίποτε, τίποτε», εἶπαν κάποιες γυναῖκες.

«Τίποτα γέ μου. Συμπάθα με. Συμπάθατε με. Ἀνησύχησά σας.» εἶπεν ἡ γερόντισσα.

Ὁ Κακουλλῆς ἐκατάλαβε καὶ γιὰ νὰ μὴ γίνεταὶ μελαγχολικός.

«Ἄτε μάστρε πέ μας ἄλλο κανέναν τζι' ἄφης τὴν γερόντισσαν. Ἀθθυμήθης τοῦ τζυροῦ σου» εἶπεν ὁ μουχτάρης

ποῦ εἶχε καθίσει δίπλα τοῦ δασκάλου.

Ὅμως ὁ Κακουλλῆς δὲν ἐτραγοῦδησε πειά. Ἡ μουσικὴ ἄρχισε νὰ παίξῃ συρτό. Σηκωθῆκαν νὰ χορέψουν ὁ Ἀχιλλῆς κι' ὁ ξάδερφος του. Ὑστερα ἀπὸ λίγους γύρους ὁ Ἀχιλλῆς ἐπάτησε τὸν Κακουλλῆ βαρετὰ τόσο ποῦ δὲ χωροῦσεν ὑποψία ὅτι δὲν ἦτον ἀπὸ ἀπροσεξία. Ὁ τσαγκάρης ἐσηκώθη ἀμέσως ὀρθὸς καὶ εἶπε μετ' ὁ μάτια γεμάτα θυμό :

«Γιατί μ' ἐπάτησες ἄ; Σὰδ δὲρ ρίζεις τὰ ξερά σου ἐν ἔπρεπεν νὰ γυρεύκης χορό.»

Ὁ γιὸς τοῦ μεγαλοκτηματῆ ἔκαμε πὼς δὲν ἄκουσε κι' ἐξακολουθοῦσε νὰ χορεύῃ. Ὁ ζαπτιὲς ἐτράβηξε τὸν Κακουλλῆ ἀπὸτομα καὶ τοῦ εἶπε σπρώχνοντας τὸν στὴν καρτέκλα του :

«Κάτσε μάστρε. Ἐγινελ λάθος.»

Ὁ Κακουλλῆς ἐκάθησε δισταζοντας κι' ἐπέταξε τοῦ Ἀχιλλῆ αὐτὴ τὴ λέξη ποῦ ἐκεῖνος δὲν ἄκουσε :

«Ἀερισμένε.....»

Ὁ Ἀχιλλῆς κι' ὁ ξάδερφος του χόχευαν καλοῦτσικα μὰ ἡ τέχνη τοῦ νέου βοσκοῦ ἦτον ἄφταστη καὶ ἡ Φινοῦ δὲν ἔδειχνε καμμιάν εὐχαρίστηση βλέποντας τὴν χαρὰ τους. Μάλιστα μιὰ στιγμή τοῦ Ἀχιλλῆ τοῦ φάνηκε πὼς ἡ παπαδοπούλα γλυκόβλεπε τὸν βοσκό, ἔπειτα βεβαιώθηκε καὶ κόπηκαν τὰ γόνατα του. Ἐπαυσε νὰ χορεύῃ κι' ἐκάθησε μετ' ὁ κεφάλι γεμάτο δαιμόνους. Ἐσηκώθη πάλιν ὁ βοσκός μετ' ὁ τὸν Φάρτο γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸν συρτό. Στὸ πρόσωπο τῆς Φινοῦς ὁ Ἀχιλλῆς ἐδιάβασεν εὐχαρίστηση. Ἦταν νὰ σκάσῃ. Σὲ λίγο εἶπε τοῦ ξαδέρφου του :

«Ἐχω τζεφαλαρκάρ ρὲ ξάερφε. Ἐν νὰ φύω.» Κι' ἔφυγε.

Πάνω στὴ βράση τοῦ συρτοῦ τοῦ βοσκοῦ ποῦ κρατοῦσε τὰ μάτια τοῦ κόσμου κρεμάμενα στὲς κινήσεις τοῦ ἔφάνηκε στὴν πόρτα ὁ γιατρός τοῦ χωριοῦ. Ὁ γαμπρός ἦλθε καὶ τὸν ὑποδέχθηκε καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθίσῃ δίπλα τοῦ ἐμπόρου. Εἶναι νεώτατος,

μόλις έχει τελειώσει γιατρός κι' ήλθε πρό ένα μήνα στο χωριό του. Το πρόσωπό του είναι χλωμό με χαρακτηριστικά πιά άσχημα από τοῦ δασκάλου και λιγάκι καμπούρης.

Τὰ βλέμματα τῆς Φινοῦς ἀπό τὴν στιγμή πού φάνηκε ὁ γιατρός ἐκόλλησαν πάνω του κι' ἔμειναν.

"Υστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Ἀχιλλῆς ἔστειλε προξένεια στὸν παπᾶ. Ὁ Παπαχρυσόστομος εἶχε τὴν ἰδέα του

ὕπὲρ τοῦ δασκάλου καὶ πονηρὰ τὸν ἐπροκάλεσε νὰ ζητήσῃ κι' αὐτὸς τὴν Φινοῦν. "Ὁμως μῆκαν στὴ μέση οἱ γυναῖκες, ἡ ἀδελφή τοῦ Ἀχιλλῆ καὶ ἄλλες καὶ ἡ Φινοῦ ἐδήλωσε πὼς προτιμοῦσε τὸν Ἀχιλλῆ. "Ἔτσι ὁ παπᾶς, θέλοντας μὴ θέλοντας, εὐλόγησε τὸν ἀρραβῶνα τῆς κόρης του μὲ κεῖνον ποῦθελε αὐτὴ.

Λίγον καιρὸ πρὶν γίνουν οἱ γάμοι ὁ Κακουλλῆς ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀγγλία.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Τ Ε Λ Ο Σ

Στάλα τη στάλα ἐστράγγιζε τᾶλικο τὸ αἷμα ἀπ' τὴν καρδιά
Γιὰ μιὰν ἀγάπη κι ἡ ζωὴ τροχὸς τοῦ μαρτυρίου...
Σὰν πεφταστέρια, τὰ ὄνειρα πού ἀσημολάμπσαν μιὰ βραδυὰ
Καπνὸς μὲς στὸν καινὸ οὐρανὸ τοῦ θλιβεροῦ μου βίου...

Καὶ τώρα πιά χωρὶς σκοπὸ σάν ἐστεμμένοι τραγικοὶ
Στὰ ρημαγμένα ἀπ' τὸν καιρὸ κι ἀπ' τοὺς καῦμοὺς παλάτια
Ἀκαρτεροῦμεν μιὰν Ἀβγὴ πού ἀργεῖ νάρτεϊ λυτρωτικὴ
Τὰ κουρασμένα διὰ παντός νὰ μᾶς σφαλίσει μάτια...

Ἀθήνα.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΠΟΥΔΑΓΜΑΤΑ

(α) *Ἐρμηνευτικά γιὰ τὴ λέξη «Τζύρις»*

Ὁ πατέρας ἀπὸ τοὺς Κυπρίους ὀνομάζεται τζύρις· ὅπως «ὁ τζύρις μου ἔν ἄρρωστος». Γεν. τοῦ τζυροῦ· ὅπως «ἡ βράκα τοῦ τζυροῦ μου». Αἰτ. τὸν τζύριν· ὅπως «εἶ(δ)α τὸν τζύρισ σου νὰ πηαίννη ἔς τὸ χωράφιν». Πληθ. ὀνομ. οἱ τζυρού(δ)ες. Σὲ προσαγορεύσεις ἢ προσφωνήσεις μεταχειρίζονται τὴ λέξη, παπᾶς. Ὅπως «Ἐ! παπᾶ ἔλα θέλουσε». Παράγεται ἀπὸ τὸ κύριος ἀφοῦ ἀποκοπῆ τὸ ο : κύριος-κύρις-τζύρις.

Ἡ μητέρα ὀνομάζεται μάνα ὅπως παντοῦ σ' ὅλον τὸν ἑλληνισμό· ὅταν πρόκειται γιὰ πρόσκληση προφέρεται μὲ τὸν τόνο στὴ λήγουσα μανά· ὅπως «Ἐ! μανά δόμ μου λλίσιψ ψουμίν». Ἀπαντιέται ἡ λέξη καὶ σὲ δίστιχη παροιμία:

Κατὰ μάναν κατὰ τζύριν,
κατὰ θκειὸγ καραβοτζύριν,

δηλαδή, ὅποιοι εἶναι οἱ γονιοὶ ἔτσι καὶ τὰ τέκνα.

Τὸ θηλυκὸ τζυρά, ἀπὸ τὸ κυρία-κυρά-τζυρά λέγεται γιὰ τὴν κυρία τοῦ σπιτιοῦ, δηλ. τὴ νοικοκυρά ἢ σπιτοτζυράν, ὅπως καὶ σ' ἄλλα μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ κι ὄχι γιὰ τὴ μητέρα. Τζυρά εἶναι ἡ κυρία τῶν ὑπηρετῶν καθὼς, «ἡ τζυρά μου ἔγκλωσυνάτη». Κλίνεται ὁμαλά. Πληθ. ὀν. τζυρά(δ)ες.

Στὰ βυζαντινὰ κείμενα τὴ βρίσκουμε ὡς κύρ, ἦτοι, κύριος μὲ τὴ σημασία τοῦ ἀφέντης ἀπ' ὅπου ἴσως νὰ ἐπήγασε καὶ τὸ ἐγγλεζικὸ Sir, ἦτοι, κύρ μὲ τὴ σημασία τοῦ ἀφέντης. Πρῶτα-πρῶτα οἱ Φράγκοι στοὺς χρόνους ποὺ κυριαρχοῦσαν στὴν Ἑλλάδα χρησιμοποίησαν τὴ λέξη κύρ, μὲ τὴ σημασία τοῦ ἀφέντης ὡς τίτλο. Ὁ Δοῦκας τῶν Ἀθηνῶν Ὁθων Δελαρός, ἐτιτλοφορήθηκε «Μέγας Κύρις» τῶν Ἀθηνῶν. Φαί-

νεται πῶς κ' οἱ Ἄγγλοι παρέλαβα ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὸ κύρ μὲ τὴ σημασία τοῦ ἀφέντης στὸν καιρὸ τῆς τρίτης σταυροφορίας καὶ τὸ χρησιμοποίησαν ὄχι ἀπλῶς γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὸ κύριος ποὺ γ' αὐτὸ ἔχουν τὴ λέξη mister, ἀλλὰ μὲ τὴ σημασία τοῦ ἀφέντης.

Οἱ Κύπριοι στὴν ὑπαίθρο ὀνομάζουν τὸν πατέρα γιὰ πρόσκληση, ἀφέντη ὅπως «Ἐ! ἀφέντη ἔλα τζιαὶ θέλει σὲ ἡ μάνα μου».

(β) *Ἐνα ἔθιμο ποὺ ἔσβυσε.*

Στις 24 τοῦ Ἰουνίου, κάθε χρόνο ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία γιορτάζει τὴ μνήμη τῶν γενεθλίων τοῦ «Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου» ποὺ οἱ Κύπριοι τὴν ὀνομάζουν «γιορτὴν τ' Ἀη Γιαννιοῦ τοῦ Λαμπροφόρου».

Τὴ νύχτα τῆς παραμονῆς τῆς γιορτῆς αὐτῆς συνειθίζεται μπροστὰ κι' ἀπέναντι τῆς θύρας κάθε σπιτιοῦ ν' ἀνάβεται φωτιά ποὺ ὀνομάζεται λαμπρατζά (1).

Οἱ πλούσιοι, ὅπως στὴ Λεμεσό, συναγωνίζονταν ποιὸς θ' ἀναβε τις πιὸ ζωηρὲς φωτιές.

Νέοι καὶ παιδιὰ, ὁμάδες-ὁμάδες, περιδιάβαζαν στοὺς δρόμους τῆς πόλης, πηδοῦσαν ἀπάνω ἀπὸ τις λαμπρατζές καὶ τραγουδοῦσαν:

Ψύλλοι, ψύλλοι φύτετε
τζιαὶ κορκοὶ ψοφήσετε.

Εἶτε:

Ψύλλοι, ψύλλοι φύτετε
τζιαὶ κορκοὶ ψοφήσετε
τζ' Αἰς Γιάννης ἔρκεται
μὲ τὸ κονταροῦξυλον
τζιαὶ κονταροῦξυλίζει σας,

(1) Λαμπρατζά, γεν. τῆς λαμπρατζᾶς· πληθ. ὀνομ. οἱ λαμπρατζῆς· παράγεται ἀπὸ τὸ λαμπρὸν ποὺ μὲ αὐτὸ οἱ Κύπριοι ὀνομάζουν τὴ φωτιά. Ἡ λέξη λαμπρὸν μπαίνει πάντα χωρὶς προσδιοριζόμενο οὐσιαστικὸ. Καθὼς τὴν κατάρα: «Λαμπρὸν νὰ σὲ κάφη» καὶ «φύσα τοῦ λαμπροῦ ν' ἀψη καλά».

Ἡ παραλλαγή αὐτὴ δημοσιεύεται καὶ στὸν Γ' τόμο τοῦ Σακελλορίου σελ. 248. Ἐἴτε, ὅπως στ' Ἀλεθρικό: (2)

ψύλλοι, ψύλλοι φύετε
τῖαι κορκοὶ φορήσετε
τῖς Ἄϊς Προδρομος ἔρξεται
μὲ τῆγ γεροματσούκαν του.

Ἐφοῦ πειὰ ὑποχώρηση ἢ φωτιά κι' ὅταν τὸ καύσιμο ὑλικὸ ἀρχίζει νὰ μεταβάλλεται σὲ κάρβουνο καὶ οἱ ἄλλες καὶ οἱ ἄλλοι ἀποχώρουν οἱ γυναῖκες κ' οἱ γέροντες διασκέλιζαν ἡρεμὰ τὴν καρβουνιά ἐπιαναλαμβάνοντας μὲ σιγαλὸ τὸνο φωνῆς τοὺς πιὸ ἀπάνω στίχους.

Ποιὸς νᾶναι ὁ σκοπὸς τοῦ ἔθιμου αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστο. Ἴσως εἶναι μέσον ἐξολοθρευτικὸ τῶν ψύλλων καὶ κορέων πού ὁ Ἄϊς Γιάννης τοὺς καταδίωκε μὲ τὸ «κονταρόξυλον» ἢ τὴν «γεροματσούκαν» του πού τὸν ἐπικαλοῦνται γιὰ φόβητρό τους. Πῶς δέθηκε τὸνομα «τοῦ μεγίστου ἐν γεννητοῖς» ἀνθρώπου μὲ τοὺς ψύλλους καὶ κορέους εἶναι ἀκατανόητο.

Εἶναι ἔθιμο ὄχι μόνο παγκύπριο καὶ πανελλήνιο ἀλλὰ ἐπικρατεῖ καὶ σ' ἄλλους μὴ ἑλληνικοὺς λαούς. Εἶναι λείψανο ἀπὸ ρωμαϊκὴ γιορτὴ πού γινόταν γιὰ νὰ τιμηθῇ ἡ Pales, πού ἦταν μιὰ ποιμενικὴ θεοῖτητα. Ἡ γιορτὴ ὀνομαζόταν Palilia καὶ στὴ διάρκειά της ἀνάβονταν πολλὲς φωτιές. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ μεταπήδησε ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς στὴ Νέα Ρώμη, κ' οἱ Βυζαντινοί, ὡς διὰδοχοὶ τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων τὸ παρὰ-

λαβαν καὶ τὸ τήρησαν πιστότατα κ' εἶχε ξαπλωθῆ τόσο πολὺ τὴν ἐποχὴ τους ὥστε ἐσκανδάλιζε τὲς συνειδήσεις τῶν πιστῶν. Γι' αὐτὸ κι' ἡ Ἐκκλησία τ' ἀπαγόρευσε αὐστηρὰ μὲ τὸν ἐξηκοστὸ πέμπτο κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς εἰδωλολατρικό: «Τὰς ἐν ταῖς νομηνίαις ὑπὸ τινῶν πρό τῶν οἰκείων ἐργαστηρίων ἢ οἰκῶν ἀναπτομένας πυρὰς, ἅς καὶ ὑπερῶλεσθαι τινές, κατὰ τι ἀρχαῖον ἔθος ἐπιχειροῦσιν ὁπὸ τοῦ παρόντος καταργηθῆναι προστάττομεν. Ὅστις οὖν τοιοῦτο τι πράξει, εἰ μὲν κληρικός εἴη καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός ἀφοριζέσθω».

Ἡ ἀπαγόρευση ὅμως αὐτὴ δὲν ἔφερε δυστυχῶς κανένα ἀποτέλεσμα. Τὸ ἔθιμο ἐξασκολοῦθη γιὰ πολλοὺς αἰῶνες κατόπι. Γι' αὐτὸ κι' «ὁ πανσοφώτατος καὶ τιμιώτατος, ὁ πανυπέριαιος φιλόσοφος, ὁ ὑπέρτιμος, ὁ πολλὺς τὴν γλώσσαν» Μιχαὴλ Ψελλός, πού ἔζησε στὸν δέκατο πρῶτο αἰῶνα ἀσχολήθηκε μ' αὐτὸ καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸ ἐρμηνεύσῃ. Καὶ διατηρήθηκε ἐπίσης στὰ σκοτεινὰ χρόνια τῆς δουλείας τῆς φυλῆς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση. Μὰ ὅ,τι δὲν ἐπέτυχε νὰ σβύσῃ ἢ ἀπειλή τῆς Ἐκκλησίας, τὸ κατόρθωσε ὁ πολιτισμὸς ἀπὸ τῆ Δύση. Ἦδη ἔχει σβύσει σχεδόν ὀλωσδιόλου. Κ' ἐνῶ στὴ Λεμεσό πρὶν σαράντα χρόνια ἦταν πολὺ πλατειά ξαπλωμένο, σήμερα δὲν ὑπάρχει πειὰ.

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

(2) Ἀλεθρικό, χωρὶς στὴν Ἐπαρχία τῆς Λάρνακας, στὰ Δ. τῆς πόλης Λάρνακας.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Ο ΠΛΩΤΙΝΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ W. R. INGE, K.C.V.O. F. B.A.

Οί καιροί άλλαξαν ἀπ' τὴν ἐποχὴ πού ὁ Pfeleiderer, στὰ 1883, ἀφοῦ ἐσυνόπισε τὸ Νεοπλατωνισμό σὲ τρεῖς περιφρονητικὲς προτάσεις, εἶπε συμπερασματικά, «Σ' αὐτὴ τῇ συνταραγμένῃ κατάστασιν, ὁλοτέλα οστερημένη περιεχομένου, ἡ συνειδητότητα ἐξαφανίστηκε, καὶ μαζί μ' αὐτὴ κάθε δυνατότητα τῆς θρησκευτικῆς σχέσης, κάνοντας τόπο σὲ μιὰν ὀργιαστικὴν ὀχλαγωγίαν αἰσθημάτων.» Ἄραγε ὁ Pfeleiderer εἶχε διαβάσει καμιά λέξη ἀπὸ τὸν Πλωτῖνο ἢ τὸν Πρόκλο; Ἄν ὄχι, εἶχε πολλοὺς νὰ τοῦ κρατᾶνε συντροφία ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους τῆς ἐποχῆς του, ἂν καὶ εἶναι βέβαιο, ὅτι ὁ Hegel, ὁ Schopenhauer καὶ ὁ Hartman ἀναγνώριζαν τὴ σπουδαιότητα τῆς τελευταίας ἐποχῆς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Jowett, στὶς εἰσαγωγὰς του στὸν Πλάτωνα, δὲ δείχνει οὔτε τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ τί γίνηκε ὁ Πλατωνισμὸς κάτω ἀπ' τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ Edward Caird εἶναι βέβαιο πὼς εἶχε διαβάσει τὸν Πλωτῖνο· μὰ οἱ διαλέξεις του γι' αὐτὸν πού περιελήφθησαν στὸ βιβλίον του. «Ἡ Ἐξέλιξις τῆς Θεολογίας στοὺς Ἕλληνας Φιλοσόφους», ἂν καὶ ἐπαινέθησαν τὸν καιρὸ πού δημοσιεύθησαν, εἶναι πῶς πολλὰ παραπληητικὰ ἀπὸ τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀμέλεια συγγραφέων ὅπως ὁ Pfeleiderer. Λέγει ὅτι ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλωτίνου «περιέχει μιὰν ἄρνησιν τοῦ ὀρισμένου σ' ὅλες του τὶς μορφάς», ὅτι «ὁ κόσμος τοῦ καθαροῦ νοῦ ἀντίκειται μὲ τὸν πῶς ὀξὺ τρόπο στὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τοῦ χώρου καὶ τῆς χρο-

νικῆς ἀλλαγῆς», ὅτι «ἀναπτύσσει στὴν πῶς ὑπερβολικὴν τοῦ μορφῆς τὸν δυαδισμό μορφῆς καὶ ὕλης», ὅτι στὴν ἄνοδό του «τὸ πνεῦμα ἀπεκδύεται τὸ ἓνα στοιχεῖο τῆς ζωῆς τοῦ κατόπιν τοῦ ἄλλου», μὰ θὰ ἦταν εὐκόλον νὰ ἀντικρουσθεῖ τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦτα μ' ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὶς Ἐννεάδες. Δὲν ὑπάρχει «δυαδισμὸς» στὸν Πλωτῖνο. Οἱ ὑποστάσεις του εἰσρέουν ἢ μιὰ στὴν ἄλλη «χωρὶς τίποτε ἀνάμεσόν τους». «δὲν ὑπάρχει τίποτε στὸ Πέραν πού δὲν εἶναι κι' Ἐδῶ» «τὸ νὰ δοκιμάσει κανένας νὰ ἀνυψωθεῖ πῶς ἀπάνω ἀπὸ τὸ νοῦ εἶναι σὰν νὰ πέφτει ἔξω ἀπὸ αὐτόν» καὶ ἡ ζωὴ στὸν νοητὸν κόσμον δὲν εἶναι πῶς φτωχὴ μὰ πῶς πλούσια ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς αἰσθητικῆς καὶ τοῦ ἀπλῶς «ψυχικοῦ» ἐνδιαφέροντος.

Ἀναγνωρίζεται τώρα γενικὰ πὼς ὁ Πλωτῖνος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πῶς μεγάλους στὴν ἱστορίαν τῆς σκέψης. Ὁ Vacherot ὀνομάζει τὶς Ἐννεάδες «τὴν πῶς ἀπέραντην, τὴν πῶς πλούσιαν κι' ἴσως τὴν πῶς δυνατὴν σύνθεσιν σ' ὀλάκαιρη τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας». Ὁ Thomas Whittaker ὀνομάζει τὸν Πλωτῖνον «τὸν μεγαλύτερον φιλόσοφον ἀνάμεσον Ἀριστοτέλει καὶ Κορτέσιου»· ὁ Drews «τὸν μεγαλύτερον μεταφυσικὸν τῆς ἀρχαιότητος». Ὁ Eucken ἐφ' ὁστὰ ἰδιαιτέρα τὴν προσοχὴν στὴν ἐπίδρασίν του ἀπάνω στὴν χριστιανικὴν σκέψιν—μιὰ ἐπίδραση πού νομίζει πὼς εἶναι πῶς μεγάλη ἀπὸ τὴν ἐπίδραση ὁποιοῦδηποτε ἄλλου φιλοσόφου καὶ ὁ Troeltsch πού ὡς τὸ θάνατον του πού συνέβη στὰ 1927 θὰ τὸν θεωροῦσα ὡς ἴσως

τόν πió βαθύ φιλοσοφικό θεολόγο τής Εύρώπης, έπιμένει πώς ή σπουδαιότητά του είναι πολύ παραπάνω από άπλώς Ιστορική. «Κατά τή γνώμη μου» γράφει, «ή πió δυνατή έμφαση τοϋ έπιστημονικού και φιλοσοφικού πνεύματος τής σύγχρονης έποχής έκανε ώστε ή συγχώνευση τοϋ Νεοπλατωνισμού και τοϋ Χριστιανισμού τής Καινής Διαθήκης νά είναι ή μόνη δυνατή επίλυση τοϋ σημερινού προβλήματος, και δέν έχω άμφιβολία πώς ή σύνθεση τοϋ Νεοπλατωνισμού και τοϋ Χριστιανισμού ακόμα μιá φορά θά επικρατήσει στή σύγχρονη σκέψη». 'Η πεποίθηση αυτή οδηγεί πολλούς Χριστιανούς άπολογοητές πίσω στή μελέτη τών Σχολαστικών Φιλοσόφων. 'Ο Θωμάς 'Ακουίνας ίσως όφείλει τόσα στοϋς Νεοπλατωνιστές όσα και στον 'Αριστοτέλη. Τοϋτο σημαίνει μιάν έπιστροφή στό ρεαλισμό, στον όρθολογισμό και στό μυστικισμό. 'Η πίστη πώς και τά τρία αυτά μπορούν νά συναντηθούν είναι τό σημείο τής γνησιότητας τοϋ Πλατωνισμού.

"Αν και ό Πλωτίνος γράφει σαν νά ζούσε σ' έναν άχρονο κόσμο, κι άν και φαίνεται πώς ύπηρεξέ ένα είδος συμβατικότητα νά μην αναφέρονται Ιστορικά γεγονότα είτε περασμένα είτε σύγχρονα, οί Νεοπλατωνιστές ήταν παιδιά τής έποχής τους, όπως και κάθε άλλος. 'Ο Πλωτίνος ήταν βαθείά νομοταγής στήν 'Ελληνική φιλοσοφική παράδοση, και οϋδέποτε έκούσια του έγκαταλείπει τό δάσκαλό του τόν Πλάτωνα. Μά τά προβλήματα τής έποχής του δέν ήταν τά προβλήματα τής κλασσικής έλληνικής σκέψης. 'Η φιλοσοφία τής αρχαιότητας ύπηρεξέ τό κέντρο μιás φιλελεύθερης μόρφωσης. 'Ητανε ριζωμένη στήν πολιτική ζωή τής αυτοκυβερνημένης πόλης ή έπαρχίας. Μά έτούτος ό τύπος πολιτειακού συστήματος ήτανε πιά άπληρωτός. 'Η φιλοσοφία δέν έ-

καμεκαμιά προσπάθεια νάπροσαρμοστεί στήν έποχή της, παρά μόνο νάτραβηχτεί όλοτελα από τήν πολιτική και τήν κοινωνιολογία. Στόν καιρό τών Στωικών ήτανε μιá διαμαρτυρία ενάντια στις πολιτικές αλλαγές· στόν καιρό τών Νεοπλατωνιστών έδοκίμασε ν' αντίσταθει στή χριστιανική θεοκρατία. Μεταγενέστερες αναβιώσεις τοϋ Πλατωνισμού είχαν τόν ίδιο χαρακτήρα. Οί διανοούμενοι τής 'Αναγέννησης επαναστάτησαν ενάντια στή μεσαιωνική θεολογία, οί Πλατωνιστές τοϋ Κέϊμπριτζ ενάντια στό φιλοσοφικό σύστημα τοϋ Hobbs, οί νεότεροι πλατωνιστές ενάντια σέ διάφορες τάσεις τής σκέψης που είναι μέ τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο όχι έλληνικές.

'Εκτός από τις πολιτικές αλλαγές, πρέπει νά προσέξουμε τήν επικρατούσα θεοκρατία ή τή συγχώνευση θρησκευμάτων, τήν έπίδρομή ανατολικών λατρειών, τήν ανάπτυξη τής δεισιδαιμονίας (άν και ή έλληνική σκέψη παρέμεινε όρθολογική), τήν άπαισιοδοξία για τό μέλλο τής κοινωνίας και τό σεβασμό για τήν αρχαιότητα, μιá μέ σπουδαίες συνέπειες τροποποίηση τής παλαιότερης έλληνικής και ρωμαϊκής ήθικης, και ένα δυνατό άτομισμό που πήρε τή θέση τοϋ φιλοκοινωνικού πνεύματος προηγούμενων έποχών. Οί άληθινοί έλληνες και ρωμαίοι σίμωναν στον έξαφνισμό· ανατολίτες και γερμανοί, κατοικούσαν ένα μεγάλο μέρος τός Αυτοκρατορίας, που οί παραδόσεις τους ήταν έντελώς διαφορετικές. 'Η λογοτεχνία, ή τέχνη και ή μόρφωση γενικά είχαν κιόλας προσβληθεί από ξεραίλα, άν και ή έποχή αυτή ήταν ή έποχή τών μεγάλων νομομαθών. Μόνο ή θρησκεία ήτανε γεμάτη ζωή, και ή φιλοσοφία, που τώρα ήτανε τόσο θεοκρατική όσο δέν ύπηρεξέ ποτέ στήν Εύρώπη. Μά ή φιλοσοφία ήτανε γενικά πιστή στήν έλληνική παράδοση, και ή άμοιβαία έχθρα τών συναγωνιζόμενων σχολών μετριάστηκε κατά πολύ.

Καί ὁ Πλωτίνος καί οἱ προκάτοχοί του, ὡς ὁ Νουμήσιος, ἐδοκίμασαν νά βροῦν θέση μέσα στόν Πλατωνισμό γιά πολλά πού πηγάζανε ἀπό τόν Ἀριστοτέλη, καί γιά τὰ λίγα πού πηγάζανε ἀπό τή Στοά. Ὁ Πλωτίνος ἔχει πολύ λίγα ἢ σχεδόν τίποτε νά πεί γιά τίς ἀνατολικές θρησκείες. Πρέπει νά εἶδε πολλά ἀπό τὸ Χριστιανισμό στήν Ἀλεξάνδρεια καί στή Ρώμη, μὰ σάν ἄλλους ἐθνικούς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲ μπόρεσε ν' ἀναγνωρίσει τὴ σπουδαιότητά του. Ἦτανε μιὰ «βάρβαρη θεοσοφία». (Ἀκόμα καί ὁ Πρόκλος στόν 5ον αἰῶνα ζητάει συγγνώμη γιατί πιστεύει στοὺς ἀγγέλους. Ἡ λέξη δὲν εἶναι ξένη καί ἰδιάζουσα σιὴ βαρβαρική θεοσοφία. ὁ Πλάτωνας στόν «Κρατύλο» ὀνομάζει τὸν Ἑρμῆ καί τὴν Ἰριδα ἀγγέλους.) Ἐπιτίθεται ἐναντία στοὺς μισο-χριστιανούς Γνωστικούς, γιατί αὐτοὶ φιλοδοξοῦσαν νᾶνε φιλόσοφοι καί πού, μπορεῖ νά ἐνόμιζε, γελοιοποιοῦσαν ἔτσι τὸ δικό του σύστημα. Ὁ Ἰουδαϊσμός ἦτανε «μιὰ φιλοσοφική θρησκεία»: μὰ ἐκεῖνοι πού τὴν ὀνόμαζαν ἔτσι πιθανὸ νά εἶχαν ὑπόψη τους τὸ Φίλωνα καί ἄλλους ἐλληνίζοντες Ἰουδαίους.

Ὁ Νεοπλατωνισμὸς εἶχε δυὸ κύριους σκοπούς. Ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ πλευρὰ σκοποῦσε νά δώσει μιὰ γνήσια ἐλληνική φιλοσοφία, ἡ ὁποία νά σταματήσῃ γιά πάντα τίς διαμάχες τῶν διαφόρων σχολῶν, συγχωνεύοντας κάθε τι τὸ καλὸ πού «οἱ μεγάλοι τοῦ παλαιοῦ καιροῦ» εἶχαν σκεφτεῖ καί διδάξῃ. Ἀπὸ τὴν πρακτικὴ πλευρὰ ἐζήτησε ν' ἀνταποκριθεῖ στίς ἐπείγουσες θρησκευτικὲς ἀνάγκες τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Πῶς θὰ ἐπέστρεφε ἡ ψυχὴ στό θεό; Πῶς θὰ ἐγεφυρώνετο τὸ μεταξὺ τους χάσμα; Μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἐξασφαλίζονταν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐλληνικοῦ ὀρθολογισμοῦ, τὰ ὠφελήματα πού οἱ λαϊκὲς θρησκείες ἐπροσθυμοποιοῦνταν νά χαρίσουν μέσον μυστηριακῶν τελετουργιῶν; Μποροῦ-

σε ἓνας βαθὺς θρησκευτικὸς μυστικισμὸς νά οἰκοδομηθεῖ ἀπάνω σ' ἓνα ὀρθολογικὸ θεμέλιο; Ἡ φιλοσοφικὴ σπουδαιότητα τοῦ Πλωτίνου βρίσκεται στίς προσπάθειές του ν' ἀπαντήσῃ στὰ ἐρωτήματα τοῦτα πού, δὲν εἶναι τόσο θεμελιώδη στὴν ἐποχὴ μας ὅσο ἦτανε καί τότε. Οἱ «Ἐννεάδες» εἶναι ἡ γραφτὴ μαρτυρία τῶν ἀ ὧνων μιᾶς μεγαλοφυΐας πού καταπιάστηκε μὲ τὸ τεράστιο τοῦτο πρόβλημα.

Ἦτανε ἀπὸ τὸ θάνατό του ἦτανε ἀδύνατο νά κρατηθεῖ ἡ συζήτηση στὸ ἴδιο ἐπίπεδο. «Μέσα σὲ δυὸ γενιές», λέγει ὁ Dodds, «ἡ διαλεκτικὴ ἔνταση τῶν ἀντιθέτων, πού εἶναι τὸ νεῦρο τοῦ Πλωτινιακοῦ συστήματος, ἀπειλοῦσε νά καταντήσῃ μιὰ χωρὶς σημασία βεβαίωση ἀσυμβίβαστων καί ἡ «ἐνοποίηση» εἶχε παύσει νά εἶναι ζωντανὴ ἐμπειρία ἢ ἓνα ζωντανὸ ἰδεῶδες, καί εἶχε γίνῃ μιὰ εὐσεβὴς φόρμουλα σὲ διδασκαλικὰ χεῖλη.» Μὲ τὸν Ἰάμβλιχο ἀρχίζει ἓνας νέος προσανατολισμὸς. Ἡ Πλωτινιακὴ θεωρία μετατρέπεται σὲ θεουργία ἢ τελετουργικὴ μαγεία πέρνει τὴ θέση τοῦ στοχασμοῦ. Τοῦτο ἦτανε ἀκριβῶς ὅ,τι ὁ Πλωτίνος ἤθελε ν' ἀποφύγει μ' ἀπάνω στὴ δυνατὴ του ἐπιθυμία νά ἐξαλείψῃ κάθε σκληρὴ κι' ἀκαμπτη γραμμὴ μέσα στὸ πεδίο τῆς σκέψης, καί νά ἐξεικονίσει τὴν ἄνοδο τῆς ψυχῆς ὄχι «σπασμωδικὰ» μὰ μὲ τὴ συνεχῆ πρόοδο, ἔδωκε ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴ θεωρία ὅτι «συμπάθειες» διαπεροῦν τὴ φύση ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, κ' ἔτσι ἄφησε τὴ θύρα ἀνοικτὴ στὴ μαγεία, πού ἦτανε δύσκολο γιά ἓνα φιλόσοφο τοῦ 3ου αἰῶνα ν' ἀρνηθεῖ ὀλότελα. Μὰ ἡ διαστροφή τούτῃ καταστρέφει τίς εὐγενικὲς ὀρθολογικὲς βάσεις τοῦ Πλωτινιακοῦ μυστικισμοῦ, καί μολύνει τὴ φιλοσοφία μὲ δεισιδαιμονίες πού ἀνήκουν στὰ χαμηλότερα ἐπίπεδα τῆς θρησκείας. Ἡ σπουδαιότητα τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸν Ὀλυμπιόδωρο, πού λέγει πως, ἀντίθετα σ' ὅ,τι ἔκανε ὁ Πλωτίνος καί ὁ Πορφύριος,

ή «παπαδίστικη σχολή» τοῦ Ἰάμβλιχου, τοῦ Συριανοῦ, καί τοῦ Πρόκλου ἔβαλαν «τὴν ἱερατικὴ τέχνη» μπροστὰ ἀπὸ τὴ φιλοσοφία.

Οἱ νέες ἀπολυτρωτικὲς θρησκείες ἤταν ὡς γεγονὸς πολὺ ἀνόμιες ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ παράδοση. Οἱ ἀνατολικὲς θρησκείες, ὅπως ὁ Ἰουδαϊσμός, μᾶς παρουσιάζουν ἕνα κόσμον ἱστορικό, δραματικό, καί μυθικό. Ὁ πραγματικός εἶναι ὁ ἱστορικός. Ἀπὸ τὴν μερῖὰ ἔχουμε μίαν ὀρθολογικὴ ἀντίληψη στὴν ὁποία τὸ παροδικὸ ὡς τέτοιο εἶναι τὸ μὴ πραγματικό, καί ὅπου εἶναι δύσκολο νὰ δικαιολογηθεῖ καμιά πραγματικὴ ἀλλαγὴ. Αὐτὸ ἀποτελεῖ βέβαια ἕνα ἀπὸ τοὺς πιὸ θεμελιώδικους διχασμοὺς στὴ σκέψη, πού ἐξακολουθεῖ ὡς τὶς ἡμέρες μας. «Οἱ υἱοί σου, ὦ Σιών, καί «Οἱ υἱοί σου, ὦ Ἑλλάς» ἀνταμώθηκαν στὸν Καθολικὸ Χριστιανισμό, πού ἐκέρδισε δικαιώνοντας δύο ὀλωσδιόλου διάφορους τρόπους γιὰ τὴν κατανόηση τῆς πραγματικότητος· μὰ οἱ δυὸ τοῦτοι τρόποι συμφωνοῦν τόσο ὅσο τὸ νερὸ καί τὸ λάδι, καί μερικὲς ἀπὸ τὶς κυριώτερες θεολογικὲς διαμάχες δὲν ἔχουν ἄλλη πηγὴ ἀπὸ τούτῃ τῆ διαφορά.

Ὁ Bréhier, πού οἱ μελέτες του γιὰ τὸν Πλωτῖνο περιέχουν μερικὲς πρωτότυπες σκέψεις, λέγει πὼς ἀπὸ τὸν πρῶτο αἰῶνα καί κατόπι ὑπῆρχαν μικρὲς κοινότητες στοχαστῶν, ἰδίως στὴν Αἴγυπτο, πού δὲν εἶχαν καμιά συμπάθεια γιὰ τὰ ἱερατικὰ θρησκευόμενα πού πῆραν ἐξεχουσα θέση τὴν ἴδια ἐποχὴ. Ἡ πηγὴ τῆς ἔμφασης πού ἔδινε ὁ Πλωτῖνος στὸ στοχασμὸ μπορεῖ νὰ βρεθεῖ σ' αὐτὸ τὸν τύπο τῆς θρησκείας. Γι' αὐτὸν, ἀκόμα καί ἡ φύση καί τέχνη εἶναι κατώτεροι βαθμοὶ στοχασμοῦ. Μὰ ἡ σκέψη τοῦ Πλωτῖνου εἶναι βαθεῖα ριζωμένη στὸ ρεαλισμό. Τὸ νοητό, ἢ, ὅπως ἔχω ἐγὼ προτιμήσει νὰ τὸ ἀποδώσω, τὸ πνευματικό, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐσωτερικὴ ὄψη τῶν πραγμάτων. Τὸ πνεῦμα πλουταίνει τὴν αἴσθησι— δὲν τὴ φτωχαίνει. «Οἱ αἰσθήσεις»

εἶναι σκοτεινὲς σκέψεις, καί οἱ νοητὲς (ἢ πνευματικὲς) σκέψεις εἶναι σαφεῖς αἰσθήσεις. Ἔτσι μπορεῖ νὰ διύλιση καί νὰ πνευματοποιήσει ἀκόμη καί τὸ αἰσθησιακό.

Ἡ ρευστότητα τούτῃ τῶν παραστάσεων δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ ἱκανοποιήσει τὸ γεωμέτρῃ Πλάτωνα. Εἶναι τόσο οὐσιωδῶς συνυφασμένη μὲ βαθμοὺς ἀξίας ὥστε θὰ ἐσύγχιζε καί τοῦ Sir James Jeans τὸ μαθηματικὸ Θεό. Ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία συχνὰ κατηγορεῖται πὼς συζητᾷ ξεκινώντας ἀπὸ ἄκαμπτες ἔννοιες πού δὲ συμφωνοῦν μὲ τὴν πείρα μας γιὰ τὴν πραγματικότητα. Ὁ Πλωτῖνος, γιὰ τὸν ὁποῖο στὸν κόσμον τοῦ Ὑπερέραν ὄλα τὰ πράγματα διεισδύουν καί εἰσρέουν τὸ ἕνα στ' ἄλλο, ἀποφεύγει τὴν ἐπίκριση τούτῃ. Εἶναι πιθανότερο οἱ σύγχρονοι φιλόσοφοι νὰ παραπονεθοῦ πὼς σ' αὐτὸ τὸ σύστημα τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ρευστὸ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα. «Δὲν ὑπάρχει σημεῖο», λέγει ὁ ἴδιος «ὅπου ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ βάλει ὄρια καί νὰ πει—ὡς ἐδῶ εἶναι ὁ ἑαυτός μας». Στὰ πιὸ ψηλὰ στάδια τῆς πνευματικῆς ζωῆς τὸ συναίσθημα χωριστῆς ἀτομικότητος ἐξαφανίζεται· δὲν ὑπάρχει πιὰ θύμηση ἑαυτοῦ. Εἴμαστε κάτοχοι τοῦ ἑαυτοῦ μας, μ' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲ σκεφτόμαστε γιὰ τὸν ἑαυτό μας. Ὁλημας ἢ ἐνεργητικότητα κατευθύνεται στὸ στάδιο πού εἶναι ἀμέσως πιὸ ἀπάνω ἀπὸ μᾶς. Γινόμαστε ὁ ἴδιος ὁ σκοπός· προσφέρουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σ' αὐτὸν ὡς τὴν οὐσία πού ζωοποιεῖ· ἐμεῖς εἴμαστε μόνο δυναμικὰ οἱ ἑαυτοὶ μας. Τοῦτο ἀκολουθεῖ τὴν αὐτοσυνειδητότητα, πού σὲ μερικὲς νεώτερες φιλοσοφίες εἶναι ἡ ἀπόρθητῃ ἀκρόπολι τῆς σκέψης, εἶναι ὄχι μονάχα ἐπουσιώδης μὰ κι' ἕνα σημεῖο ἀτέλειας. Ἀκόμα καί στὴ μηχανικὴ μας ρεγασία, παρατηρᾷ, πολλὰ φορὲς δουλεύουμε πιὸ καλὰ ὅταν δὲ σκεφτόμαστε γιὰ τὶς κινήσεις τῶν χεριῶν μας. Ἄν ὁ Πλωτῖνος μπορεῖ νὰ συμβιβάσει τὴν εἰκόνα

τούτη τῆς ζωῆς στὸν πνευματικὸ κόσμον μὲ τὴ βεβαίωσή του ὅτι «ἡ ἀτομικότητά μας πρέπει νὰ διατηρηθεῖ», δὲν εἶναι βέβαιο. Προσπαθεῖ νὰ ὀραματιστεῖ μιὰ κατάσταση ὑπόστασης στὴν ὁποία τὰ ζωντανὰ πλάσματα μποροῦν νὰ διακριθοῦν μὰ δὲν εἶναι χωριστά. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμπάθεια τοὺς κάμνουν ὅλους ἕνα· μὰ ὁ κοσμος τοῦ Ὑπερπεραν τοῦ δὲν εἶναι βέβαια μιὰ «ἀδιαφοροποίητη τζελλατίνα».

Ὁ Bréhier ζανάνοιξε τὸ ζήτημα, ποὺ φαινόταν πὼς εἶχε σχεδὸν κλείσει, τοῦ ἀν καμιά γνήσια ἀνατολικὴ ἐπίδραση μπορεῖ νὰ βρεθεῖ στὸν Πλωτῖνο. Ἡ πλειονότητα τῶν συγγραφέων τῶν ἡμερῶν μας ἀποφάνθηκε πὼς ὁ Νεοπλατωνισμὸς εἶναι ὀλότελα ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης. Μὰ τοῦτο φέρνει τὸ πρόβλημα ὀλοῖσια πίσω στὸν Πλάτωνα, ποὺ ὁ Livingstone τὸν κήρυξε πὼς δὲν ἦτανε καθαυτὸ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς Ἕλληνας, καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Whittaker εἶπε πὼς παρέκλινε πολὺ πῖο μακριὰ ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ ιδεῶδη παρὰ ὁ Πλωτῖνος. «Τοῦ Πλάτωνα ἡ ἰδανικὴ κοινωνία εἶναι σ' ἐπαφῇ ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά μὲ τὴν προ-ἑλληνικὴ ἀνατολή— ἔχει ἀπόψη του ἰδίως τὴν Αἴγυπτο— «καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά μὲ τὴν ἀνατολιζούσαν Εὐρώπη τοῦ μεσαίωνα.» Τὰ σχέδια τοῦ Πλάτωνα γιὰ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταρρυθμίσση δὲν ἐνδιέφεραν τὸν Πλωτῖνο, καὶ θάταν δύσκολο νὰ στενέψουμε τὸ γνήσιον ἑλληνισμὸ ἀποκλείοντας τὸν Πλάτωνα ἢ τοὺς Ὀρφικούς. Ὁ Bréhier, ὁ μω, θεωρεῖ μόνο τον ὀρθολογισμὸ ὡς ἑλληνικὸ· τὸ μυστικιστικὸ ἰδεῶδες τῆς πλείρας ἐνοποίησης τοῦ ὄντος μὲ τὸ θεῖο, ποὺ διαπιστώνεται μὲ διαισθητικὴ μαρτυρία, βρίσκει πὼς ἔχει τὴν πηγὴ του, σ' ἀνατολικὴ ἐπίδραση. Μὰ ὁ μυστικισμὸς δὲ χρειάζεται νὰ δανειστεῖ τίποτε ἀπὸ ξένες πηγές· εἶναι προσωπικὴ θρησκεία στὴν πῖο ἐσώτερῃ τῆς οὐσίας· πέρνει ὑπόσταση ὅποτεδῆποτε καὶ ὀπουδῆποτε τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα σπρώχνεται ἀπὸ ἐξωτερικὲς ἐ-

νέργειες κι' ἀναγκάζεται νὰ στοχαστεῖ τὴ δική του φύση καὶ τὶς σχέσεις του μὲ τὸ αἰώνιο.

Εἶν' ἀλήθεια πὼς προβλήματα προσωπικότητας καὶ αὐτοσυνειδητότητας πιέζουν τὸν Πλωτῖνο μ' ἕνα βάρος ἄγνωστο στὴν κλασσικὴ ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἡ μέθοδος τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἀλλάζει σὰν τὸ σκεπτόμενον ὑποκείμενο ἀλλάζει μαζί μὲ τ' ἀντικείμενα ποὺ μελετᾷ. Ὁ μυστικισμὸς μπορεῖ ἔτσι νὰ βαρτεῖ ἀπάνω ἀπὸ τὸν ὀρθολογισμὸ χωρὶς νὰ κατατρέψει τὸ ὀρθολογικὸ θεμέλιο. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ, καίτοι ὁ Πλωτῖνος εἶναι ἄρκετὰ μακριὰ ἀπὸ τὸ μετα-Καντιανὸ ἰδεαλισμὸ, ὅπου ὁ νοὺς δημιουργεῖ ἕνα κόσμον ποὺ ζεῖ μέσα του, εἶν' ἀλήθεια πὼς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὲς τῆς νεώτερης γνωσιολογίας. Ἡ ἀπροθυμία τοῦ Πορφύριου νὰ παραδεχτεῖ ὅτι ὁ πνευματικὸς κόσμος δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα (οὐκ ἔξω νοῦ τὰ νοητὰ) δείχνει πὼς ἡ διδασκαλία τοῦ Πλωτίνου ἦτανε ἀκόμη ἄγνωστη καὶ δύσκολη στοὺς μαθητὲς τῆς φιλοσοφίας. Εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια, ἰδίως στὴν δην Ἐνεάδα, πὼς ἐπιμένει στὴν τελικὴν ἀφομοίωση τοῦ ἑαυτοῦ μας μὲ τὸ καθολικὸ "Ὀν, καὶ μιλά γιὰ τὴ χωριστὴ ἀτομικότητα ὡς μιὰν πλάνη ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἐλευθερωθοῦμε. Τοῦτο, λέγει ὁ Bréhier, εἶναι Ἰνδικὴ καὶ ὄχι Εὐρωπαϊκὴ φιλοσοφία.

Ὁ Πορφύριος μᾶς λέγει πὼς ὁ Πλωτῖνος, πρὶν πάγει στὴ Ρώμη, εἶχε ἐπιθυμία νὰ μελετήσῃ τὴ φιλοσοφία τῆς Περσίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦτο προσκολλήθηκε στὸ στρατὸ ποὺ ὁ Αὐτοκράτορας Γορδιανὸς ὠδήγησε ἐναντία τῆς Περσίας. Εἶναι δύσκολο νὰ φανταστεῖ κανένας μιὰ πῖο δυσμενῆ εὐκαιρία γιὰ τὴ μελέτη τῆς σοφίας τῆς Ἀνατολῆς, ἀφοῦ ἡ Περσία ἦτανε ὁ ἐχθρὸς, καὶ ὁ Γορδινὸς οὐδέποτε σκέφτηκε νὰ πάρει τὰ στρατεύματά του ὡς τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ. Ἡ μυστηριακὴ λατρεία τοῦ Μίθρα δὲ

μπορούσε να προσελκύσει τὸν Πλωτῖνο, πού δὲν τοῦ ἄρεσκε νὰ συχνάζει σ' ἐκκλησιές, καὶ κατετάραξε τοὺς φίλους του λέγοντάς του «Εἶναι οἱ θεοὶ πού πρέπει νὰ ρθοῦν σέ μένα κι' ὄχι ἐγὼ νὰ πάγω σ' ἐκείνους». «Ἡ παγκόσμια δύναμη», λέγει, εἶναι μέσα σου. Δὲν πρόκειται νάρθει γιὰ νὰναι μαζί σου· ἐσύ εἶσαι πού ἔστρεψες κι' ἔφυγες ἀπ' αὐτή. Αὐτὴ εἶν' ἐδῶ κάθε στιγμή· δὲν εἶσαι μακριὰ ἀπ' αὐτή, μὰ ἔστρεψες τὸ πρόσωπό σου ἄλλοῦ.» Μὰ εἶναι δυνατό νὰ μὴ τραβήκτικε ὁ Πλωτῖνος ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴ σκέψη, πού ἦτανε ἀρκετὰ γνωστὴ στὴν Ἀλεξάνδρεια; Οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ ἐνδιαφέρονται πρὶν κάμποσα χρόνια γιὰ τοὺς γυμνοσοφιστὲς, πού φαίνονταν νὰ εἶχαν λύσει τὸ πρόβλημα τοῦ ἀτρώτου. Ἀκόμα καὶ ὁ Σωκράτης, σύμφωνα μὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀριστοξένου πού τ' ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος, εἶχε κάποια συζήτηση μ' ἕναν Ἰνδο στὶς Ἀθήνες.

Γιὰ νὰ ὑπολογιστοῦν οἱ ὁμοιότητες τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ μὲ τὴν Ἰνδικὴ σκέψη θὰ ἐχρειάζονταν πολὺ περισσότερες γνώσεις γιὰ τὰ ἑρὰ βιβλία τῆς ἀνατολῆς ἀπ' ὅ,τι ἐγὼ κατέχω. Μὰ νομίζω πὼς ὑπάρχει μιὰ ἀποφασιστικὴ καὶ πολὺ μεγάλῃς σημασίας διαφορὰ. Στὴν ἀσιατικὴ σκέψη, τὸ κάθε τι ἀνάμεσα τοῦ ἀπατηλοῦ κόσμου τῆς αἴσθησης καὶ τοῦ ἀδιαφοροποίητου Ἀπόλυτου φαίνεται νὰ χάνεται. Ξεκινοῦμε ἀπὸ τὸ ὑποπραγματικὸ καὶ καταλήγουμε στὸ ὑπερ-πραγματικὸ. Ἡ πραγματικότητὰ ἔτσι μένει κενὴ περιεχομένου, καὶ ἀπολύτρωση σημαίνει νὰ φτάσει κανεὶς σὲ μιὰ κατάσταση ὄχι ἀνόμοια μὲ ὕπνο χωρὶς ὄνειρα. Μὰ τοῦτο δὲν εἶναι καθόλου ἡ τάση τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ. Ὁ οὐρανὸς τοῦ Πλωτίνου σφύζει ἀπὸ ζωὴ καὶ εἶναι πλοῦσιος σὲ χρήματα. Ἡ ὑπόσταση τοῦ νοῦ ἐμφανίζεται μὲ τριπλὸ τρόπο: σ' ἕνα κόσμον ἰδεῶν, ὅπως στὸν Πλάτωνα, στὴν ἀρχὴ τῶν μορφῶν, ὅπως στὸν

Ἀριστοτέλη, καὶ σ' ἕνα σύστημα μονάδων ἐνωμένων μὲ τὴ συμπάθεια, ὅπως στοὺς Στωϊκοὺς. Τοῦτος, κι' ὄχι τὸ ἐνέκφραστο "Ἐν, γιὰ τὸ ὁποῖο τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ βεβαιωθεῖ, εἶναι ὁ πραγματικὸς κόσμος τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ. Δὲν ὑπάρχει τίποτε, νομίζω, πού ν' ἀντιστοιχεῖ μὲ τοῦτο στὴν Ἰνδικὴ σκέψη, καὶ ἡ διαφορὰ μοῦ φαίνεται βασικὴ. Συμφωνῶ μὲ τὸν Bréhier ὅτι «ἡ θεωρία τοῦ νοῦ εἶναι ἡ βεβαίωση τῆς πραγματικότητος τῶν λογικῶν, ἠθικῶν, καὶ αἰσθητικῶν ἀξιῶν, πού κυβερνοῦν τὸν αἰσθητὸν κόσμον καὶ τὴν κρίση πού σχηματίζουμε γι' αὐτὸν.» Μὰ βρίσκει πὼς στὸν Πλωτῖνο μιὰ συγχώνευση τῆς Πλατωνικῆς τούτης ἀντίληψης τοῦ νοῦ μὲ τὴν ἀντίληψη μιᾶς πνευματικῆς στάσης πού δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση. Ἡ προσπάθεια γιὰ συνένωση τῆς θρησκείας τοῦ μυστικισμοῦ μὲ τὸ φιλοσοφικὸ ρεαλισμὸ εἶναι τὸ κέντρο τοῦ Πλωτωνιακοῦ συστήματος καὶ δὲν ξαίρω τίποτε πού νὰ μοιάζει μὲ τοῦτο στὴν Ἰνδικὴ σκέψη. Θάταν δυνατό νὰ ποῦμε πὼς ἡ σχέση τοῦ Πλωτίνου μὲ τὸν ἑλληνικὸ ὀρθολογισμό δὲν εἶναι πολὺ ἀνόμοια ἀπὸ τὴν σχέση τοῦ Σπινόζα μὲ τὸν Καρτέσιο.

Μιὰ δυσκολία πού οἱ νεώτεροι κριτικοὶ βρίσκουν στὸν Πλωτῖνο εἶναι ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ σύμπαντος δὲν ἐξηγιέται ἰκανοποιητικά. Ὁ Πλωτῖνος θὰ ἤξαιρε ὅτι τὸ «ἔπρεπε νὰ γίνει» δὲν εἶναι ἐξήγηση, καὶ ὅτι ἡ προβαλλόμενη ἀνάγκη τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς πού «σὰν νὰ ξεχειλοῦσε» «κι' ἔτσι δημιουργοῦσε μέχρι τῶν κατωτάτων βαθμίδων τῆς ζωῆς, δὲν μπορεῖ νὰ πείσει. Μὰ δὲν ξαίρω καμιὰ ἄλλη φιλοσοφία πού πραγματικὰ ἐξήγησε τὴ δημιουργία τοῦ σύμπαντος· ἡ ὑπόσταση τοῦ σύμπαντος πρέπει, νομίζω, νὰ γίνει δεχτὴ ὡς ἕνα ὠμὸ γεγονὸς, ἢ ἕνα σημεῖο ἀπ' ὅπου νὰ ξεκινήσουμε. Μὰ ἐκτὸς τούτου, ἡ κατηγορία τῆς «ἐκπηγάσεως» ἦτανε στὴν ἀρχαιότητα ὅ,τι ἡ ἀντίστροφη λειτουργία

της εξέλιξης υπήρξε για μᾶς, ὁ κοινὸς σκελετὸς ὅπου ὅλες οἱ ἀνομοιότητες ταιριάζουν. Ὑπῆρχε ἡ ἴδια τάση γιὰ νὰ γίνει αὐτὴ ὁ θεμελιώδης νόμος. κ' ἐμεῖς, πού ἔχουμε δεῖ με τὰ δικά μας μάτια στὴν ἐποχὴ μας τὴν κατάχρηση τῆς ἔννοιας τῆς εξέλιξης, μπορούμε νὰ συγχαρῆσουμε μιὰν παρόμοια ἄσκεφτη ἀποδοχὴ τῆς ἐκπόρευσης ἢ τῆς ἐκπήγασης στὴν ἀρχαιότητα. Γιὰ ἓνα Ἑλληνα ἡ ἐξήγηση ἑνὸς πράγματος πρέπει νὰ ζητηθεῖ σ' ὅ,τι ὑπάρχει ἀπάνωθ' του, κ' ὄχι σ' ὅτι βρίσκεται κάτωθ' του. Ἀπὸ τοὺς καρπούς τους κ' ὄχι ἀπὸ τὶς ρίζες τους θὰ γνωρίσουμε τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῶν πραγμάτων. Ἡ «φύση» τῆς «ύλης» (πού στὸν Πλωτῖνο δὲν εἶναι «ὕλική» — ἐδῶ κανεὶς πάει νὰ βρεῖ μιὰν ὁμοιότητα με τὴν πιὸ νεώτερη φυσική) πρέπει νὰ εἶναι ἀποδεδεικτικὴ μορφῶν· αὐτὴ καθαυτὴ δὲν εἶναι τίποτε κ' ὅμως εἶναι ἡ δυνατότητα ὄλων τῶν πραγμάτων. Σὲ κάθε βαθμίδα στὴν ἀνοδο ὑπάρχει ἓνα κατώτερο στοιχεῖο πού φιλοδοξεῖ ἢ πολεμᾶ νὰ γίνει δεκτὸ μέσα στὸ ἀνώτερο· ὑπάρχει «θεῖα ὕλη» καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμα τὸ νοητὸ. Ἐτσι ὑπάρχει μιὰ διπλὴ κίνηση, ἓνας δρόμος πρὸς τὰ κατῶ κ' ἓνας δρόμος πρὸς τ' ἀπάνω πού διασχίζουν ὀλάκερη τὴ φύση. Ἡ ἀνοδος τοῦ λόφου τοῦ Κυρίου περιγράφεται προσεχτικὰ κ' ἔμορφα· ἡ κάθοδος εἶναι — πῶς νὰ τὸ ποῦμε — ὅ,τι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐὰν ἔπρεπε καὶ νὰ ὑπάρχει καθόλου ἓνας κόσμος.

Τὸ ζήτημα ἂν θάταν καλύτερα γιὰ τὴν ψυχὴ νᾶχε μείνει στὸ «Πέραν» εἶναι μεγάλο πρόβλημα γιὰ τοὺς Πλατωνιστῆς. Ὁ Πλωτῖνος, σὲ μιὰ περίπτωση, ἔχει τὸ θάρρος νὰ πεῖ πῶς ὁ Θεῖος Πλάτωνας ἀντιφάσκει με τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ Φαῖδρος κ' ὁ Τίμαιος «δὲν λένε τὸ ἴδιο πράμα». Ὁ Πλωτῖνος δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀθῶος ἀπὸ κάθε ἀμφιταλάντευση, ἀλλὰ γενικὰ κάνει διάκριση μεταξὺ τῆς φυσικῆς κ' ἀναγκαίας πράξης πού μ' αὐτὴν ἡ ψυχὴ ἐμψυχώνει τὸ σῶμα, καὶ τῆς

θεληματικῆς πράξης πού μ' αὐτὴν περιπλέκεται καὶ στά «πράματα πού ὑπάρχουν Ἐδῶ». Ἀκολουθεῖ πιὸ πολὺ τὸν Τίμαιο παρὰ τὸ Φαῖδρο με τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς πού ἀλλάσσει τὰ φτερά στις γαλάτες της.

Ἐνα συγγενικὸ πρόβλημα ἦταν ἂν ποτὲ ἡ ψυχὴ «κατεβαίνει ὀλάκερη». Δὲν πρέπει νὰ ἰσχυριστοῦμε πῶς μέρος ἀπ' αὐτὴν παραμένει ἀναμάρτητο στὸν Πέραν κόσμο πού σ' αὐτὸν ἀνήκει. Τὸ ζήτημα ἐνδέχεται νὰ φαίνεται ὄχι πραγματικὸ ἀλλὰ εἶναι σπουδαῖο ἔνεκα τῆς Πλωτινιακῆς Δοξασίας, πού σύμφωνα μ' αὐτὴ μπορούμε μονάχα νὰ γνωρίζουμε ὅτι συγγενεὺι με τοὺς ἑαυτοὺς μας. Ἐὰν ἡ ψυχὴ ἦταν τελείως βυθισμένη στὴν «ὕλη», πῶς μπορούσε νὰ ξεφύγει μιὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία δὲν ὑπάρχει θεῖος λυτρωτῆς, κανένας λόγος πού ἔγινε σάρκα; Οἱ χριστιανοὶ μυστικιστῆς τοῦ Μεσαίωνα εἶχαν τὴν ἴδια δοξασία. Στὸ κέντρο τῆς ψυχῆς ὑπάρχει κάτι πού τὸ ὀνόμαζαν Σπινθήρα πού «δὲν μπορεῖ ποτὲ ν' ἀμαρτήσῃ». Ὁ Σπινθήρας, σύμφωνα με τὴ γνώμη μερικῶν ἀπ' αὐτοὺς, εἶναι ὑπερπροσωπικός. Ὁ Ἐckhart λέγει πῶς «συγγενεὺι τόσο με τὸ Θεὸ ὥστε εἶναι ταυτόσημος με τὸ Θεὸ κ' ὄχι ἀπλῶς ἐνωμένος μ' Αὐτόν». Ὁ Hermann λέγει πῶς εἶναι «μιὰ δύναμη στὴ ψυχὴ μέσα ὅπου σ' αὐτὴ ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ ἀμέσως, χωρὶς μέσα καὶ χωρὶς διακοπῆ». Ἐτσι ὁ Πλωτῖνος λέγει, «ἡ ἀμαρτία εἶναι πάντοτε ἀνθρώπινη, ἀνακατεμένη με κάτι ἐνάντιο πρὸς τὸν ἑαυτὸ της». Οἱ Νεοπλατωνιστῆς στά κατοπινα χρόνια, πού στὸν καιρὸ τους ὁ Πλωτινιακὸς μυστικισμὸς εἶχε χάσει κάπως κάθε ἐπαφή με τὴν πνευματικὴ πείρα, ὅλοι, ἐχτός ἀπὸ τὸ Θεόδωρο καὶ τὸ Δαμάσκιο ἀπαρνήθηκαν τὸν Πλωτῖνο σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. «Ἐὰν ἡ θέληση ἀμαρτάνει», ρωτᾷ ὁ Ἰάμβλιχος, «πῶς μπορεῖ ἡ ψυχὴ νᾶναι ἀναμάρτητη; Ἡ ψυχὴ, κατὰ τὴ γνώμη του, κατεβαίνει ὀλάκαιρη. Ὁ Πρόκλος, πιὸ

ἀποφασιστικά ἀπό τόν Πλωτῖνο, ἀποκηρύσσει τήν ἰδέα πῶς ὑπάρχει οἰονδήποτε ἠθικό γλίστρημα στήν ἐνσάρκωση τῆς ψυχῆς· αὐτό εἶναι μιὰ ἀναγκαία κίνηση· ἢ ἂν πρέπει νά ἐξευρεθεῖ κάποιο αἴτιο, «ἡ ψυχὴ πάει πρὸς τὰ κάτω γιατί πεθυμᾷ νά μιμηθεῖ τὴν πρόνοια τῶν Θεῶν». «Ὅλες οἱ ψυχὲς πρέπει νά περάσουν καὶ νά ξαναπεράσουν τὸν κύκλο.

Τὸ πρόβλημα τῆς θέσης τοῦ Χρόνου στήν παγματικότητα ὑπῆρξε πάντοτε ἓνα δύσκολο ζήτημα πού πᾶει νά χωρίσει τίς φιλοσοφίες σέ δυὸ τάξεις. Γιά ἓνα Πλατωνικό, τὸ μεταβατικό εἶναι, ὡς τέτοιο, τ' ὄχι πραγματικό, καὶ γι αὐτὸ φαίνεται πῶς δὲν ὑπάρχει *devenir* στήν παγματικότητα. Κι ὅμως «πράματα πού γενιοῦνται δὲν εἶναι τίποτε χωρὶς τὸ μέλλο τους». Καίγουνται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νά ἐξακολουθήσουν νά ὑπάρχουν, γιστὶ τὸ *διηνεκές* εἶναι τὸ σύμβολο ἢ ἡ ἀντιγραφὴ τῆς μονιμότητος τῆς αἰωνιότητος, καὶ αὐτὰ ἐπίσης σπῶνχουν πρὸς τ' ἀπάνω, συνηδεῖτᾶ εἶτε μὴ, γιὰ νά φτάσουν στήν ἐπόμενη βαθμίδα ἀπάνω ἀπὸ κείνη πού σ' αὐτὴ βρίσκονται τώρα. «Ὁ χρόνος εἶναι ἡ ἐνέργεια μιᾶς αἰωνίας ψυχῆς, ὄχι στραμμένης πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς ἢ μέσα στὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀλλὰ ἐξασκούμενης στὴ δημιουργία καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῶν εἰδῶν.» Εἶναι τὸ διάστημα τῆς ζωῆς πού ταιριάζει στήν ψυχὴ». Αὐτὸ εἶναι τελείως κατανοητό. Ὁ χρόνος εἶναι ἡ κινούμενη εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού οἱ νεώτεροι ἄνθρωποι τῆς σκέψης θέλουν νά ξαίρουν εἶναι ἂν συμβάντα στὸ χρόνο καθορίζουν καθόλου τὴν κατάσταση τῶν πραγματικῶν ὄντων στὸν αἰώνιο κόσμο. Ἐνας ἄνθρωπος φαίνεται μπορεῖ νά χάσει τὴν ψυχὴ του, ἀλλ' ὄχι μιὰν πραγματικὴ ψυχὴ ὄχι τὴν ψυχὴ πού θὰ ἦταν δική του ἂν αὐτὸς δὲν ἦτανε κακὸς ἄνθρωπος. Μένει ἡ ζωὴ τῶν οὐρανῶν, ὅπως θὰ μπορούσαμε νά τὴν ὀνομάζουμε, ἀνεπηρέαστη ἀπ' ὀποιοδήποτε πού συμ-

βαίνει στὸ χρόνο ἢ στήν ἱστορία; Ἡ πολὺ ὠραία περιγραφὴ τῆς εὐτυχισμένης Ζωῆς τῶν πνευμάτων στήν Πέραν ζωὴ δὲν δίνει κανένα ὑπαινιγμὸ γιὰ μι' ἀρνητικὴ ἀπάντηση. «Ἀπολαύουν μιὰν εὐχάριστη ζωὴ στοὺς οὐρανοὺς ἔχουν τὴν ἀλήθεια γιὰ μῆτέρα, τροφὸ, πραγματικὴ ὑπαρξὴ καὶ τροφή. Βλέπουν ὅλα τὰ πράματα, ὄχι τὰ πράματα πού γενιοῦνται καὶ πεθαίνουν, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού ἔχουν πραγματικὴ ὑπόσταση· καὶ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν στοὺς ἄλλους. Γι αὐτοὺς ὅλα τὰ πράματα εἶναι διαφανῆ, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ σκοτεινὸ ἢ τὸ ἀδιαπέραστο, ἀλλὰ ὁ καθένας εἶναι φανερός στὸν καθένα αἰωνίως, γιατί τὸ φῶς εἶναι φανερωμένο στὸ φῶς. Γιατὶ ὁ καθένας ἔχει ὅλα τὰ πράματα στὸν ἑαυτὸ του μέσα καὶ βλέπει ὅλα τὰ πράματα στὸν ἄλλο. Τόσο πού ὅλα τὰ πράματα βρίσκονται παντοῦ καὶ ὅλα εἶναι ὅλα καὶ τὸ καθένα εἶναι ὅλα, καὶ ἡ δόξα εἶναι ἀπειρη. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι μέγας, ἀφοῦ στήν Πέραν ζωὴ τὸ μικρὸ εἶναι ἐπίσης μεγάλο. Στὸν οὐρανὸ ὁ ἥλιος εἶναι ὅλα τ' ἀστέρια, καὶ τὸ καθένα πάλι κι ὅλα εἶναι ὁ ἥλιος. Ἐκεῖ βασιλεύει καθαρὴ ποίηση, γιατί ὅτι παράγει τὴν κίνηση μιὰ πού δὲν τῆς εἶναι ξένο, δὲν τὴν ἐνοχλεῖ. Ἡ γαλήνη εἶναι ἐπίσης τελεία γιατί τίποτε δὲν ἀνακατεῦεται μαζί τῆς». Πουθενὰ δὲ βρίσκει κανεὶς ἓνα ὀποιοδήποτε ὑπαινιγμὸ γιὰ πρόοδο ἐχτὸς ἀπὸ τὸ *introrsum ascendere* τῆς ψυχῆς. Οὔτε φαίνεται νᾶναι δυνατό νά ὑπάρχει κάτι σάν ἓνας μοναδικὸς σκοπὸς στὴ ζωὴ τοῦ σύμπαντος, πού πραγματοποιεῖται στήν πορεία τῶν αἰώνων. Πιθανὸ νά ὑπάρχουν καὶ ὑπάρχουν ἀπειράριθμοι πεπερασμένοι σκοποὶ ἀλλ' ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ κόσμου, ὁ πνευματικὸς ὠκεανὸς στὸν ὀποῖο λούνεται ἡ αἴσθητή παγματικότητα, περιστρέφεται στὸν κύκλο τῆς δικῆς τῆς τελειότητος γεννώντας ἀτελεύτητους κύκλους στὸν κόσμον πού θὰ γεννηθεῖ καὶ πού τὴν ἀντανακλοῦν χωρὶς καθόλου νά τῆ

μεταβάλλουν. Τὸ σύμπαν εἶναι αἰώνιο ὅπως ὁ δημιουργὸς του εἶναι αἰώνιος. Μποροῦμε νὰ καταλάβουμε πόσο ἀπρόσδεκτη εἶναι στὸν καθένα Πλατωνιστὴ ἢ δοξασία τῶν ἀστρονόμων πῶς ἄλλος ὁ κόσμος τρέχει πρὸς τὰ κάτω ἀμετάκλητα σὰν ἓνα ρολόι «Τὸ ρολοῖ σου πρέπει μιὰ φορά νᾶχε κourδιστεῖ, «θὰ πεί στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐπιστήμης», καὶ θὰ ξανακourδιστεῖ. Λέτε πῶς αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο· μὰ δὲν εἶναι περισσότερο ἀδύνατο ἀπὸ τὸ τελευταῖο κούρδισμα, πού γι αὐτὸ μπορεῖτε μονάχα νὰ πεῖτε, ὅπως κι ὁ Eddington ὅτι πρέπει νᾶχε ἀρχίσει μ' ἓνα τὰκ». «Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορία, φοβοῦμαι πῶς ὁ συνεπὴς Νεοπλατωνιστὴς πρέπει νὰ συμφωνήσει μὲ τὸν Bosanquet ὅτι αὐτὸ δὲ σημαίνει καὶ πολὺ. Ἡ γαλήνια ἀδιαφορία τοῦ Πλωτίνου γιὰ τὶς συμφορὰς πού καταστρεφάν τὸ πολιτισμὸ παγώνει τὰ σπλάχνα τοῦ Εὐρωπαίου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Δὲ μποροῦμε ν' ἀνυψωθοῦμε σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφικὴ ἡρεμία, καὶ ἴσως δὲν θὰ τό κάναμε κι ἂν μπορούσαμε.

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν σύμβολο γιὰ τὸ μηδέν, καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ προβλέψουν τὸ λόγο τοῦ Scotus Erigena ὅτι ὁ Θεὸς ἢ τὸ Ἀπόλυτο, non immerito Nihilum vocatur. Ὁνόμαζαν τὸ Ἀπόλυτο τὸν Ἐνα, καθὼς ἐπίσης τὸ Καλὸ. Ἡ μυστικὴ ἔκσταση εἶναι μαρτυρία πῶς ὑπάρχει κάτι μέσα μας πού μπορεῖ νὰ μᾶς φέρει, σὲ πολὺ σπάνιες περιπτώσεις, σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν πρωταρχικὴ πηγὴ κάθε πραγματικότητας, καὶ τὸ γεγονός ὅτι καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν πνευματικὸ κόσμον ὑπάρχει ἐνότητα στὸ δυαδισμό ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, τῶν δυὸ αὐτῶν ὄντων, ἀμοιβαίως ἀλλοεξαρτημένων, καὶ σὲ τελεία ἀρμονία, ἀλλὰ ὄχι τελείως συμγμένων, φανερώνει μιὰν ἀπόλυτη πηγὴ ἀπ' ὅπου πηγάζουν καὶ δυὸ. Τὸ θέμα, ὅπως συνήθως σ' αὐτὸ τὸ σύστημα, ἔχει δυὸ ἀπόψεις, μιὰ μεταφυσικὴ καὶ μιὰν ἐμπειρικὴ. Μόλην τὴ γλωσσικὴν ἔμορφιά πού μ' αὐτὴ ὁ Πλωτίνος, ὅπως ἄλλοι μυστικιστές,

προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη γλῶσσα δὲν μπορεῖ νὰ περιγράψει δὲν πρέπει νᾶμαστε ὑπερβολικοὶ γιὰ τὴ σημασία πού ἡ ὑπέρτατη αὐτὴ ἀποκάλυψη κρατεῖ στὸ σύστημά της. Τὸ κέντρο τῆς φιλοσοφίας εἶναι πῶς ἡ ζωὴ στὸ «νοητὸν κόσμον» πού μποροῦμε νὰ τὴν ἀπολαύσουμε μὲ βοήθεια κάποιας δύναμης «πού ὅλοι κατέχουμε μὰ πού λίγοι χρησιμοποιοῦμε». «Τ' ὄραμα εἶναι γιὰ κείνον πού θὰ τὸ δεῖ», ἀλλὰ ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ εἶναι μακρὸς κι' ἐπίπονος, διαπερῶντας πρῶτα τὸ χωράφι τῶν πολιτικῶν ἀρετῶν, πού ὁ Πλωτίνος δὲ θὰ μᾶς ἐπέτρεπε νὰ παραμελήσουμε, κατόπι τὴν πειθαρχία τοῦ ἐξαγνισμού, κ' ὕστερα τὴν ἀνασκόπηση πού ὀδηγεῖ στὸ φωτισμὸ. Ἡ «ἀρμονισμένη ζωὴ» βρίσκεται πέρα μακριά, ἓνα τέρμα πού δὲ μπορεῖ νὰ τὸ φτάσει κανεὶς μιὰ καὶ ζεῖ στὴ γῆ. Κι ὅμως πρέπει νὰ κοιτάζουμε πάντα πρὸς αὐτὴ τὴ συμπλήρωση. «Εἴμαστε σὰν μιὰ χορωδία ἀπὸ τραγουδιστὲς πού στέκονται γύρω ἀπὸ τὸ μαέστρο, μὰ δὲν τραγουδοῦν πάντα μὲ χρόνον γιὰτὴ προσοχὴ τους τραβιέται ἀπὸ κάπιο ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο. Ὅταν κοιτάζουν τὸ μαέστρο τότε τραγουδοῦν καλὰ καὶ πηγαίνουν ἓνα μαζί του. Τότε πετυχαίνουμε τὸ σκοπὸ τῆς ὑπαρξης μας καὶ τῆς ἀνάπαυσης μας. Τότε δὲν παραφωνοῦμε ἀλλὰ σχηματίζουμε στ' ἀληθινὰ μιὰ θεία χορωδία γύρω ἀπὸ τὸν Ἐνα.»

Ὅσοι ἔχουν κατηγορήσει τὸ Νεοπλατωνισμὸ πῶς προσπαθεῖ μὲ κάθε δύναμη νὰ φτάσει στὸ ἀπειρο καὶ μονάχα ἀδράχνει τὸ μηδέν—πρέπει νὰ θυμούνται τὴ σημασία πού δίδεται στὴν Ἀγάπη σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία. Εἶναι «τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης» πού πετυχαίνει, κ' ἡ ἀγάπη ὅπως ξαίρουμε ὅλοι, οὔτε ξαλείφει τὴν προσωπικότητα μας κι οὔτε πεθυμᾷ ν' ἀρπάξει μιὰ σκιά. Ὅτι τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης εἶναι ἀπὸ μιὰν ἄποψη οἱ μεταμορφωμένοι ὑπερεαυτοὶ μας εἶναι κάτι τ' ἀληθινὸ,

μά μπορούμε νά παραπέμψουμε στήν πρόταση πού σ' αὐτή ἀναφερθήκαμε ἤδη γιά τή μακαριότητα ὡς τήν τέλεια ἐπίτευξη τῆς συμπάθειας. Ἄκουε νά λέν πῶς ὁ Θεός τοῦ Πλωτίνου δέν εἶναι ἓνα προσωπικό ἀντικείμενο, Ὁ Σπινόζας καί μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μυστικιστὲς αἰσθάνθηκαν τὸ ἴδιο καί ἱκανοποιήθηκαν.

«Ἡ φωτιά καίει ἀκόμη στοὺς βωμοὺς τοῦ Πλωτίνου». Εἶναι ὁ ὑπέρτατος προφήτης καί δάσκαλος ἑνός πολὺ σπουδαίου κλάδου θρησκευτικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα

Ὁ Θεός εἶναι γνωριστὸς. Ἡ γῆ εἶναι ἢ σκιά τοῦ οὐρανοῦ μά «ἡ σκιά εἶναι ἀληθινὴ σκιά ὅπως ἡ οὐσία εἶναι ἀληθινὴ οὐσία». Τρεῖς τάξεις ἀνθρώπων προσκαλοῦνται στή μεγάλην ἔρευνα— ὁ φιλόσοφος, ὁποῖος ἀγαπᾷ κι ὁ ὑπέρτης τῶν Μουσῶν. Ἀλήθεια Ἀγαθοσύνη κ' Ἐμορφιά εἶναι οἱ ἀνώτατες ἀξίες πού εἶναι ἐπίσης κι ἀνώτατες πραγματικότητες. Νά ζεῖ κανεῖς σταθερὰ σ' ὅτι εἶναι Υἱγιές, Καλὸ κι Ὁραῖο εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Γκαίτε, ὁλακαίρο τὸ καθῆκο τοῦ ἀνθρώπου.

(Μεταφρ.) Δ. ΣΚΕΤΤΟΣ

ΛΥΡΙΚΕΣ ΠΡΟΞΕΣ

«ΤΡΙΟ»

Μέσα στοὺς μολιβένιους οὐρανοὺς καί μέσ' στὰ μπλάβα τὰ σούρουπα καί τῆς ψυχῆς μου τὰ σκοτάδια, ἦρτες σάν Ἕνοιξη χαμογελοῦσα μὲ τὰ ὀλόξανθα μαλιὰ στεφανωμένα ἀπὸ χρυσὰ ὀλοεύωδα λουλούδια...

Κ' ἔφερες πάλι πίσω τὸν ἥλιο μὲ τὰ ροδοχαράματα καί τὲς αὐγὲς του! Καί χάρισε μὲ τὴν ἀχτίδα τοῦ γέλιου σου καί τῆς εἰδῆς σου τὸ χαμόγελο, τὸ φῶς τῆς μυρουδιῆς, τὰ χρώματα στοῦ εἶναι μου τὴν χειμωνιάτικη νυχτιά!..

Κάμε, νά μὴν περάσει ἡ ἄνοιξη! Μὴ σβύσει τὸ χαμόγελο—ὁ ἥλιος σου—στὸ οὐράνιο σου στερέωμα—τὸ πρόσωπο...

Κάμε, νά μὴ χαθοῦν οἱ ρόδινες αὐγὲς στὰ μάγουλα! Μὴ σβύσουν οἱ πυρωμένες οἱ φωτειῆς στὰ χεῖλια! Κάμ' ἔτσι, νά μὴ σφαλίσαι τὸ προφυρὸ κουτάκι τῶν μαργαριταριῶν σου!

Μά, ὦ, ἄς σαλέψουν πιά τὰ κυρτὰ τόξα τῶν φρυδιῶν σου καί κάμε νά πετάξουν δυνατὰ οἱ φτερωτὲς καί κοφτερὲς σαῖτες τῶν ματιῶν σου, πού θάρτουν πιά ὀλόϊσα νά μπηχτοῦν στὴ μέση τῆς καρδιάς μου!

Μά, ἦρτες σάν Ἕνοιξη στεφανωμένη, μόνο μέσα στὴ φτωχὴ μου φαντασία τὴν ἀρωστημένη. Κι ἄκουσα τοῦ φωτεροῦ γέλιου σου τὸν ἦχο, μέσ' στῶν αἰσθήσεών μου τὴ μακρυνὴν ἠχώ.

Καί τὰ παρακάλια μου ἦταν παρμένα μέσα σὲ ἄγρυπνες νυχτιῆς, μὲ μαρμένα ὄνειρατα πού τὰδα χτές.

Σήμερα ξαίρω πῶς εἶσαι μακρὰ μου, μά πολὺ μέσα στὴν καρδιά μου!

Ἀθήνα 1925

ΤΑΚΗΣ Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

Ζ Ω Η

Νά ξυπνάς καί στῆς φύσης τῆ γαλήνη
ν' ἀποξεχνιέται ὁ πόνος σου ὁ κρυφός,
μέσα σου νά φουντώνει ἡ καλωσύνη
κάτασπρος λωτός.

Καί στῆς ψυχῆς τὸν ἀμφορέα π' ἀνοίγει
στὴν ὀρθρινή πού ἀπλώνεται μολπή
τὰ μυρωμένα χνῶτα τῆς νά σμίγει
ἡ ρόδινη αὐγή.

Καί σιωπηλὰ νά ὑψώνεις μεσ' τοῦ ἀπείρου
τό ναὸ τῆ θεία σου προσευχή—
ὦ πάντα στὴν ἀγκάλη τέτοιου ὀνείρου
νά σάλευε ἡ ζωὴ!

Μὰ ὅταν ὁ φλογερός ὁ ἀρματοδρόμος
τὸ μάγεμα σκορπίσει τ' οὐρανοῦ
ἀγκάθια σοῦ γεμίζει πάντα ὁ δρόμος
κι ἔγνοια τρώει τὸ νοῦ.

Στοῦ ἰδρώτα τὸν ἀγῶνα καί τὴν πάλη
παράφορα χτυπιοῦνται τὰ κορμιὰ,
στὴν κεφαλὴ μας προσωπεῖο κι ἀτσάλι
μέσα στὴν καρδιά

Τὶ προσταγὴ ἀδυσώπητη πού ὀρίζει
τῆ μοῖρα τῶν θνητῶν, τὶ προσταγὴ!
Τῆ γῆ ἠττημένων βόγγος πλημμυρίζει,
νικητῶν ἰαχή.

Μὰ ὡς ἔρτουνε τοῦ δειλινοῦ τὰ μάγια
μιὰ πλέρια ὄλο ἀπλώνει ἀπανεμιὰ,
οἱ καρδιές λυτρωμένες ἀπ' τ' ἀρπάγια
ψάλλουν τὰ ὠσαννά.

Κ' οἱ μαῦρες οἱ ἔγνοιες σὰν καπνοῦ τολύπες
σκορπίζονται σ' ἑνὸς πουλιοῦ φωνές.
ἑνὸς πουλιοῦ πού φέρνει ὅλες τές λύπες
κι ὅλες τές χαρές.

Κι ὦ νᾶταν μεσ' τῆ νύχτα τῆ μοιραῖα
νά σβύσω φωτεινὰ σὰν πεφταστέρι,
νά σ' ἀφίσω μι ἀνάμνησην ὠραία
γλυκὸ μου ταῖρι!

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΟΥ ΚΥΝΙΚΟΥ ΑΝΤΙΣΘΕΝΗ

Για τον άρχηγό της κυνικής φιλοσοφίας γενικά και τη φιλοσοφία του μᾶς είναι λίγα σχετικῶς γνωστά. Τὰ μικρὰ ἀποσπάσματα πού σώθηκαν ἀπό τὰ ἔργα του δὲν μποροῦν νὰ μας δώσουν μιὰ ὀλοκληρωτικὴ εἰκόνα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἰδρυτῆ τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας. Οἱ ἄλλες πηγές— Πλάτων, Ξενοφῶν, Διογένης Λαέρτιος, Δίων Χρυσόστομος—πολὺ λιγώτερο μποροῦν νὰ μας ἀποδώσουν πιστὰ ὅτι πρέσβευε ὁ Ἄντισθένης. Μένει ἔτσι αὐτὸς ἕνα μεγάλο πρόβλημα. Γι' αὐτὸ στὸ σύντομο σημεῖωμα πού σκοποῦ ἔχει νὰ δώσει σὲ γενικὲς γραμμὲς τίς πολιτικὲς ἀντιλήψεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν κυνικῶν θὰ στηριχθοῦμε μονάχα πάνω σ' ὅτι μὲ βεβαιότητα μπορεῖ ν' ἀποδοθεῖ σ' αὐτόν.

Μαθητὴς τοῦ Σωκράτη, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σοφοῦ, δειχτικὸς ὁ Ἄντισθένης ἀπὸ τὴν ὀρχή ἀντίθετος τοῦ ἄλλου μεγάλου φιλοσόφου, τοῦ Πλάτωνος, ποῦναι τὸ μεγαλύτερο πνεῦμα πού γέννησαν οἱ αἰῶνες. Δὲ θὰ ἐξετάσουμε ὅμως ἐδῶ τὴ διαφορά στὴν φιλοσοφία πού μᾶς παρουσιάζουν οἱ δυὸ φιλόσοφοι. Ἐμᾶς ἐνδιαφέρει νὰ δοῦμε μονάχα τὴν πολιτικὴ κατεύθυνση τοῦ πρώτου ἀφοῦ ἐξετάσουμε, γιατί ὁ Ἄντισθένης ἀσχολήθηκε μὲ πολιτικὰ ζητήματα, αὐτὸς ἕνας φιλόσοφος πού σύμφωνα μὲ τὴν πρακτικὴ κατεύθυνση ποῦχε δώσει στὴ φιλοσοφία ὁ Σωκράτης κοίταζε περισσότερο τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν πρακτικὴ ζωὴ. Δὲ θὰ μας εἶναι μεγάλη αὐτὴ ἡ ἀπορία, ἂν παρατηρήσουμε πῶς κανένας σχεδὸ σύγχρονός του συγγραφέας δὲν ὑπάρχει, πού νὰ μὴ καταπιάνεται μὲ πολιτικὰ ζητήματα. Κάτι θὰ πρέπει

νὰ εἶχε ἀσφαλῶς συμβῆ, ὥστε ὅλοι νὰ ἀσχολοῦνται μὲ πολιτικὰ προβλήματα. Ὁ κόσμος ἦτο ἀνήσυχος γιὰ τὸ μέλλον του. Μὲ ἀγωνία προσέβλεπε πῶς κανένα σύστημα πολιτικῶν δὲν τὸν εἶχε ἱκανοποιήσει. Σ' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε τὰ βαθύτερα αἷτια τῆς προσπάθειας πού γινόταν ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους νὰ δώσουν στὸν κόσμο συστήματα πού ἂν ἐφαρμόζονταν κατὰ τὴ γνώμη τους θὰ τὸν ἔσωζαν ἀπὸ τὴν καταστροφή.

Πολιτικὲς συζητήσεις καὶ δοξασίες παρουσιάζονται ἤδη στὰ πρώτα ἑλληνικὰ ποιήματα. Ἄμμοιρος δὲν εἶναι ὁ μεγάλος ποιητὴς Ὀμηρος πού εἶναι ὁ πρῶτος πού ἀρχίζει νὰ φιλοσοφεῖ πάνω στὶς πολιτικὲς συνθήκες τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Σόλων μὲ τὸ περίφημο του ποίημα, τὴν εὐνομία, ὁ Πίνδαρος μὲ τὴν ἀριστοκρατικὴ του ἀντιλήψη, οἱ τραγικοὶ, ὁ Ἀριστοφάνης κ.λ.π. εἶναι γεμάτοι ἀπὸ πολιτικὲς γνώμες πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν πολιτικὴ κατάσταση τῆς ἐποχῆς τους. Οἱ ἑπτὰ σοφοὶ κι οἱ προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι, πού ἄδικα τοὺς θεωροῦν πῶς εἶναι μονάχα φυσικοὶ φιλόσοφοι, ἀκολούθησαν κι αὐτοὶ στὴ βαθύτερη μελέτη τῶν ἠθικοπλαστικῶν ζητημάτων τῆς ἐποχῆς τους κι οἱ σοφιστὲς ἔφεραν ἀληθινὴ ἀναστάτωση στὸ σκοπὸ τῆς ἐκπαίδευσης τῶν νέων, γιατί κήρυσσαν πῶς ἦσαν «διδάσκαλοι τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς». Τοὺς σοφιστὲς ἀκολούθησε στὶς συζητήσεις του μ' αὐτοὺς ὁ Σωκράτης καὶ οἱ μαθητὲς του, πρὸ παντός ὁ Πλάτων. Δὲν εἶναι ὅμως τὸ φαινόμενο αὐτὸ—πού παρουσιάζεται τὸν 5 καὶ 4 αἰ. π.χ.— ἕνα κορυφωμα μεγάλο μιᾶς ἐξέλιξης καὶ τάσης χρό-

νων παλιών. "Οτι οί νέοι θεωρούν κυρία τους αποστολή να διδάξουν τούς νέους την πολιτική ἀρετή δὲν εἶναι μιὰ θεωρητική, ἀφηρημένη προσπάθεια, ἀλλ' εἶναι μιὰ βαθύτερη, ἐσώτερη ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς.

"Υστερα ἀπὸ τούς περσικούς πόλεμους οἱ πολιτικὲς ἀναμοχλεύσεις στὶς Ἀθῆνες βρίσκονται στὸ κατακόρυφο. Μετὰ μιὰ πρόσκαιρη ὑπερίσχυση ἀριστοκρατικῶν τάσεων μὲ τὴ δύναμη πού ἀπέκτησεν ὁ Ἄρειος Πάγος κατορθώνει ὁ Ἐφιάλης κι ὁ Περικλῆς νὰ δώσουν τὸν τέλειο δημοκρατικὸ χαρακτήρα στὸ ἀθηναϊκὸ πολίτευμα. Μέσα ὅμως σ' αὐτὸ τὸν δημοκρατικὸ τύπο πού ἔδωσε πρῶτα ὁ Κλεισθένης κρύβεται τὸ σπέρμα τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀτομικισμοῦ. "Ἔσπασε ὁ νομοθέτης αὐτὸς τὰ δεσμὰ τῆς ἀριστοκρατικῆς φυλῆς μὲ τὴν κατάργηση τῶν τεσσάρων φυλῶν καὶ τὴν ἀνάμειξη τούς στὶς δέκα νέες φυλές, κι ἔτσι ἔδωκε στὸ ἄτομο δύναμη ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν καταγωγή τους. Τὸ ἄτομο ἀπέκτησε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἰδιαιτέρη δύναμη πού μπορούσε νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ τυραννικὴ διάθεση, γιατί ὁ καθένας μπορούσε νὰ διαπρέψει, ἂν εἶχε ἀξία. Γινόταν ὅμως σύγχρονα κι ὁ δῆμος μὲ τὰ ἀπεριόριστα προνόμια του ἕνας τύραννος πού θὰ μπορούσε νὰ ἀντιστεῖ στὸν κάθε ἕνα ἄρχοντα πού δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν δεσμεύσει. Ὁ Περικλῆς, ὁ πιὸ μεγάλος πολιτικὸς τῆς ἀρχαιότητος, κατῴρθωσε νὰ δεσμεύει αὐτὸν τὸν δῆμο τύραννο, νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ *πρῶτος* ὁ προστάτης του ὥστε μὲ ὅλο του τὸ δίκαιο νὰ λέει γιὰ τὸ ἀθηναϊκὸ πολίτευμα ὁ Θουκυδίδης τὸν πασίγνωστο χαρακτηρισμὸ «λόγω μὲν δημοκρατία ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ *πρώτου* ἀνδρὸς ἀρχῆς». Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ κι ἡ καταστροφή τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔδειξαν πὼς κανένας ἄλλος ἐκτός ἀπ' αὐτὸν δὲ μπορούσε νὰ δεσμεύσει τὸν δῆμο τύραννο. Ξεχείλισαν ἔτσι ὅλες οἱ πο-

λιτικὲς ἀντιθέσεις στὸ κορύφωμά τους μὲ τούς δημαγωγούς ἐπὶ κεφαλῆς κι ἄλλοτε τούς ὀλιγαρχικούς.

"Ὅλα τὰ πολιτικὰ συστήματα εἶχαν ἔτσι δοκιμασθεῖ. Ἡ βασιλεία δὲν εἶχε σταθεῖ παρὰ στὴν περιφέρειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ ὀλιγαρχία, ἡ ἀριστοκρατία κι' ἡ δημοκρατία δὲν μπόρεσαν νὰ δώσουν στὶς πόλεις ἐκεῖνο πού ποθοῦσαν, εἶχαν ὅλα ναυαγήσει, καὶ μπροστὰ στὸν κάθε διανοούμενο πρόβαλλε ἡ πολιτικὴ κατάσταση σὰν ἄβυσσος. Πουθενὰ δὲν ἔβλεπαν στὴν ἔμπρακτη ἐφαρμογὴ καμμιά ἐλπίδα σωτηρίας ἀπὸ τὰ συστήματα πού εἶχαν ναυαγήσει, ἕνας μονάχα τρόπος ἔμενε, νὰ δώσουν οἱ διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς τὸν τύπο τοῦ πολιτεύματος, ἐκεῖνο πού κατὰ τὴ γνώμη τους θὰ μπορούσε νὰ ἀναχαιτίσει τὶς πολιτικὲς ἀντιθέσεις, νὰ συγκρατήσῃ τὸν λαό, νὰ τὸν σώσει.

Σ' αὐτὴ τὴν ἀναμόχλευση τῶν πολιτικῶν συζητήσεων πέφτει κι' ἡ ἐμφάνιση τοῦ Ἀντισθένη, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰσοκράτη, τοῦ Ξενοφῶντος κ. ἄ. Καθένας τους ζητεῖ νὰ δώσει μιὰ πολιτικὴ κατεύθυνση στὴν ἐποχὴ του. Κάθε ἕνας ἔχει δημιουργήσει δικὸ του πολιτικὸ σύστημα πού πολλές φορές ἀπορρέει ἀπὸ παλιότερες ἀντιλήψεις, ἄλλοτε ἔχει κοινὰ χαρακτηριστικὰ ἢ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ συστήματα τῶν ἄλλων διανοουμένων τῆς ἐποχῆς του, ἔχει ὅμως δική του ἀτομικὴ σφραγίδα.

Τυφλοὶ εἶχαν παραμείνει οἱ Ἕλληνες προσηλωμένοι στὴν ἰδέα τῆς πόλεως - κράτους. Κανένας δὲν μπορούσε νὰ τοὺς ξεκολλήσει τὴν ἀντίληψη πὼς ἐλευθερία, αὐτονομία κι' αὐτάρκεια τῆς πόλης θᾶπρεπε πάντα νὰ παραμείνουν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ κράτους. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση στηρίζεται κι' ὁ Πλάτων πλάττοντας τὶς περίφημες πολιτικὲς του θεωρίες γιὰ τὸν φιλόσοφο - βασιλιά, τὸν πολιτικὸ, πού τὸν ἤθελε προικισμένο κυρίως μὲ τὴ σοφία, τὴ γνώση τῆς βαθείας, πού θὰ τὸν ἔκανε ἱκανὸ ἀπὸ τὸ ὕψος, πού μ' αὐτὴ θ' ἀνέβαινε, νὰ πρόσβλεπε

τούς ύπηκόους του και τὸ καλὸ τους νᾶναι πάντα ἢ σκέψη του. Πρὶν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα παρουσιάσθηκαν τέτοιες προσπάθειες νὰ ἔνωθουν πολὺς πόλεις σ' ἓνα ἐνιαῖο κράτος. Προήρχοντο ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς σοφοὺς Θαλῆ καὶ Βίαντα, ἔμειναν ὅμως ἀπλῆς προσπάθειες. Στὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐξηκολούθησαν οἱ πόλεις τὴν ἀτομιστικὴ πολιτικὴ τους, μονάχα ἢ ἀνάγκη ποὺ προέκυψε ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους τὸ ἴς ἔνωσε προσωρινά, ἀλλὰ κι' αὐτὴ πέρασε γρήγορα, ὅπως κι' ἡ προσπάθεια τοῦ Περικλῆ νὰ ἱδρῦσει ἓνα πανελλήνιο κράτος ναυάγησε μπροστὰ στὴ γνωστὴ ἀντιζηλία τῆς Σπάρτης καὶ τέλειωσε μὲ τὴν καταστροφὴ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἀτομιστικὴ πολιτικὴ εἶχε ὑπερῆσχυσει.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ὀρθώνεται ἡ πολιτικὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀντισθένη. Καταγόμενος ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τῆ Θράκη μπορούσε νὰ βλέπει τὰ πράγματα ὄχι μονάχα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑψωθεί στὴν ἀντίληψη πῶς ἦταν ἀνάγκη νὰ ἱδρυθεῖ ὄχι μονάχα ἓνα ἐνιαῖο κράτος ἑλληνικὸ ἀλλὰ ἓνα παγκόσμιο κράτος. Ἡ προσπάθεια νὰ θεωρηθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βάρβαροι ἴσοι ὡς ἄνθρωποι ποὺ παρατηρεῖται πρῶτα στὸν Αἰσχύλο καὶ προπαγανδίζεται ἀπὸ τὸν σοφιστὴ Ἀντιφῶντα εἶναι καὶ γιὰ τὸν Ἀντισθένη μιὰ πίστη. Ἰδανικὸ πρότυπο βασιλιᾶ εἶναι γι' αὐτὸν ὁ Κῦρος, ἓνα παράδειγμα παρμένο ἀπὸ τοὺς Πέρσες ὅπως ἀνέπτυξε στὸ ὁμώνυμό του ἔργο, ἄλλο παράδειγμα παρμένο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες εἶναι ὁ Ἡρακλῆς, ὅπως πραγματεύτηκε στὸ ὁμώνυμο ἔργο ποὺ φέρει τὸν ὑπότιτλο «περὶ ἰσχύος ἢ περὶ φρονήσεως» Δυὸ ἱδανικά λοιπὸν πρόσωπα εἶναι γι' αὐτὸν ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὸν ἱδανικὸ τύπο ἑνὸς βασιλιᾶ, ἑνὸς ἄρχοντα. Ὁ Κῦρος τοῦ Ἀντισθένη εἶναι ὁ ἱδανικὸς βασιλιᾶς, ποὺ ἱδρυσεν τὸ τεράστιο περσικὸ κράτος κι' αὐτὸ τὸ ὀφείλει στίς ἀρετὲς του.

Ὁ Ἡρακλῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔγινε ἥρωας κι' ἔπειτα θεὸς ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ κι' αὐτὸ γιὰ τὴν ἀρετὴ του, ὅπως ἔψαλλε ὁ Πίνδαρος. Στὴ μυθολογία ἦταν ὁ Ἡρακλῆς ἓνα ἱδανικὸ πρόσωπο. Αὐτὸ μεταφέρεται ἀπὸ τὸν Ἀντισθένη στὴ ρασιοναλιστικὴ σφαῖρα, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ πρότυπο τοῦ ἑνὸς ἄρχοντα. Τονίζουμε ἰδιαίτερα πῶς ἓνας πρέπει νᾶναι αὐτός, γιὰ τὸ τοῦτο ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία γιὰ τὸν Ἀντισθένη. Ὅπως ἓνας ἦταν γι' αὐτὸν ὁ θεὸς στὸν οὐρανὸ, ἔτσι ἓνας ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ἄρχοντας στὴ γῆ.

Σ' αὐτὴ του τὴν ἄποψη δὲν στέκεται ὁ Ἀντισθένης μόνος του στὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας πολιτικῆς φιλοσοφίας. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποιητὲς ἕως τοὺς προσωκρατικοὺς φιλοσόφους—βλ. κυρίως τὸν Ἡράκλειτο—ἕως τὸν Περικλῆ καὶ τὸν Πλάτωνα, τὸν κύριο αὐτὸ εἰσηγητὴ τῆς ἔννοιας τοῦ ἀρχηγοῦ, παντοῦ συναντοῦμε τὴν τάση πρὸς τὸν ἓνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο νὰ κρέμεται ἢ σωτηρία τῆς πόλης καὶ τῶν πολιτῶν. Θὰ μᾶς ἔφερε πολὺ μακριὰ ὁ λόγος, ἂν προσπαθούσαμε νὰ ἀποδείξουμε τὸν ἰσχυρισμὸ αὐτὸ καὶ θὰ μετέβαλλε τὸ ἄρθρο σὲ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ποὺ δὲν ταιριάζει σ' αὐτό. Ἄς στραφοῦμε λοιπὸν καὶ πάλι τὸ στό Ἀντισθένη.

Ἄν ἐξετάσουμε τὴν ἐξέλιξη τῶν πολιτικῶν ἀντιλήψεων, θὰ δοῦμε πῶς ἡ ἰδέα νὰ βάζει ὁ Ἀντισθένης τὸν ἥρωα Ἡρακλῆ πατέρα τῆς σχολῆς του, νὰ τὸν κάνει τὸ ἱδανικὸ πρότυπο γιὰ τὸν ἄρχοντα καὶ νὰ μεταφέρει τὸν ἥρωα τοῦ μύθου στὴ ρασιοναλιστικὴ σφαῖρα δὲν ἔμεινε χωρὶς ἐπίδραση. Τεράστια εἶναι ἡ ἐξάρτηση ποὺ εἶχαν ὅλες οἱ πολιτικὲς θεωρίες στοὺς στωϊκοὺς πρῶτα ἕως τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀντισθένη γιὰ τὸν Ἡρακλῆ. Δὲν ἀναφέρω πῶς οἱ στωϊκοὶ τὸν δημιουργοῦ τοῦ ἐνιαῖου κράτους, τὸν Ἀλέξανδρο, εἶχαν γιὰ ἰδεῶδες τους, ὅπως κι οὔτε πῶς οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς εἶχαν

σύμβολό τους τόν 'Ηρακλή, γιατί αὐτός ἦταν ὁ πρόγονός τους. Πιό ἀξιοπρόσεκτο εἶναι νά σημειωθεῖ πῶς ὁ Εὐαγόρας Α', τῆς Σαλαμίνας ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνύψωσε σὲ κρατικό του σύμβολο καὶ πῶς ὁ Τιβέριος στὸν περίφημο ἐπικήδειο ποὺ εἶπε στὸν Αὐγουστο στὸν 'Ηρακλή ἀναφέρθηκε. Παραλείπω τὰ παραδείγματα ἄλλων αὐτοκρατόρων ρωμαίων ποὺ παρέστη-στησαν τὸν ἑαυτό τους σὰν 'Ηρακλέα γιὰ τὸν ἴδιο λόγο.

Θὰ γεννηθεῖ ὁμως τώρα τὸ ἐρώ-τημα: Γιατί ὁ 'Αντισθένης διάλεξε τὸν 'Ηρακλή γιὰ σύμβολο τοῦ ἰδανικοῦ ἄρχοντα; Τὴν ἀπάντηση μπορεῖ νά δώσει κάθε ἕνας ποὺ διακρίνει τὴ βαθύτερη σημασία στοὺς μύθους τῶν ἄθλων τοῦ πανελληνίου ἥρωα. Πάρα πάνω ἀνέφερα πῶς σὸ κύριο ἔργο ποὺ φέρει τὸν τίτλο τοῦ 'Ηρακλή — ἐκτός ἀπὸ αὐτὸ ἀναφέρονται ἀκόμα δυὸ μὲ τὸν ἴδιο τίτλο — μὲς διασφί-ζεται ὁ ὑπότιτλος: περὶ ἰσχύος ἢ περὶ φρονήσεως. Τέτοιος ἄρα πρέπει νά εἶναι ὁ 'Ηρακλῆς καὶ τέτοιος πρέπει νά εἶναι ὁ ἄρχοντας. Στις ἀρετὲς ποὺ πρέπει νά τὸν κοσμοῦν αὐτὲς οἱ δυὸ πρέπει νά κατέχουν τὴν πρώτη θέση. Ἡ ὅλη φιλοσοφία τοῦ 'Αντισθένη ἔχει περισσότερο πρακτικὴ κατεύθυνση. Ἡ φρόνησις, ἡ κυρία αὐτὴ ἀρετὴ γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ ἀτόμου, ὅπως λέει ὁ Σοφοκλῆς, κἢ ἡ ἰσχύς, ἡ δύναμη ἢ προσωπικὴ, εἶναι οἱ δυὸ ἀρετὲς ποὺ κοσμοῦσαν τὸν ἥρωα τοῦ κυνικοῦ. Ἰσχύον ὅμως ὅταν λέει ὁ 'Αντισθένης δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς τὴν σωματικὴ δύναμη. Μαζί της ἐνώνει τὴν πνευματικὴ ποῦναι πιό σημαντικὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ἑνός ἄρχοντα κἢ αὐτὴ τὴν ὀρίζει σωκρατικὴ, γιατί ὁ Σωκράτης μπόρεσε νά τὴ δείξει σὲ ὑπέριστα βαθμῶ, νά γίνει αὐτὸς τὸ ἰδανικὸ πρόσωπο. Μὲ τὴν προσωπικὴ αὐτὴ δύναμη θὰ μποροῦσε ἕνας νά γίνει κύριος ὅλων τῶν δυσκολιῶν ποὺ θὰ παρουσιαζόνταν. Γιατί σκοπὸς ἑνός ἄρχοντα δὲν εἶναι νά ὑπεκφεύγει

τοὺς πόνους, ἀλλ' ἀπεναντίας νά τους παίρνει πάνω του, νά μὴ δειλιᾷ σὲ τίποτε μπροστὰ, ἀκόμα κἢ ἂν πρόκειται αὐτὸς νά πάθει στὴ ζωὴ του, εὐχάριστα νά ἀναλαμβάνει τοὺς κόπους γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων. Ὁ πόνος, ὁ κόπος δηλ., εἶναι ἡ βάση τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας τοῦ 'Αντισθένη. Γιὰ τὸν ἄρχοντα φαίνεται ἔτσι ἰδανικὸ πρόσωπο ὁ φιλόπωνος βασιλεὺς ποὺ δὲν ἔχει ἄλλο σκοπὸ παρὰ μ' αὐτὸ τὸν πόνον, τὸν πόνον τῶν σωματικῶν καὶ τὸν πόνον τῶν ψυχικῶν, νά καλυτερεύσει τὸν ἑαυτό του φροντίζοντας πρὸ παντὸς γιὰ τὴ ψυχὴ του ποὺ θὰ τὸν κάνει ἰκανὸ νά ὠφελῆσει τοὺς ὑπηκόους του κἢ αὐτὸ πρέπει νά εἶναι ὁ κύριος του σκοπός. Ὁ 'Αντισθένης ἀνύψωσε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸν πόνον ἀπὸ κάτι τὸ κακὸ καὶ τὸν ἐταύτισε μ' αὐτὴ τὴν ἀρετὴ. "Ἐτσι γίνεται ὁ πόνος τὸ ἰδανικὸ του. Γιὰ τοῦτο κ' ὁ 'Ηρακλῆς εἶναι τὸ πρότυπο τοῦ ἄρχοντα. "Ὅλοι οἱ ἄθλοι ποὺ ἀνέλαβαν καὶ τὸν ἔκαναν ἥρωα κ' ὕστερα θεὸ ἀπέβλεπαν σὸ καλὸ τῆς 'Ελλάδος, κ' ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν εἶναι γιὰ τὸν 'Αντισθένη ὁ 'Ηρακλῆς ἕνας ἀπλοῦς δαμαστής ζῶν, εἶναι ἀπ' ἐναντίας ἕνας ἀλτρουϊστῆς ποὺ ὁ ἀλτρουϊσμός του τὸν ἔκανε ἰκανὸ νά ἀπολαύσει τὴν ἡσυχία στὸν Οὐρανὸ. Ἀπὸ τὴν ἐννοια τοῦ φιλόπωνου ἄρχοντα ἀπορρέει γιὰ τὸν 'Αντισθένη ἡ ἐννοια τοῦ ἀλτρουϊστῆ. Ἐγώιστῆς δὲ μπορεῖ νά εἶναι ἕνας ἰδανικὸς ἄρχοντας. "Ὅτι κάνει αὐτὸς πρέπει νά τὸ κάνει γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ ὄχι πιά γιὰ τὸ δικὸ του συμφέρον. Τὸν ἑαυτό του πρέπει νά τὸν τάσσει στὴ τελευταία μοῖρα, ὁ ἴδιος νά εἶναι ἕνας ἀπλοῦς ὑπηρετῆς τοῦ κοινοῦ. Αὐτὸ μὰς ἐνθυμίζει τὸ τι λέγει ὁ Θουκυδίδης σχετικὰ μὲ τὸν πολιτικὸ Φιλόπολις ἐκτός ἀπ' ἄλλα πρέπει νά εἶναι αὐτὸς. Φιλάνθρωπος εἶναι ἡ ἐννοια ποὺ πρέπει νά κατέχει ὁ ἄρχοντας κατὰ τὸν 'Αντισθένη, ὄχι φυσικὰ μὲ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψη, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐννοια τοῦ εὐεργέτου τοῦ λαοῦ, αὐτοῦ

πού θυσιάζει τὰ πάντα γι' αὐτόν. Τέτοιος ἦταν ὁ ἄλλος ἥρωας τοῦ Ἀντισθένη, ὁ Κύρος τῆς Περσίας. Αὐτός ἦταν φιλανθρωπότατος. Ἄλλὰ ἡ ἔννοια τοῦ φιλανθρώπου—εὐεργέτου βασιλιᾶ δὲν πρέπει νὰ συσχετισθεῖ καθόλου μὲ τις ἀνατολικές θεοκρατικές ἀντιλήψεις πού παρατηροῦμε στὰ χρονικά τῶν βασιλιάδων τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκεῖ εἶν' ὁ βασιλιάς ὁ θεὸς λυτρωτῆς ἀπὸ τὰ κακά τοῦ κόσμου. Ἀπολυτρωτικές ιδέες ὅμως δὲν γεννήθηκαν στὴν ἑλληνικὴ διανόηση. Εἶναι ἀπ' ἐναντίας ἡ ἔννοια τοῦ φιλόπονου μὰ ρασιοναλιστικὴ ἀντίληψη πού βγήκε μέσα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ σκέψη καὶ φιλοσοφία. Τέτοιο συναντοῦμε τὸν Ἡρακλῆ ἤδη στὰ γεωργικά ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ πρότυπο δημιουργεῖ ὁ Ξενοφῶν τὸ ἰδεῶδες τοῦ Κύρου, ὁ Ἰσοκράτης τὸ ἰδεῶδες τοῦ Εὐαγόρα κι' ἄλλοι ἄλλα. Ὅποιος διαβάσει τις πράξεις τοῦ Αὐγούστου πού μᾶς σώθηκαν συγγραμμένες ἀπὸ τὸν ἴδιο στὴν περίφημη ἐπιγραφή τῆς Ἀγκύρας θὰ θυμηθεῖ ἄθελά του τις πολιτικές δοξασίες τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου. Ἡ ἐπίδραση ἐνὸς τέτοιου ἰδεώδους ὑπῆρξε ἀφάνταστη καὶ γίνεται ὁ Ἡρακλῆς, ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχή, τὸ ἰδεῶδες τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Πάνω στὸ ἴδιο μοτίβο βλέπουμε νὰ γράφει στὴ σύγκλητο ὁ Ἰουστινιανός, ὅταν τῆς κάνει εἰσήγηση γιὰ τὴν περίφημη του νομοθεσία. Φιλοπονία, φιλανθρωπία, εὐεργεσία εἶναι τὰ κίνητρα κάθε ἰδεώδους βασιλιᾶ ἢ αὐτοκράτορα. Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ μανδύα θέλει κάθε ἕνας νὰ ντύσει τις πράξεις του καὶ νὰ τις δικαιολογήσει στὸ λαὸ του.

Δὲ θὰ μιλήσουμε γιὰ τις ἐπιμέρους ἀρετές πού ἀπονέμει στὸν ἰδεῶδη τοῦ αὐτὸν ἄρχοντα ὁ Ἀντισθένης. Ἐγκράτεια, δικαιοσύνη, εὐσέβεια κι οἱ ἄλλες γνωστὲς σωκρατικὲς ἀρετὲς βρῆ-

καν στὸν κυνικὸ φιλόσοφο ἕνα δυνατό ὑποστηρικτὴ. Σ' αὐτὲς ὅμως δὲ θὰ συναντήσουμε παρὰ κοινὲς ἀρετὲς πού βρίσκουμε καὶ σ' ἄλλους φιλοσόφους. Ἄλλὰ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὸν καλὸ, τὸν ἰδεῶδη ἄρχοντα, γιὰτὶ αὐτὸν δὲν τὸν κάνει τέτοιο ἡ καταγωγὴ του, ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ. Αὐτὴ κάνει ἕνα ἄντρα ἱκανὸ νὰ γίνεῖ ἄρχοντας. Ἐνα τέτοιο ἰδεῶδες εἶναι φανερὸ πὼς ἀντιτίθεται στὸν τύραννο. Τὸν τελευταῖο δὲ μποροῦν νὰ κοσμοῦν οἱ ἀρετὲς πού ἀναφέραμε πάρα πάνω. Αὐτὸς εἶναι ἀσεβὴς κι ἄδικος· γιὰ τὸν ἴδιο λόγο χαρακτήρισε κι ὁ Πλάτων τὸν τύραννο κάθε βασιλιᾶ τοῦ ἔστω κι ἂν ἔχει βασιλικὴ καταγωγὴ, δὲν ἔχει τις ἀρετὲς πού ταιριάζουν σ' ἕνα ἄρχοντα.

Αὐτὸ εἶναι μὲ λίγα λόγια τὸ ἰδεῶδες ἐνὸς μονάρχου. Ἡ ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ πού ἄρχισε κυρίως μὲ τὸν μ. Ἀλέξανδρο ἔφερε πρὶο κοντὰ τὴν πραγματοποίηση ἐνὸς τέτοιου ἰδεώδους. Στις πολιτικὲς ἀντιλήψεις πού ἐπεκράτησαν σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ πού σχετίζεται πολὺ μὲ τὴν ρωμαϊκὴ ἦταν ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀντισθένη πολὺ μεγάλη. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἐκεῖνος πού πραγματοποίησε τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἐνὸς μονάρχου στὸν ἑλληνικὸ καὶ βαρβαρικὸ κόσμο πού ὅπως εἶδαμε, προπαγάνδισε ὁ Ἀντισθένης, κι ἡ ἔννοια τοῦ φιλοπόνου καὶ φιλανθρώπου—εὐεργέτου βασιλιᾶ εἶναι τὰ ἰδανικά τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Οἱ Πτολεμαῖοι εἶναι οἱ εὐεργετὲς τοῦ λαοῦ τους, ἔτσι προσφωνοῦνται κι ὁ τίτλος τῶν θεῶν—εὐεργετῶν βασιλιάδων μᾶς ἀπεικονίζει πὼς τὸ ἰδεῶδες τοῦ Ἀντισθένη ἔγινε πραγματικότης τῆς ἀμέσως κατόπι του ἐποχῆς πού ἔχει μεγίστη σημασία γιὰ τὴν παγκόσμια ἱστορία καὶ γιὰ τοὺς σημερινούς ἀκόμα χρόνους μὲ τις νέες τους πολιτικὲς κατευθύνσεις.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΤΡΙΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τὸν καιρὸ τοῦτο τὸ Κυβερνητικὸ Τυπογραφεῖο τοῦ Νησιοῦ μας ἔδωσε στὸ δικαστικὸ καὶ δικηγορικὸ κόσμον τρία βιβλία: 1) τὸν τόμο 14 τῆς Κυπριώτικης Νομολογίας· 2) τοὺς νομοθετημένους Κυπριώτικους Νόμους τοῦ 1934· καὶ 3) τὸ Συμπλήρωμα τῆς Κυπριώτικης κωδικοποιημένης Νομοθεσίας.

Μπορεῖ νὰ φανεῖ παράξενο πού πενηνταεφτά χρόνια βρετανικὴ διοίκηση στὸν τόπον δὲν ἔχει νὰ δεῖξει οὔτε ἓνα ἴσως καθαρὰ νομικὸ ἔργο. Ὡστόσο ἡ νομικὴ βιβλιογραφία στὴν Κύπρο περιορίζεται 1) στὶς ἐπίσημες ἐκδόσεις τῶν Νόμων κάθε χρόνο, καὶ τῆς νομολογίας τῶν Δικαστηρίων κάθε πού μαζεύεται ἀρκετὸ ὕλικό, τὶς ἐπίσημες κωδικοποιήσεις τοῦ 1906, 1912, καὶ 1922 καθὼς καὶ κάπια ἐπίσημα συμπληρώματα τῆς τελευταίας πού φέρνουν τὴ Νομοθεσία ὡς τὸν καιρὸ τῆς ἐκδόσεως του καὶ τὰ ἐπίσημα Πρακτικά τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου Minutes of the Legislative Council) γιὰ τὶς χρονιᾶς 1914—1916. 2) στὰ διάφορα ἡμιεπίσημα μεταφράσματα τούρκικης νομοθεσίας στὴν Ἀγγλική, γλῶσσα τὰ ἡμιεπίσημα εὑρετήρια τῆς τούρκικης νομοθεσίας (Index to Destour) καὶ τῆς δικαστικῆς νομολογίας (Cyprus Law Reports; Digest of Cases) τῶν ὀχτῶ πρώτων τῶμων· 3) στοῦ μακαρίτη τοῦ Α. Κ. Παλαιολόγου τὸ «Κλείς τῆς Κυπριακῆς Νομοθεσίας» (1900) καὶ τὸ «Εὔρετήριον τοῦ Ἀστικοῦ Ὄθωμανικοῦ Κώδικος καὶ τοῦ Ὄθωμανικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος» (1907) 4) σὲ δυὸ μικροὺς τόμους φοιτητῶν μελέτες (Ἄντων. Τριανταφυλλίδου, «Ὁ Πληθυσμὸς τῆς Κύπρου ἄλλοτε καὶ τώρα». Λευκωσία, 1911, καὶ δεύτερο Σάββα Θεοδ. Χρῆστη «Τὸ ἐν Κύπρῳ Κτηματολογικὸν Σύ-

στημα», Ἀθήνα, 1911) 5) σὲ λίγες μελέτες σ' ἐφημερίδες προπάντων, (ἐμεῖς μοναχὰ δυὸ ξαίρουμε σὲ περιοδικά: 1) Ἄντ. Τριανταφυλλίδη, στὸ Ἀθηναϊκὸ «Δύναμις» τοῦ 1910 ἢ 1911 «Περὶ τῆς Δεκάτης ἐν Κύπρῳ», καὶ 2) Ἀχιλλέα Κ. Αἰμιλιανίδη, στὸ Ἀλεξανδρινὸ «Ἐρευνα» τοῦ 1928 «Ἡ κρατικὴ Κηδεμονία καὶ Προστασία τοῦ Ἀτόμου») καὶ 6) στὶς διάφορες μελέτες ἢ ἄρθρα σχετικὰ μὲ νομοσχέδια ἢ νόμους, σκορπισμένα σὲ διάφορες ἐφημερίδες.

Γιὰ τοῦτο μὲ ἀρκετὰ δικαιολογημένη εὐχαρίστηση εἶδαμε τὰ τρία καινούρια δικαστηριακὰ βιβλία πού βγήκαν ἀπὸ τὸ κυβερνητικὸ τυπογραφεῖο, καὶ προπάντων τὸ πρῶτο.

A. The Cyprus Law Reports vol. XIV.

Στὴν Κύπρο τὸ σύστημα γιὰ τὴν ἐκδόση τῆς δικαστικῆς Νομολογίας εἶναι διαφορετικὸ ἀπ' ὅ,τι γίνεται στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀγγλία. Ἄν ἡ γνώμη μας δὲν εἶναι λαθεμένη, ἡ ἐργασία τοῦτη ἐκεῖ γίνεται μὲ σημαντικὴ προσοχὴ καὶ ἐπιτυχία ἀπὸ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρηση διάφορων ἀτόμων ἢ σωματείων. Στὸν τόπον μας ἔχει ἐφαρμοστεῖ τὸ σύστημα νὰ ἐκδίδονται σ' ἓνα τόμο ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῶν Δικαστῶν τοῦ Ἐφετείου (τοῦ Ἀνώτερου Δικαστηρίου στὸν τόπον) οἱ πιὸ σημαντικὲς ἀπόφασεις πού ἔχουσι δοθεῖ στὸ μεταξὺ διάστημα ἀπὸ τὸ Ἐφετεῖο ἐδῶ ἢ ἀπὸ τὸ ἰδιαιτέρου Συμβούλιο τοῦ Βασιλιᾶ στὴν Ἀγγλία—ἂν ἔτυχε νὰ ἐφεισιβληθοῦν ἐκεῖ ἀπόφασεις τοῦ δικοῦ των Ἐφετείου· καὶ ἔτσι ὁ δικαστὴς καὶ νομικὸς κόσμος τοῦ τόπου ἔχει ὀδηγὸ αὐθεντικὴ ἐκδόση τῆς δικαστικῆς Νομολογίας. Καὶ κοντὰ μας βέβαια δὲν ἐμποδίζεται τὸ σωστὸ κι ἀμερόληπτο δημοσίημα τῶν δικῶν

μαζί με τὸ ἀποτέλεσμα τους, τῆ δικαστικῆ ἀπόφαση, καὶ τοὺς λόγους τῆς, ἅμα δίνονται, πολὺ σπάνια ὅμως γίνεται τέτιο δημοσίεμα, καὶ με πολὺ πρόσκαιρη σημασία, στὸν καθημερινὸ τύπο, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀσφαλισμένος ὁδηγὸς γιὰ τὸ δικαστικὸν κόσμο.

Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ Βρεττανικὴ ὀργάνωση τῶν Δικαστηρίων ἐγινε ὀριστικὰ μετὰ τὸ βασιλικὸ διάταγμα τοῦ 1882 γιὰ τὰ Δικαστήρια τῆς Κύπρου (The Cyprus Court, of Justice Order in Council, 1882). (1) Ἡ πρώτη ὑπόθεση

στὴν ἔκδοση τῆς Νομολογίας δικάστηκε στὸ Ἐφετεῖο στὶς 26 τοῦ Μάρτη καὶ τὶς 2 Μαγιοῦ, τοῦ 1883, κ' ἡ ἀπόφαση βγήκε ἀντίθετα στὴν ἀπαίτηση τοῦ ἱστορικοῦ μοναστηριοῦ τῆς Χρυσορογιατίσσης ποὺ ζητοῦσε νὰ ἐφαρμόσει τὸ εὐεργέτημα παραχώρησης τῆς περιουσίας του γιὰ ξόφληση τῶν χρεῶν του (ἐκτασις ὑπαρχόντων, cession bonorum, cession des biens). "Ὡς τὰ τώρα ἡ ἔκδοση τῆς Νομολογίας τῶν Δικαστηρίων μας ἔχει δώσει 14 τόμους, μετὰ τὶς ἀκόλουθες λεπτομέρειες:

Τόμος	Χρον. ἔκδοσης	Δικαστικὴ Ἔργασία	Σελίδες
1	1893	26. 3.1883—11.12.1890	134
2	1894	28. 2.1891—12.12.1893	193
3	1896	4. 1.1894—30.12.1895	267
4	1899	7. 1.1896—12. 1.1899	98
5	1902	7.11.1899— 3. 4.1901	92
6	1905	4. 1.1902—15. 7.1905	127
7	1908	26. 5.1905—31.12.1907	105
8	1910	3. 1.1908—27. 4.1909	129
9	1913	29. 4.1909— 6. 7.1910	128
10	1915	6. 7.1910—12. 4.1918	128
11	1927	28. 6.1918—24. 6.1924	128
12	1928	25. 6.1924— 9. 2.1927	131
13	1931	26. 4.1027—17. 7.1928	131
14	1935	12.11.1929— 6.12.1933	328

Κυριώτεροι Δικαστές

Bovill καὶ Smith.
Οἱ ἴδιοι, κ' ὕστερα **Smith καὶ Middleton.**
Οἱ τελευταῖοι,
Οἱ ἴδιοι κ' ὕστερα **Hutchinson καὶ Middleton**
Οἱ τελευταῖοι,
Οἱ ἴδιοι κ' ὕστερα **Hutchinson καὶ Tyser.**
Οἱ τελευταῖοι, κ' ὕστερα **Tyser καὶ Bertram.**
Οἱ τελευταῖοι.
Οἱ ἴδιοι.
Οἱ ἴδιοι, κ' ὕστερα **Tyser καὶ Fisher.**
Οἱ τελευτ., **Fisher καὶ Stuart, Fisher καὶ Grimshaw.**
Οἱ τελευταῖοι., **Nettleton καὶ Grimshaw, Nettleton**
[καὶ **Dickinson**
Belcher καὶ Dickinson κ' ὕστερα **Belcher, Dickin-**
[son, Lucie-Smith, Sertsios καὶ Fuad.
Οἱ τελευταῖοι **Belcher, Thomas, Crean, Sertsios,**
Fuad, καὶ Stronge, Thomas, Crean, Sertsios καὶ Fuad

Ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους τόμους τῆς Νομολογίας, στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος ὁ νέος τόμος ἔχει ἀλφαβητικὸς καταλόγους γιὰ τὶς ὑποθέσεις ποὺ περιέχει· ὁ πρῶτος κατὰ τὰ ὀνόματα τῶν διαδίκων τους, ὁ τελευταῖος κατὰ τὰ νομικὰ τοὺς θέματα. Στὸ σῶμα του ἔχει ἀποφάσεις πάνω σὲ 48 δίκες. (2) Ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους τόμους σὲ κάθε δίκη δίνονται 1) οἱ δικαστές ποὺ τῆ δικάσανε, 2) οἱ διάδικοι, 3) τὰ νομικὰ θέματα ποὺ ζετᾶζονται, 4)

σύντομη ἐξιστόρηση τῆς ὑπόθεσης καὶ περίληψη τῆς ἀπόφασης, 5) ὁ τρόπος τῆς παρουσίας τῶν διαδίκων, 6) ὅλο τὸ κείμενο τῆς ἀπόφασης τοῦ Δικαστηρίου (ἢ τῶν μελῶν του, ἅμα δώσανε χωριστὴ ἀπόφαση, εἴτε γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἴτε γιὰ τὴν ἀπολογία τῆς) καὶ 7) τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐφeseης.

Μιὰ ματιὰ στὶς ὑπόθεσεις τῶν διάφορων τόμων τῆς δικαστικῆς Νομολογίας δεῖχνει πὼς στὰ τελευταῖα χρόνια τὸ Ἐφετεῖο ἀσχολήθηκε μετὰ ποινικῆς ὑπόθεσης πρὸ πολὺ παλιότερο καιρὸ· μαζί ὅμως δεῖχνει καὶ πὼς τὸ δικαστήριον δὲν ἐπηρεαζόταν ἀπὸ καταδικαστικὴ διάθεση, παραμόνο προσπαθοῦσε νὰ δώσει σὲ κάθε ἓνα τῆ δικαιοσύνη ποὺ ἀπαιτοῦσαν

(1) (Σημείωση στὴν 5 στήλη τοῦ τόμου 13) 1) Ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1927 ἐφαρμόστηκε νέον βασιλικὸν διάταγμα γιὰ τὰ Δικαστήρια τῆς Κύπρου. Μετὰ τὸ διάταγμα τοῦτο ἔλλαξε κ' ὁ ὀργανισμὸς τοῦ Ἐφετείου: ἀντὶς ἀπὸ τὸν Ἀρχιδικαστὴ κ' ἓνα Δικαστὴ, ἀποτελέστηκε ἀπὸ τὸν Ἀρχιδικαστὴ καὶ τέσσερις Δικαστές, οἱ δυὸ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι ντόπιοι, ἓνας Ἕλληνας κ' ἓνας Ὄθωμανός.
2 Βρισκονται κ' ὑπόθεσεις μετὰ περισσότερες ἀπὸ μιὰ δίκες.

αί σχετικοί νόμοι. "Όσο για τις υπόθεσες πολιτικής φύσης (28 στὸν τόμο τοῦτο, μὲ πολλή εὐχαρίστηση παρατηρούμε πὼς καὶ στὸν τόμο τοῦτο τὰ διάφορα νομικὰ ζητήματα ἔχουνε μελετηθεῖ μὲ πολλή ἐμβριθεία καὶ μὲ τὴν πρεπούμενη γιὰ τέτοια ζητήματα λεπτολογία. (3)

B. The Statute Laws of Cyprus, 1934.

Ἡ νομοθετικὴ μηχανὴ τοῦ τόπου φαίνεται νὰ ἔχει γίνει πολὺ παραγωγικὴ ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἀπλοποιήθηκε. Ἐβδομηνταδὺ νόμοι τὸ 1932, σαρανταἕξη τὸ 1933, πενήνταδὺ τὸ 1934 τοῦφτεινοῦ τόμου.

Ὅπως πάντα. ἔτσι καὶ στὸν τόμο τοῦτο τὸ κείμενο τῶν νόμων (σελίδες 112) εἶναι τυπωμένο μὲ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ τῆς νομοθέτησής τους, ἔχτὸς ἀπὸ τὸ νόμο 11 πού συχωνεύτηκε μέσα στὸ νόμο 5. Πρὶν ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν νόμων, ὁ πίνακας τους μὲ χρονολογικὴ σειρὰ καὶ μὲ παραπομπὴ στὴ σχετικὴ σελίδα τοῦ νόμου· στὸ τέλος τοῦ τόμου εἶναι ἄλλος πίνακας τῶν νόμων μὲ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰ· κί ἀκολουθεῖ ἓνα ποράρτημα γιὰ τοὺς νόμους πού ἀκυρωθῆκανε στὴ διαρκεία τοῦ 1934, καὶ τελευταία ἓνα σημείωμα γιὰ τὰ διορθώματα πού κάνουν οἱ νόμοι τοῦ 1934 ἀναγκαῖα στὴν ἐπίσημη κωδικοποίησι τῶν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴ κυπριώτικων νόμων, πού ἔχει γίνει στὰ 1923.

Ἀπὸ τὸ σημείωμα τοῦτο βλέπουμε πὼς εἰκοσιένας νόμος τῆς κωδικοποίησης ἀκυρωθῆκανε ἢ τροποποιήθηκε μέσα στὸ 1934· ἀνάλογα χτυπήματα τῆς ἔχουνε γίνει κί ἀπὸ τὸ νομοθετήματα τῶν περασμένων χρονιῶν. Καὶ δὲ θὰ ἦταν καθόλου ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε πὼς τὸ μισὸ τῆς κωδικοποίησης ἔχει πιά γίνει ἄχρηστο μὲ τις ἀλλαγές πού ἔπαθε.

Μιὰ καινούργια κωδικοποίησι, λοιπόν, ἀπάνω στὶς γραμμές τῆς ἐκείνης

3. Δὲν πρέπει νὰ νομίσει κανεὶς πὼς στὶς δίκας πού δημοσιεύονται τελειώνει ἡ ἑφεινὴ ἐργασία τοῦ Ἀνώτερου μᾶς Δικαστηρίου, γιὰ τὸ δημοσίωμα περιορίζεται στὶς πρὸ σημαντικὲς δίκας μοναχά.

τοῦ 1923 εἶναι χωρὶς ἄλλο πολὺ χρεζούμενη, καὶ μὲ πολὺ δίκιο τὴν καρτερᾶει ἀπὸ ἓνα-δυὸ χρόνια ὁ νομικὸς κόσμος τοῦ τόπου. Τὸ κακὸ εἶναι πού δὲ φαίνεται νὰ ἔχει ἡ Κυβέρνησι τὴ διάθεσι νὰ τὴν κάμει τόσο σύντομα τὴν κωδικοποίησι τοῦτη. "Ἄν τὴν εἶχε, δὲ βλέπουμε γιὰ ποῖο λόγο νὰ βγάλει τὸ κυβερνητικὸ τυπογραφεῖο τὸ Συμπλήρωμα τῆς κωδικοποιημένης Νομοθεσίας.

Γ. Supplement to the Statute Laws of Cyprus.

Τὸ Συμπλήρωμα τοῦτο εἶναι χωρὶς ἄλλο πολὺ χρήσιμος ὁδηγὸς μέσα ἀπὸ τοὺς λαβυρινθωμένους πιά (μὲ τις διαφορὲς ἀκύρωσες καὶ τροποποιήσες) κώδικες τοῦ 1923, κιάξίζει κάθε ἔπαινος στὸ συντάχτη του. κ. M. Shemi, ἓνα ὑπάλληλο στὸ Νομικὸ Τμῆμα τῆς Κυβέρνησής τοῦ τόπου χωρὶς κανένα νομικὸν καταρτισμό.

Γιὰ τὸ 2 τόμο τοῦ κώδικα τοῦ 1923 εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ τὸν Ἐφείτη κ. B. Dickinson στὰ 1929 ἓνα Συμπλήρωμα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὸ Νοέβρη τοῦ 1923 ὡς τὸ Δεκέβρη τοῦ 1928 κί ἀκολουθήσαν στὰ 1931 ἄλλο Συμπλήρωμα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κ. Shemi γιὰ τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1929 ὡς τὸ Δεκέβρη τοῦ 1930. Τὸ φτεινὸ Συμπλήρωμα ὅμως ἀναφέρεται καὶ στοὺς δυὸ τόμους τῆς κωδικοποίησης τοῦ 1923, καὶ σκεπάζει ὅλη τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὴν κωδικοποίησι τοῦ κάθε τόμου (31 τοῦ Δεκεβρη καὶ 31 τοῦ Ὀχτώβρη, 1923) ὡς τὴν 31 τοῦ Δεκέβρη 1934, ἀχρηστεύονται πιά τὰ δυὸ προηγούμενα συμπληρώματα τοῦ 2ου τόμου.

Τὸ τωρινὸ Συμπλήρωμα ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μέρη.

Τὸ πρῶτο (6 σελίδες) εἶναι πιὸ εἰδικὸ Συμπλήρωμα τοῦ 1ου τόμου τῆς κωδικοποίησης τῶν Νόμων, καὶ δίνει μὲ ἀλφαβητικὴν σειρὰ κατάλογο τῶν νόμων πού γίνανε ἀπὸ τὸν κώδικα κ' ἔδῳ μὲ παραπομπὴν στὸν ἀριθμὸ καὶ τὴ χρονιά τῆς νομοθέτησής τους.

Ἔτσι μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ χωρὶς δυσκολία 1) ἂν καὶ μὲ πῖο νόμο ἔχει ἀκυρωθεῖ ἢ τροποποιηθεῖ ἕνας νόμος τοῦ κώδικα ἢ κατοπινός, καὶ 2) πῶς νέο θέματα ἔχει περιλάβει στὸν κύκλο τῆς ἢ νομοθεσίας τοῦ νόμου.

Τὸ μέρος τοῦτο μποροῦσε νὰ γίνεῖ πῖο βοηθητικό ἂν ἔκανε καὶ παραπομπὴ στὴ σελίδα τοῦ κώδικα καὶ στοὺς κατοπινούς νόμους ἐκεῖ πού ἐπηρᾶζονται.

Τὸ δεύτερο μέρος (σελίδες 7=39) καὶ τὰ παραρτήματα, συνταγμένα πάνω στ' ἀχνάρια τῶν τμηματικῶ Συμπερασμάτων τοῦ 1929 καὶ 1931, εἶναι πῖο εἰδικὰ συμπλήρωμα τοῦ 2ου τόμου τῆς κωδικοποίησης. Εἶναι διαιρεμένο σὲ διάφορα κεφαλαιώδη θέματα μὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ, καὶ τοῦτα πάλι εἶναι μὲ ὅμοια σειρὰ ὑποδιαιρεμένα σὲ διάφορα ἄλλα κεφάλαια. Κάτω ἀπὸ τὰ θέματα καὶ τὰ κεφάλαια τοῦτα δίνεται κατάλογος ὄλων τῶν Βασιλικῶ Διαταγμάτων καὶ τῆς σχετικῆς μὲ τοῦτα νομοθεσίας, τῶν διάφορων διαταγῶν τοῦ Κυβερνήτη, καὶ κάθε προκήρυξης ἢ κυβερνητικῆς εἰδοποίησης ἔξω ἀπὸ τὴ ρουτίνα τῆς κυβερνητικῆς δουλιᾶς μὲ παραπομπὴ 1) στὴ χρονιά καὶ στὴ σελίδα τῆς ἐπίσημης ἔφημερίδας (Cyprus Gazette) πού μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ βρεῖ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῆς σειρᾶς πού δημοσιευτήκανε, 2) στὸν ἀριθμὸ τῆς σχετικῆς Κυβερνητικῆς πράξης, καὶ 3) στὴ σελίδα τοῦ 2ου

κώδικα, ὅπου ἐπηρᾶζεται.

Τὰ παραρτήματα, μὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ ἐπαρχίας καὶ χωριοῦ τὶς παραπάνω φορὲς καὶ μὲ παραπομπὲς στὴν Ἐπίσημη Ἐφημερίδα καὶ τὴ σχετικὴ κυβερνητικὴ πράξη, περιλαμβάνουν τ' ἀκόλουθα ζητήματα: 1) τὰ χωριά πού εἶναι ἐμποδισμένα γιὰ βόσκησι αἰγῶν (σελ. 39. 41), καὶ κείνα πού ἀκυρῶσαν τὸ ἐμπόδισμα (41.) 2) 3), τὶς ἐγγραμμένες καὶ τὶς διάλυμένες Συνεργατικὲς Ἐταιρίες (42), καὶ Συνεργατικὲς Πιστωτικὲς Ἐταιρίες (43—47), 4) τοὺς Μουχτάριδες πού ἔχουν ἐξουσία νὰ βγάλουν «ἐντάρματα ἔρευνας» (48=49), 5) καὶ 6) τὰ χωριά πού ἐφαρμόζεται ὁ νόμος γιὰ τὴ Δημόσια Ὑγεία (τῶν χωριῶν) (50=52) καὶ γιὰ τὴν Ἐλονοσία (53=61). 7) οἱ Κυβερνήσεις πού δηλώσαν τὴν Κόπρον ὡς «Κυβέρνησι δελτιωμένη» γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Νομοθεσίας γιὰ τὴν Ἀποικιακὴ Σύνταξι, καὶ κείνες πού σκέφτονται νὰ τὴ «βελτιώσουν» (61) καὶ 8) τὰ χωριά πού ἀποτελέσανε «σύμπλεγμα» γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγροτικῆς χωροφυλακῆς (62×63), καὶ κείνα πού σταμάτησαν ἀπὸ τέτιο (64).

Σὰν ἐπιμετρο στὸ βιβλίον βρίσκεται στὸ τέλος ἕνα ἀλφαβητικὸ εὐρετήριο γιὰ τὸ δεύτερο τοῦ μέρους, πού εἶναι πολὺ χρήσιμο βοήθημα, προπάντων ἅμα θυμηθεῖ κανεὶς πῶς οἱ διαφορετικοὶ συντάχτες τῶν δυὸ κωδίκων τοῦ 1923 σὲ κάποια θέματα ἔχουνε κάμει διαφορετικὴ ἀλφαβητικὴ κατάταξι.

ΣΑΒΑΣ ΘΕΟΔ. ΧΡΙΣΤΗΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ ...

Κοντά στα τόσα άλλα που είπαμε, σε προηγούμενα σημειώματα της στήλης αυτής, ανάγκη σήμερα να προσέξουμε και μερικές άλλες άρρωστημένες εκδηλώσεις της Κυπριακής ζωής που αναγκαστικά πρέπει να στραπατσάρουμε άφοβα, έτσι που καθαρίζοντας και λευτερώνοντας το πνευματικό χωράφι απ' τα τριβόλια και τα παράσιτα να βρούμε ασφαλέστερα και νωρίτερα το δρόμο που θα μάς πάει στον αναγέννηση —κι άς μη φοβηθούμε να πούμε έτσι τη φιλότιμη προσπάθεια που γίνεται για τη δημιουργία υπολογίσιμης πνευματικής κίνησης στον τόπο μας.

Μιά απ' τις εκδηλώσεις που υπαινίττομαι είναι ασφαλώς η άπρόσκλητη πολλές φορές και «καλοπροαίρετη» ενέργεια κι επέμβαση του κάθε λογής ανίδεου κι άστοιχείωτου στα διάφορα ζητήματα που διαφαίνονται ή γενιούνται ολόγυρα μας. Διάβασα κι άκουσα άχι λίγες φορές άνθρώπους άμόρφωτους ή μισομορφωμένους που ποτέ δεν άπόβλεψαν σε τίποτε μακρύτερα από την ανάγκη της άρρωστημένης διάθεσης να επιδειξουν τον έαυτούλη τους να έπεμβαίνουν με σοβαροφάνεια κι άπαιτήσεις, να δίνουν άνευθυνα γνώμες και να συζητούν μ' όλη την αναιδεια και την άνηξερία που τους επιβάλλει ή κουφότητα κι ό άρριβισμός τους, να δέχονται με περισσή έλαφρότητα κι άπισκεψία δουλιές που δεν περνάνε απ' τα χέρια τους ή δεν τους κρατάνε καθόλου τά κότσια, δικαιολογώντας την τολμηρότητα τους με την άπλοϊκή σκέψη πώς «δέν πρέπει ν' άρνηθούνε την ύψιστη τιμή που τους γίνεται» ή και συχνότερα με την κακόψυχη και πεισματάρική έπιμονή που γεννά ή ζούλεια «γιατί μόνο κείνος κι όχι κ' έγώ». Φυσικά, σ' αδέσποτα άλνία γαυγίζουν άφοβα τά σκυλιά. Με τη διαφορά πώς στον πρώτο δίδουν τό δικαίωμα αυτό ή φιλολογική του μόρφωση κι ό άκούραστος μόχος της πνευματικότητας, ενώ για τό δεύτερο τό αποκλείουν. Τό κακό που γέννησε ή σκέψη αυτή τό είδαμε πρόδηλα τον τελευταίο καιρό, στις διαλέξεις ίδις, που τελευταία μάς έγιναν πολύ της μόδας. Τό «γιατί όχι κ' έγώ» κέντρισε ζηλότυπα τις διαθέσεις ενός σωρού άχαραχτήριστων που σά φρούτο έποχής ξεφύτρωσαν απ' όλα τά χωράφια και πρόβαλαν με θρά-

σος έξασκημένων κονφερανσιέ. Ούσια; 'Η φτώχεια, τά ξεκάρφωτα κι άχώνευτα πράγματα κι ή ξεδιάντροπη και χωρίς κανένα περιορισμό άγρια άντιγραφή από ξένα κείμενα έδώκαν την ευκαιρία στους όμιλητές αυτούς να επιδειξουν τά.....πολλαιπλά τους χαρίσματα! Στις γιορτές που γίνανε για τά εβδομηντάχρονα του Λιπέρτη άκουσα πρόσωπα να μιλάνε για τό έργο του που άμφιβάλλω άν ήξεραν πρώττερα άν όχι τό όνοβα του ποιητή, τουλάχιστο ένα τραγούδι του, την ούσια της τέχνης του, τό ποιδ της τεχνικής του. 'Η ανάγκη της επίδειξης τους μεταμόρφωσε (γιατί όχι;) σε «πολύξερους μελετητές» με έγκυρη γνώμη. Και γιατί να μη διαμαρτυρηθώ μ' όλη μου τη δύναμη, όταν άνθρωπος που ποτέ δεν είδε Κυπριακό χωράδι, που ποτέ δεν είξε ή έχει ιδέα απ' τη ψυχοδυναμική σύνθεση του Κύπριου άγρότη και που ποτέ δε μπόρεσε να καταλάβει την νοτιολαία του νησιού (τό βασικότερο στοιχείο της ποιησης του Λιπέρτη) μιλούσε ώρα πολλή μπροστά σε άκροατήριο για τό έργο του Λιπέρτη και τη σημασία του γενικά. 'Ο άνθρωπος αυτός μη μπορώντας να μπει στην ούσια, τόρριξε σε άνούσιους παραλληλισμούς και μετάφερε τον ποιητή μας στα χρυσαά χρόνια της...αρχαιότητας και σ' ένα σωρό άσχετες κι άκατανόητες για τό θέμα παρεκβάσεις.

Αυτά όλα για μένα στέκουν μυστήριο πράμα και τό μυαλό μου δεν τά χωράει· νοιώθω πολλές φορές μόνο άγανάχτηση και ρίχνω στό χαρτί τό στοχασμό μου μ' όλη του τη γδύμνια. 'Εναντία σ' αυτά τά τάγματα των έφφεισιτών και των άρριβιστών που άσυγκράτητοι στις εκδηλώσεις τους της μορφής, αυτής, δηλητηριάζουν και τό ολόγυρα περιβάλλο, καιρός πιά να οργανωθεί μία συστηματική πολεμική: Οι ψεύτικοι, όσοι είναι· να ξεσκεπάζονται χωρίς φόβο και να τοσκουρίζονται άγρια. 'Η μακρόχρονη έφαρμογή διδάξε πώς τό φάρμακο αυτό είναι τό άποτελεσματικότερο, όπως περίπου τό ξύλο στα σχολεία μας. Μόνο που θα έπρεπε να επιτρέπεται και μία σχετική, από ιερή άγανάχτηση, κατάχρηση.

Μιά άλλη εκδήλωση άνάλογης καταστροφικής διάθεσης είναι και τό άλληλοφάγωμα και τό έξεπασμα κάθε προσωπικής διαφοράς ενάντια στους πρωτοπόρους τεχνίτες. Δεν είναι βέβαια αυτό φαινόμενο άποκλειστικό του τόπου μας, όπωσδήποτε έδώ παίρνει παράδοξη εμφάνιση, παράξενη τροπή και λύση. Κάθε μέσο, θεμιτό κι άθέμιτο, μπαίνει στην ήμερήσια διάταξη. 'Η λεύτερη και προο-

δευτική έκδηλωση συγκρούεται μοιραία με το συντριπτικό και την άγουστη αντίδραση. Ο οικονομικά ανεξάρτητος πιέζει καταθλιπτικά τον ασθενέστερο, ο προϊστάμενος τον ύφιστάμενό του, ο σχολικός έφορος τον «έπαινασασατημένο» καθηγητή κι ή συνέχεια τραβά μακρύ κορδόνι. Η διαφορά όμως δε στέκει ίσαμε αυτό. Παίρνει τή μορφή προσωπικής διαμάχης και ξεπλώνει πλατειά στις γενικές έκδηλώσεις, γεννιέται μιá άδικαιολόγητη αντίδραση, ύπνόνευση και διατόμπευση κάθε προσπάθειας πού ζητά νά φέρει κάποια άνύψωση τής ζωής. Με αυτή τή βάση και τά Σωματεία άλληλοδιασύρονται και κατατρίβονται με τά ποταπότερα ζητήματα, σκάβοντας τó ένα τó λάκκο τού άλλου. Κι είναι πρόδηλο πώς με τά χάλια αυτά ποτέ δε θά πάμε μπροστά...

* * *

Μέσα στις παρατάξεις αυτές τών άσούδων ύπάρχουνα και μερικά πρόσωπα πού κακοσυνθησμένα ίσαμε σήμερα νά δέχονται μόνο εύκολους έπαινους και χειροκροτήματα άπ' τούς διάφορους «κλακέρ» τούς—όλα συνδέοντα με όσα λέω παραπάνω και για έπέχταση με τή θεωρία «χειροκροτήσέ με για νά σε χειροκροτήσω κ' έγώ»—δυσκολεύονται σήμερα νά χωνέψουν τήν άμερόληπτη κριτική. Κι όταν μάλιστα τόχει νά είναι άυστηρός όπως πρέπει και τράβεί λιγάκι τά άνόητα άπό τά άυτακια, τότες σου κατεβάζουνα καμωματάρικα τά μούτρα κι «άγκρίζονται σά μπέμπηδες». Όλοι αυτοί έχουνα τήν αντίληψη πώς σ' ό,τι καταπιάνονται άναγκαστικά προϋπάρχει άπάνω του ή σφραγίδα τής τελειότητας. Φαντάζονται ακόμα πώς έχουνα κάθε δικαίωμα νά σερβίρουνα άνεξέλεγκτα ό,τι θέλουνα χωρίς ό άλλος νά δικαιούται νά πεί τή γνώμη του τήν αντίθετη. Μιά κυρία πού χωρίς κανένα άπολύτως έφόδιο φιλοδόξησε κάποτες νά καταπιστεί με πράγματα πού δέν κρατούσανε τά κότσια τής και βρέθηκε παρ' έλπίδα μπροστά σέ μιá τιμιότατη άυστηρή κριτική, έπαυσε νά χαιρετά τόν κριτικό, τó θεωρεί ίσως άνθρωπο μηδαμινό, τόν πολεμά μ' όλη τήν καρδιά τής και δέν παραλείπει εύκαιρία νά μήν πεί κάτι κακό γι αυτόν. Καί όμως ή ίδια ποτέ δε θέλησε νά έξετάσει άν ό,τι γράφτηκε είχε άφετηρία λόγο προσωπικό ή κακή πίστη. Άρκέστηκε μονάχα πώς δέν κέρδισε έναν εύκολο έπαινο. Άναφέρω τó παράδειγμα αυτό ως χαρακτηριστικό τού τρόπου πού άντικρύζουμα τά περισσότερα πράγματα και τού μέτρου τής έχτίμησης μας γιά τήν άξία τού διπλανού. Είναι ή ίδια Ιστορία πού άντικρύζουμα κάθε μέρα στις καθολικές έκδηλώσεις τής ζωής μας. Ο παθολογικός ύπερτροφισμός τών έγωκεντρικών κυττάρων μας μάς στραβώνει άγρια,

άνοίγει μπροστά μας μιá άπέραντη σκοτεινά συντριπτική. Δέν έννοούμα νά δεχτούμα τού άλλου τή γνώμη, άδιάφορο άν είναι πιό φωτεινή και πιό όρθολογισμένη. Μάθαμα πάντα νά δεχόμαστε μ' άλλαγαμους χαράς τή νίκη και ποτέ δε θέλουμα νά χωνέψουμα μιá ήττα, όσο δίκαια κι άν είναι. Ένώ εκεί πού πρεσβεύει τó άνώτερο πνεύμα και οι δυό αυτές καταστάσεις γίνονται δεχτές με τά ίδια συναισθήματα. Κι αυτό είναι δείγμα πραγματικού πολιτισμού.

10/6/1935

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

Παιδικές Ψυχές. Λεμεσός, 1935.

Τό Άνώτερο Παρθεναγωγείο Λεμεσού κυκλοφόρησε ένα καλοτυπωμένο τόμο με τόν τίτλο «Παιδικές ψυχές». Οι «παιδικές ψυχές» είναι μιá σειρά κολογραμμένων συνθέσεων τών μαθητριών τών τεσσάρων τάξεων, πρώτης μέχρι τειάρτης. Η κ. Αύτονόμου, διευθυντρια τής Σχολής, προλογίζει τó βιβλίο λέγοντας κοντά στά άλλα πώς τó βιβλίο «δέν έχει λογοτεχνικές αξιώσεις μά πρέπει νά προσεχτεί σά μιá πρωτοποριακή γιά τόν τόπο μας, σχολική έργασία». Η κ. Αύτονόμου είναι μιá πρωτοπόρος στό δρόμο τής αναγέννησης τού Κυπριακού σχολείου. Η δουλειά τής σχολής πού τώρα μάς προσφέρεται είμαι βέβαιος πώς πρέπει νά θεωρηθεί ό καρπός μιáς συστηματικής και συγχρονισμένης διδασκαλίας τών συνθέσεων άπό μέρους τής.

Τό μάθημα τών συνθέσεων στά Δημοτικά σχολεία, πολύ δε περισσότερο στά Γυμνάσια, είναι άναμφίβολα τó σπουδαιότερο μά και τó δυσκολότερο! Άν πρέπει να έχτιμούμα τήν όμορφιά, τήν άρμονία, τó ώραίο, τήν άλήθεια, άλλο τόσο πρέπει νά έχτιμούμα τήν όμορφιά τού λόγου. Ο Παλαμάς λέει κάπου: «Η όμορφιά τού λόγου είναι πιό ζωντανή κι άπ' τήν άλήθεια». Άν ή γνώση κ' ή μόρφωση έχει σκοπό νά μάς άποκαλύψει τó μεγαλειό τού ανθρώπινου μυστηρίου και τήν όμορφιά τής πλάσης, τότε τó μάθημα τών συνθέσεων πρέπει νά θεωρηθεί τó κέντρο και τó κριτήριο τής μόρφωσης μας. Υπάρχει ένας ξεχωριστός τρόπος νά βλέπει κανείς τά πράματα τού κόσμου. Έκείνο τó «κάτι» πού συνυφάνεται με τήν πλάση, πού λέγεται άρμονία, όμορφιά, χρειάζεται μιá προπαρασκευασμένη ψυχή νά τó αισθανθεί κ' ένα μάτι έξασκημένο γιά νά τó δει. «Η ζωή είναι ώραία. Φτάνει κανένας νάχει μάτια νά τή δει». Όταν ή ψυχή καλλιεργηθεί σέ σημείο πού νά αισθάνεται και νά βλέπει παντού τó ρυθμό τής ζωής, τότε θά μπο-

ρέσει να χαρεί τὸ μεγαλεῖο τοῦ κόσμου ποῦ δὲν βλέπουν οἱ ἀνήξεροι κ' οἱ πνευματικὰ στάσιμοι καὶ στείροι. Ὅτι γίνεται μὲ τὴν πλάση γίνεται καὶ μὲ τὰ άτομα. Τὸ νὰ μπεί μὲς τὸν ἀνθρώπινο πόνο, τὸ νὰ ξεδιαλύνεις τὸ φαινομενικὸ καὶ νὰ βλέπεις τὸ οὐσιαστικὸ τῶν συνανθρώπων σου, τὸ νὰ χαίρεσαι, νὰ τιμᾷς, νὰ συμπονεῖς καὶ νὰ κρίνεις τὴν ὑπόστασιν τους, εἶναι ἀρετὴ καὶ ἀνωτερότητος. Τὸ μάθημα τῶν συνθέσεων ἀπάζει τὸν ἄνθρωπο σ' ὅλα τὰ δαιδαλικά σπήλαια τῆς ζωῆς μας δίνοντας τὰ φῶτα μὲ τὰ ὅποια θὰ μπορέσει νὰ ξεδιαλύνει τὰ σκοτάδια.

Οἱ «Παιδικὲς ψυχές» μὲ τὸ παιδικὸ περιχόμενον τους μᾶς φέρουν κοντὰ στὴν παιδικὴ ψυχὴ ποῦ ἄρχισε καθοδηγημένη νὰ βλέπει γύρω της, τὴς θάλασσες, τὰ βουνά, τὸν οὐρανὸν, τὴ μαγεία τῆς χαρᾶς καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς εὐτυχίας. Εἶναι ἓνα θεμέλιον γιὰ τὴν κατοπινὴ λογοτεχνικὴ μας δημιουργία. Πρέπει νὰ μᾶς συγκινεῖ τὸ παιδί. Νὰ τ' ἀγαποῦμε καὶ νὰ τὸ προσέχουμε. Νὰ βρισκοῦμε μέσα του δυνάμεις καὶ τάσεις ἀλλοιώτικες καὶ ξεχωριστές, ποῦ δὲν κρίνονται μὲ τὸ μέτρο τοῦ ὄριμου ἀνθρώπου.

Νὰ κοιτάζουμε τὴν παιδικὴ ψυχὴ σὰ μιὰ πνοὴ ποῦ πλανιέται δίπλα μας βγαλμένη ἀπὸ κάποια πλάσματα διαφορετικὰ ἀπὸ μᾶς. Νὰ κοιτάζουμε καὶ νὰ νοιώθουμε τὸ παιδί. Νὰ τὸ βοηθοῦμε καὶ νὰ τοῦ δίνουμε τὴν εὐκαιρίαν τῆς χαρᾶς.

Βέβαια δὲ λέμε πῶς δὲν ὑπάρχουν ψεγάδια. Κάθε ἄλλο. Ἀκριβῶς ἔχω παρατηρήσει μὴ πεσσιμιστικὴ τῶς σὲ πολλὰ γραφόμενα τῶν μαθητριῶν, ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐνθαρρυνθεῖ. Μαθήτριες ποῦ δὲν ἔχουν ἴσως φτάσει τὰ 13 ἢ 14 τοὺς χρόνια γράφουν γιὰ τὰ περασμένα τοὺς χρόνια, τὰ «παιδικὰ» ὅπως τὰ λέμε, μὲ μιὰ ἀπογοητευτικὴ διάθεση γιατί τότες ἦταν ξέγνοιαστες καὶ ζοῦσαν ὠραιότερα. Εἶναι κακὸ αὐτό. Δὲν πρέπει νὰ φήσουμε τὲς παιδικὲς ψυχές τῶσων μικρῶν παιδιῶν νὰ πιστέψουν πῶς ἔχασαν κ' ὅλας ἓνα μέρος τῆς χαρᾶς τους, πῶς πρέπει νὰ βγάλουν ἔστω καὶ μιὰ κραυγὴ λύπης ἢ ἀπογοήτεψης. Αὐτὴ ἢ πεσσιμιστικὴ τῶς ποῦ ξεχωρὰ παρατηρεῖται στὴ γυναίκα πρέπει νὰ πολεμηθεῖ. Οἱ μαθήτριες πρέπει ν' ἀναπνεύουν ἀνετα μέσα στὸν ἀέρατον κῆπο τῆς νεότητος ποῦ ἀρωματισμένους ξανοίγεται μπροστὰ τους.

Ὅσο ὅσο θάταν παράλειψη ἂν δὲν συσταίναμε τὸ βιβλίον τοῦτο σ' ὅλους τοὺς μορφωμένους Κυπρίους μὲ τὴν πεποίθησιν πῶς ἔτσι θὰ πάμε μπροστὰ, βοηθώντας κ' ἐχτιμώντας τὴς πρωτοποριακὲς σχολικὲς τοῦ τόπου μας ἀναγεννήσεις.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

«Σατυρικὰ ποιήματα» τοῦ Εὐσκίου Πεύκης. Λεμεσὸς 1935.

Ὁ Εὐσκίος Πεύκης, φιλολογικὸ ψευδώνυμον τοῦ κ. Εὐέλθοντα Πιτσιλλίδη κυκλοφόρησε σ' αὐτὲς τὴς μέρες τὸν πρῶτον τόμον τῶν σατυρικῶν του τραγουδιῶν μὲ τὸν τίτλον «Σατυρικὰ ποιήματα». Ὁ κ. Εὐσκίος Πεύκης, γνωστὸς σατυρικὸς ποιητὴς ἔχει δημοσιεῖσαι ποιήματά του σὲ πολλὰ περιοδικὰ κὶ ἐφημερίδες τοῦ νησιοῦ μας, καὶ διαβαζόταν πάντα μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ἀπὸ τὸν τόμον ποῦ τώρα ἐκδίδει λείπει ἡ πολιτικὴ σάτυρα στὴν ὁποία ὁ ποιητὴς εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία, σατυρίζοντας βουλευτὰς, δημάρχους, μυχτάρους, Δημοτικούς Συμβούλους κ.τ.λ. Οἱ στήλες τοῦ σατυρικοῦ περιοδικοῦ «Πειρασμός» ποῦ κυκλοφοροῦσε στὰ 1922 μὲ διευθυντὴ τὸν Γ. Φασουλιάτη, εἶναι γιομάτες μὲ τὴν καυστικὴ καὶ δροσερὴ του σάτυρα, ἢ «Νέα Μικρούλλα» ποῦ βγήκε στὰ 1925 τὸν φιλοξενεῖ μὲ διάφορα ψευδώνυμα (Γαλάς, Φασαρίας, κ' ἄλλα), ἢ ἐφημερίδα «Ἀνατολὴ» καὶ κατόπι τὸ «Λαϊκὸ Βῆμα» πρὸς ἐξέδιδε οὗ ἴδιος εἶναι γιομάτες ἀπὸ τραγουδιὰ τοῦ ποῦ θὰ μπορούσαν νὰ σχηματίσουν ἓνα ὄγκωδον τόμον.

Ὁ Εὐσκίος Πεύκης πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὁ πρῶτος σατυρικὸς ποιητὴς τοῦ νησιοῦ μας μετὰ τὸν Βασίλην Μιχαηλίδην ποῦ ἀπὸ τὰ 1888 ἐξέδιδε κιβλας τὸν λιγὸ ζωο «Διάβολο». Ἐκτὸς τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη καταπιστήκανε μὲ τὴν σάτυρα κ' ἄλλοι ὅπως ὁ «Ἀνάποδος», Περδῖος, Ζαχαρίας Σωτηρίου κτλ. Τὸ παλιὸ σατυρικὸν ἔργον τοῦ κ. Εὐσκίου Πεύκη στρέφεται γύρω ἀπὸ προσωπικὰ ζητήματα τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ πολιτικοὺς καὶ τοπικοὺς καυγάδας ποῦ λάβαινε μέρος κ' ὁ ἴδιος, σατυρίζει ὀρισμένα πρόσωπα καὶ καταστάσεις ἐνὸς στενοῦ περιβάλλοντος ποῦ γιὰ νὰ βρεῖ ἐνδιαφερόμενος ἕνας ἀναγνώστης πρέπει νὰναὶ κατατατοπισμένος, νὰ ξαίρει τὰ γεγονότα ἀπ' ἀφορμὴ τῶν ὁποίων γράφτηκε. Ὁ ποιητὴς δηλ. δὲν κυνήγησε πλατύτερα θέματα πανανθρώπινα ἐνδιαφερόντος κ' ἔμεινε πάντα κλεισμένος σ' ἓνα στενὸν πλαίσιον. Ὅσο ὅσο ἦταν πάντα ἐξυπνος, ὀρμητικὸς, ἐφευρετικὸς, δηκτικώτατος, καὶ δροσερός.

Ἄν ἔγραφα τὰ παραπάνω λίγον λόγια γιὰ τὸ παλιὸν ἔργον τοῦ ποιητῆ, τόκαμα γιὰ νὰ δώσω μιὰ ἰδέαν τῆς σταδιοδρομίας του, καὶ γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἀναγνώστης νὰ κατατοπιστεῖ εὐκολώτερα στὸν σημερινὸν τόμον του ἀπὸ τὸν ὅποιο λείπει τὴν ἄλλη του δουλειὰ ποῦ θὰ μπορούσε ν' ἀντιπροσωπεύσει τὴν δυναμικότητά του.

Ὁ κ. Εὐσκίος Πεύκης βέβαια ἔγραψε τὴ χοντρήν σάτυρα, ἐκείνη ποῦ δὲν ἔχει λογοτεχνικὲς ἀξιώσεις. Μιὰ σάτυρα ποῦ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ποῦμε «πρόχειρη» ἢ «δημοσιογραφικὴ». Γιατί ὑπάρχει βέβαια κὶ ἡ λεπτὴ λογοτεχνικὴ σάτυρα ὅπως τὴν

ἀνέδειξαν νεοέλληνες ποιητές σάν τὸν Παλαμά τὸν Βάρναλη, τὸν Καρυωτάκη, τὸν Καζαντζάκη, (θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε τὸν Ἀνθία καὶ Ἀλιθέρη) κί' ἄλλους. «Τὰ Σατυρικά ποιήματα» πὸς κυκλοφόρησε ὁ κ. Εὐσκίος Πεύκης ἀποτελοῦνται περίπου ἀπὸ 30 τραγούδια, τὰ δὲ θέματα τους εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ νησιοῦ μας, ἐκτός μερικῶν πὸς σατυρίζουν γενικώτερες καταστάσεις, ὅπως τὸ «γλωσσικόν», ὁ «παρὰς», ἡ «γῆ», ὁ «παπὰς» κί' ἄλλα. Σατυρίζει καὶ γιατροῦς, γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ ρητὸ λέγει πὸς «μὴ ὄντων ἰατρῶν οὐδὲν πλέον μωρότερον ἐστὶ τῶν διδασκάλων», σατυρίζει τὸν φόβο τῶν Κυπρίων γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τῶν Ἑβραίων στὸ νησί μας τὸν ὁποῖο χαρακτηρίζει ἀνώφελο γιὰτι ἔχει πεποίηση στὴν πονηριά τοῦ Κυπριώτη :

*Ἄς τους νάρθῶν νὰ κάμουνε μαζί μας ντραβέρι
νὰ δοῦν τὸν οὐρανὸν θαμπόν, τὸν μινάρν βελόνι
νὰ φύγουν πίσω ἀναυλα με ἀδειανὸ κεμέρι
καὶ τρύπιον παντελόνι.*

Εἰρωνεύεται τὴν Κυπριακὴ δημοσιογραφία πὸς μοιάζει με «ἐπίδημία» :

*κάποιος νόσου δυνατῆς
πὸς καθένιας Κυπριώτης
θάν ὁ ἴδιος ἐκδότης
κί' ἐν ταύτῳ συνδρομητής.*

Σατυρίζει τὰ ἀθλητικά μας χάλια ἢ μάλλον τὰ ποδοσφαιρικά μας ἐμμυσλήματα, σατυρίζει τοὺς νέους στιχουργοὺς, τοὺς ἀρχοντοχωριάτες τῆς πόλης καὶ γράφει πολὺ... κολακευτικά γιὰ τίς γυναικίες.

Ἐποητῆς ἔγραψε παλιότερα καὶ πεζῆ σάτυρα, δὲν ἔφυγε δὲ ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια τοῦ Ἑλληνα κί' ἔγραψε καὶ λιγοστὰ λυρικά τραγούδια.

Τὰ «Σατυρικά ποιήματα» εἶναι ἓνα ἔργο πὸς ἂν δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸ συγγραφέα του, δὲν προσβάλλει τὴ πνευματικὴ παραγωγή τοῦ τόπου μας ἀλλὰ μάλλον, ὅπως γράφει ὁ κ. Ἀλέκος Ζήνων σ' ἓνα βίαισικὸ μικρὸ πρόλογο του, «...τιμὰ τῆ στείρα φιλολογικὴ παραγωγή τοῦ τόπου μας.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

«Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδους νεοελληνικῆς ποιήσεως» τοῦ Στίλλ. Κυριακίδου. Θεσσαλονίκη 1935. σελ. 30. (Λόγος Πρυτανικός).

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ, περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς νεοελληνικῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως, τὸ ὁποῖον πρῶτος ἔθεσε ὁ **Fauriel** εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του τῶν «**Chants populaires de la Grèce moderne**» ἤδη ἀπὸ τὰ 1824, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα τῆς νεοελληνικῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης.

Ἐποητῆς εἰς τὴν διάλεξή του περὶ τῶν γνωστῶν ποιητῶν δημοτικῶν ἀσμάτων, τὴν

ὁποῖαν εἶχε κάμει στὸν φιλολογικὸν σύλλογον «Παρνασσόν», εἶπε πὸς ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν—πλὴν τῶν ἱστορικῶν—εἶναι ἀσάθης καὶ ἀβέβαιος. Ἐξάθας νομίζει (Β' τόμ. Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης) ὅτι εἶναι δυνατόν ἡ δημοτικὴ μας ποίηση νὰ ταξινομηθῆ χρονολογικὰ σὲ 4 κύκλους, πρᾶγμα ὄχι ἀπόλυτα ἀληθινόν.

Τὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη προήχθη βέβαια ἀρκετὰ τόσο μάλιστα πὸς ὁ ἀκριτικὸς κύκλος ὄριστηκε χρονολογικὰ στὸν Ι'. ἢ καὶ Θ'. αἰῶνα μ. Χ.

Μὰ ἄραγε αὐτὰ τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια εἶναι τὰ πρῶτα μας δημοτικὰ τραγούδια; Ἐποητῆς Κυριακίδης ζητᾷ τὴν ἀρχὴ τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως μακρότερα στὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ κυρίως ἐποχὴ. Τὰ στοιχεῖα πᾶνω στὰ ὁποῖα στηρίζει τὴ θέση του αὐτὴ εἶναι τρία κυρίως.

Πρῶτο στοιχεῖο οἱ λέξεις τραγουδία ἀπὸ τὸ τραγῶδιον, πὸς ἤδη ἀπὸ τὸν Α'. μ. Χ. αἰῶνα χρησιμοποιήθηκε ἀντὶ τῆς λέξεως ἄσμα καὶ παραλογὴ κατ' ἀπλολογία, πὸς ἦταν κάτι μεταδὸ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς ἀπαγγελίας. Ἐ ἀρχαία παρακαταλογὴ ἡ ὁποῖα ἀπηγγέλλετο με συνοδεία ἐιδικοῦ ὄργανου εἶχε στίχους τετραμέτρους ἰαμβικούς ἀναπαιστικούς ἢ τροχαίκοις πὸς εἶναι οἱ ὄρη στικώτεροι τῶν στίχων. Καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς λέξεις καὶ σαφέστατα ἡ πρώτη μας ὁδηγοῦν εἰς τὸ θέατρο.

Δεύτερο στοιχεῖο πὸς μᾶς φέρνει εἰς τὸ θέατρο εἶναι ὁ δεκαπεντασύλλαβος ὁ ὁποῖος ὅπως τοῦλάχιστο πιστεύει ὁ κ. Κυριακίδης προήλθε ἀπὸ τὸν καταληκτικὸν ἰαμβικὸν τετράστιχο, πὸς εἶναι τὸ μέτρο πὸς κυριαρχεῖ στὸ ἀρχαῖον θέατρο.

Τρίτο στοιχεῖο πὸς μᾶς ὁδηγεῖ ἐπίσης στὸ θέατρο εἶναι οἱ ὑποθέσεις μερικῶν παραλογῶν. Τὸ τραγῶδι τῆς μάνας πὸς σκότωσε τὸ παιδί της καὶ ἔδωσε στὸν πατέρα του νὰ φάη τὸ σκότι τοῦ παιδιοῦ του, μᾶς θυμίζει ἀσφαλῶς παλινοὺς θεατρικοὺς μύθους. Τὸ τραγῶδι τοῦ γυρισμοῦ τοῦ ξηνητεμένου κατὰ τὸν Πολίτη μᾶς πάει ὡς τὴν ἀνανώριση τοῦ Ὀδυσσεᾶ ἀπὸ τὴν Πηνελόπη.

Ἀλλὰ πὸς φτάσαμε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον θέατρο στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια;

Ἀπὸ τοὺς πρῶτους χριστιανικοὺς χρόνους ἡ τραγωδία ἀπεσυνετέθη στὰ διαλογικὰ καὶ στὰ ἀσματικά μέρη τὰ ὁποῖα ἀπάγγελαν ἢ τραγουδοῦσαν χωριστὰ καὶ κολοβωμένα «κατὰ βούλησιν» διάφοροι περιοδεύοντες σὲ μακρυνὰ μέρη ὑποκριτές.

Στὸ ῥωμαϊκὸν θέατρον ἐπίσης εἶχεν γίνε χωρισμὸς ἠθοποιίας καὶ τραγουδιοῦ. Κοντὰ στὸν καλλιφῶνον ὑποκριτὴ μῆκε ὁ **gesticulator**, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ τραγουδοῦσε ὁ πρῶτος, ἔκανε σιωπηλὰ τὲς ἀναγκαῖες μιμικὲς κινήσεις.

Ἔτσι γεννήθηκε ὁ τραγικός παντόμιμος πού κυριάρχησε στοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ πού κατάντησε ὄρχηση μιμική μετ' ὑπόθεση ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν τραγικῶν μύθων. Τὸν ὄρχησθην συνώδευε χορὸς καὶ μουσική ὥστε νὰ γίνεται ἓνα «ἄκουσμα-πλυφονότατον καὶ ἐμμελέστατον» κατὰ τὸν Λουκιανόν. Σιγά σιγά διὰ λόγους τοὺς ὁποίους ἐξηγεῖ ὁ κ. Κυριακίδης ἔγιναν καὶ εἰδικὰ τραγούδια γιὰ τὸν παντόμιμο—οἱ ρωμαϊκῆς *fabulae salticae* εἶναι τέτοια—γραμμένα τὸ πῖθ πολὺ ἀπὸ λαϊκοὺς ποιητὰς τόσο, πού ὁ Πλούταρχος νὰ λήη τὴν ποιητικὴν τὸν πᾶνδημον.

Ἀπὸ διάφορες μαρτυρίες συνάγεται πῶς τὰ τραγούδια αὐτὰ γιὰ παντόμιμο θὰ εἶχαν χαρακτήρα ἐπικολυρικό μετ' ἀρκετὰ δραματικά στοιχεία. Ἡ ἔκτασις τῶν ἐπιπέδων νὰ εἶναι σύμμετρη πρὸς τὴν ὄρχηση καὶ φυσικά καὶ τὸ μέτρο ὄρχηστικό.

Ἀλλὰ τὸ ἐπικολυρικό καὶ δραματικό, ἢ μέτρια ἔκτασις, καὶ τὸ ὄρχηστικό μέτρο εἶναι τὰ χαρακτηριστικά καὶ τῆς νεοελληνικῆς παρὰ λ ο γ ῆ ς!

Ἦδη τὸν Δ' αἰῶνα μ. χ. τὰ παντομιμικά τραγούδια κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Λιβανίου καὶ ἄλλων, γίνονται δημοτικά τὰ τραγουδοῦν παντοῦ· σὸ πῖθ, σὸ δρόμου, στὴν ἀγορά. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὰ τραγούδια αὐτὰ· καὶ ἡ παντομιμική ὄρχηση μπαίνει στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Παρ' ὅλες τὰς ἐπιτιμήσεις τοῦ Χρυσοστόμου ὄρχησται καλοῦνται σὲ συμπόσια, γάμους, τελετὰς καὶ χορεύουσι καὶ τραγουδοῦν.

Παρ' ὅλην τὴν ἔχθρικὴ στάση τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Χρυσοστόμου μέχρι τοῦ Ἀρέθα ἀπέναντι τοῦ παντομίμου ἐντούτοις ἀργότερα ἢ μουσικῇ καὶ τὰ τραγούδια τὰ παντομιμικά ἀναγνωρίζονται ὡς ἀπαραίτητο στοιχεῖο τοῦ γάμου.

Ἔτσι ἡ τραγωδία μετ' τοὺς παλαιοὺς μύθους, διὰ τοῦ παντομίμου φτάνει ὑπὸ τὴν μορφήν γαμηλίων χορευτικῶν τραγουδιῶν, σὸ γάμο τὸν κύριον τόπον ἀπ' ὅπου ξεπήδησε ἡ νεοελληνικὴ παρὰ λ ο γ ῆ ς.

Μετ' τὸν πρυτανικό του αὐτοῦ λόγο τὸν ὁποῖο θεωρεῖ συμβολὴν μόνον στὴ λύση τοῦ προβλήματος πού ἔθεσε ὁ *Fauriel*, ὁ καθηγητὴς κ. Κυριακίδης ἔδωσε μιὰ σοβαρώτατην ἀν καὶ λίγο μερικὴ ἐξήγησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδίου. Ὁ κατοπινὸς μελετητὴς ἀσφαλῶς λίγα θὰ ἔχει νὰ προσθήσῃ σὸ σημαντικώτατον αὐτὸ ζήτημα πού ἀναντίρρητα ἀν δὲν ἔλυσεν τελειωτικά—ὅπως ὁ ἴδιος τοὐλάχιστον πιστεῦει—ὅμως προήγαγε ἐξαιρετικά ὁ κ. Κυριακίδης, ὁ ἀξιὸς διάδοχος τοῦ Πολίτη.

Π. ΞΙΟΥΤΑΣ

Δορέντσου Μαβίλη : *Τὰ «Σονέττα»*, μετ' εἰσαγωγή καὶ σχόλια τοῦ Γερασ. Σπαταλά, ἐκδοτὴς Ἡλίας Ν. Δίκαιος, ἐν Ἀθήναις, ὁδὸς Καραγιώργη, 9, 1935. σχ. 80, σ. 63. Δρ. 25.

Ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ χαρεῖ καὶ νὰ ἐχτιμήσῃ σὸ βιβλίον αὐτὸ μελετώντας τὰ σχόλια, βαλμένα χωριστὰ κάτω ἀπὸ κάθε σονέττο, ἐξάλλου τόσο καλοπετυχημένα σὲ παρατήρησιν κ' ἐξήγησιν καὶ τόσο βοηθητικά γιὰ τὴν καταόηση τῆς μελωδικότητος, τῆς ἐκφραστικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ρυθμικῆς ἀξίας τῆς τέχνης τοῦ Μαβίλη τὸ στερεῖται, μ' ἓνα ὄχι μικρὸ αἰσθημα ἀπογοήτευσης, σὰν τελειώσει διαβάζοντας τὸν πρόλογο σὲς σελίδες 5—22. Κ' ἐξηγοῦμαι: ὅλοι ἐξείρουμε πῶς τὸ ἔργον τοῦ Μαβίλη τυπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ σὲ βιβλίον. φροντισμένο σύμφωνα μετ' τὴν στερνὴν παραγγελίαν π' ἀφήκε, σὰν πέθαινε σὸ Δρίσκο, στοὺς Γαριβαλδινούς συμπολεμιστὰς του, ἀπὸ τὸ φίλον του Κ. Θεοτόκη καὶ μετ' πρόλογο τὴν διάλεξιν τῆς Κας Δεντρινού, πού εἶχε ἀπαγγελθεῖ στὴν Ἔνωσιν Ἐρασιτεχνῶν Κερκύρας, ἀπὸ τὰ Ἰνδράματα» τῆς Ἀλεξάντρειας στὰ 1915 (1). Ἀπὸ τότε ὅμως ἴσαμε σήμερον ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ βιβλίον δυὸ-τρεις ἄλλες μελέτες ἀπάνω στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἔργον τοῦ ποιητῆ καθὼς καὶ πολλὰ διαφωτιστικὰ ἄρθρα σὸν περιοδικὸν καὶ τὸν ἄλλον τύπον. Ἄν λοιπὸν ὁ κ. Σπαταλάς, κοντὰ σὲς ἀξιοπρόσεχτες μετρικῆς παρατηρήσεις του πρὸς τὸ τέλος τοῦ προλόγου, φρόντιζε νὰ προχωρήσῃ σὲς ἐρευνῆς του θὰ μποροῦσε ἀναμφίβολα μετ' τὴν γνωστὴν προσεχτικὴν ἀκριβολογίαν πού γενικά διακρίνει τὰ γραπτὰ του νὰ μᾶς χαρίσῃ μιὰν ἀκριβολογημένην, πληρέστερη καὶ τελειώτερη βιογραφίαν καὶ κριτικὴν γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργον ἐνὸς ἀπὸ τοὺς κλασικώτερους Ἕλληνας σονετογράφους. Δυστυχῶς οἱ τέτοιαι προσπάθειαι σπανίζουν στὴν νεώτερη Ἑλλάδα κ' οἱ ὀλοκληρωμέναι βιογραφικῆς καὶ κριτικῆς μελέτες μαζί βασισμέναι ἀπάνω στὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα πῖθ πολὺ μᾶς λείπουν παρὰ ὑπάρχουν. Ἡ εὐκαιρία πού παρουσιαζόταν μετ' τὴν ἐπανέκδοσιν τῶν σονέττων τοῦ Μαβίλη ἦταν μιὰ εὐκαιρία πού ἔπρεπε νὰ τὴν προσδοκᾷ καὶ γι' αὐτὴν νὰ εὐχόταν ὁ προλογιστὴς, ἐχτὸς βέβαια ἀν ἡ ἐπιθυμία του γιὰ μιὰ τέτοια ἐργασία ὑποχώρησε μπροστὰ στὴν ἐμπορικὴν ἀπαιτήσιν τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου πού σκόπευε νὰ κυκλοφορήσῃ μιὰ λαϊκὴν ἔκδοσιν πῖθ πολὺ παρὰ μιὰν ἔκδοσιν μετ' σοβαρότερες ἀξιώσεις. Κι ὅμως τὰ σχόλια αὐτὰ

(1) Τὰ ἔργα τοῦ Δορέντσου Μαβίλη, ἔκδοσιν τοῦ Λογοτεχνικοῦ Περιοδικοῦ «Ἰνδράματα» Ἀλεξάντρεια, 1915. Πανομοιάσιμη ἔκδοσιν ἐπίσης ἀπὸ τὸν Στεφ. Πάργα βγήκε στὰ 1923.

καθεαυτὰ μπορούσαν ν' αξιώσουν μίαν καλύτερη τύχη φιγουράρνοντας σὲ μίαν πληρέστερη καὶ πῶς τελειοποιημένη έκδοση. Ἐπίσης θὰ διαφανῶσθε μὲ τὸν κ. προλογιστὴ σχετικά μὲ τὶς ἀκόλουθες ἀπόψεις πού ἐκφράζει καὶ διατυπώνει στὸν πρόλογο του:

(α) Στὴ σ. 5 ὑπάρχει μιὰ φανερὴ ἀντίφαση, ἢ ἐξῆς: «Οἱ ποιητικὲς σχολές πού ξεφύτρωσαν κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σολωμοῦ ἀναφέρεται ὅτι «ἐδιατηροῦσαν ὅλα τὰ σολωμικὰ ἰδανικά, τόσο τὰ γλωσσικά ὅσο καὶ τὰ ἐθνικοθρησκευτικά». Ἡ τέτοια σχολὴ στὴν Κέρκυρα διευθυντὸν ἀπὸ τὸν Κωνστ. Θεοτόκη καὶ τὸ Λορέντσο Μαβίλη. Κι ἀναφέρεται πῶς κατὰ τὴν ἀνάφασιν αὐτῶν πῶς «οἱ συνεχιστὲς αὐτῶν τῶν πρώτων σολωμικῶν σχολῶν διατηροῦν ὅλοι τὸ γλωσσικὸ ἰδανικὸ μὰ δὲ διατηροῦνε μὲ τὴν ἴδια θερμότητα ὅλοι τὸ θρησκευτικὸ καὶ τὸ ἐθνικόν», κάτι πού βρίσκεται σὲ χτυπητὴ ἀντίφασιν μὲ τὴν ἀκόλουθον πρότασιν: «καὶ ὁ Μαβίλης δὲ διατηρεῖ θερμὸν παρὰ μὲν ὃ τὸ πατριωτικὸ ἰδανικὸ καὶ τὸ πνεῦμα του τὸ ἀπασχολοῦν οἱ φιλοσοφικὲς ἐρευνες καὶ ἀνησυχίες, ἐνῶ ἡ καθαρὴ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ ποιητὴς τῆς «Λήθης» διατήρησε ἐξίσου θερμὸ τὸ πατριωτικὸ καὶ τὸ γλωσσικὸ ἰδανικόν.

(β) Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἐκδότες στὴν ἀρχὴ τῆς σειρᾶς τῶν Σονέτων (σ. 131) εἶχαν προτάξει τὴν ἐξῆς σημείωσιν: «Δημοσιεύουμε τὴ συλλογὴ τούτῃ ἀπὸ ἕνα καθαρογραμμένο χειρόγραφο, πού περιέχει ὄχι μόνον σονέττα ἀλλὰ καὶ μερικὰ ἄλλα ποιήματα, στὴ σειρά πού ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τὰχε κατατάξει. Προσθέτουμε σὲ τὸ τέλος τὸ στερνὸν τοῦ σονέττο «Τοῦ κάκου», μερικὰ ἀποσπάσματα καθαρογραμμένα καὶ κείνα καὶ τὰ ἄλλα σονέττα του πού δὲν εὑρέθηκαν ὁμῶς στὴν ἴδια τὴ συλλογὴ. «Σχετικὰ μὲ τούτῃ τὴ σημείωσιν ὁ προλογιστὴς παρατηρεῖ: (σ. 10) «ἡ πληροφορία πῶς τὸ μέρος «Σονέττα» δημοσιεύεται ἀπὸ ἕνα καθαρογραμμένο τετράδιον τοῦ ποιητῆ, δὲ δικαιολογεῖ καθόλου τὴν ἀτάξια γιὰ τὸν Μαβίλην καθαρογράφοντα τὰ ποιήματα του, τὰ ἐπεξεργασμένα, ἐξεκαθάριζε ὁ ἴδιος ποιὰ προῶριζε γιὰ τὴ δημοσίωσιν, χωρὶς ἢ σειρά πού τοὺς ἔδινε στὸ χειρόγραφο νάβαναι κ' ἐκείνῃ πού θὰ τοὺς ἔδινε, ἐν τὰβγαζε κάποτε σὲ βιβλίον». Κι ὅμως ὁ κ. Σπαταλᾶς προλογίζει μίαν έκδοση τῶν σονέτων πού ἀκολουθεῖ πιστὰ (παραλείπονται ὅσα χαρακτηρίζει «ἐπιγράμματα καὶ ποιηματῆκια» καθὼς καὶ δυὸ σονέττα στὸ Γερμανικὸ κ' ἕνα ἄλλο γερμανικὸ ἀπόσπασμα) τὴν σειρά τῆς Ἀλεξανδρινῆς έκδοσης κ' ἐπομένως τοῦ χειρογράφου, κ' οὔτε κάμνει καθόλου εἰσήγησιν σχετικά μὲ τὴν σειρά ἐκείνη πού ὁ ποιητὴς θὰ τοὺς ἔδινε ἂν ζῶσθε καὶ τὰβγαζε ὁ ἴδιος κάποτε σὲ βιβλίον.

(γ) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῶν μεταφρ.

σεων τοῦ ποιητῆ ἀπὸ ξένες λογοτεχνίες γράφει ὁ κ. Σπαταλᾶς: «οἱ μεταφράσεις τοῦ Μαβίλη εἶναι οἱ ἴδιες λογοτεχνήματα στὴ γλῶσσα μας, εἶναι ἔργα δημιουργικά. Μ' αὐτὸ ἀληθεύει μονάχα γιὰ ὅσες ἐπεξεργάστηκε κι' ὄχι γιὰ κείνες πού ἀφήσε ἀτελειοποίητες. Γι' αὐτὸ ἦτανε σφάλμα τῶν ἐκδοτῶν, πού ἀνακατέψανε μαζί τελειοποιημένες καὶ ἀτελειοποίητες στὴν έκδοση «Ἔργων τῶν «Γραμμάτων» τῆς Ἀλεξάντριας». Αὐτὴ ἡ γνώμη δὲν εἶναι τελείως ὀρθή γιὰ τὸν Ἀλεξανδρινὸν ἐκδότες χωρίσανε τὰ μεταφράσματα σὲ δυὸ: στ' ἀνέκδοτα καὶ στὰ δημοσιευμένα ἀπὸ τὸν ποιητὴ. Τὰ δεύτερα γιὰ νὰ δημοσιευτοῦνε ἀπὸ τὸν ποιητὴ σημαίνει ὅτι ἐκεῖνα τὰ θεωροῦσε ἄξια νὰ δοῦνε τὸ φῶς ἐνῶ γιὰ τὰ πρώτα, καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ μεταφράσμα ἀπὸ τὴ Μαχαμπαράτα πού τόσο ἐπαινεῖ ὁ προλογιστὴς, δὲν ἔχουμε καμιὰ μαρτυρία ὅτι ὁ Μαβίλης φρονόυσε πῶς ὅτι εἶχε προκάμει νὰ μεταφράσει ἔφτασε σ' ἕνα τέτοιον βαθμὸν τελειότητος πού νὰ δικαιολογεῖται ἡ δημοσίευσή του. Ἴσως ἢ μόνῃ καὶ μοναδικῇ ἐξαιρέσει πού ἔχουμε εἶναι «Τὸ Παράπονον τῆς Δήμητρας» τοῦ Σίλλερ πού τὸ πρόοριζε γιὰ τὸ περιοδικὸν «Ἐθνικὴ Γλῶσσα», πού ἦτανε νὰ βγῆι στὰ 1884· τὸ ἴδιο δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ καὶ γιὰ τὸν «Σαοῦλ» τοῦ Μπράουνινγκ πού μονάχα ξαίρουμε πῶς ἦτανε τελειωμένον στὰ 1898. Μὰ ὅτι χαίρομαστε πῶς πολλὸν σχετικά μ' αὐτὸ τὸ σημεῖον εἶναι ἡ ἐπιφύλαξι τοῦ κ. Σπαταλᾶ γιὰ τὶς ἀτελειοποίητες μεταφράσεις (βλ. Κυπρ. Γραμ. Ἀριθ. 4 σ. 111—117 καὶ Ἀριθ. 13 σ. 393—395).

(δ) Στὴ σ. 15 διαβάζουμε: «Στὴ γλῶσσα μας τὸ σονέττο ἀργήσε νὰ καλλιερῆθῃ. Μερικὰ σονέττα σὲ κυπριακὴ διάλεκτον, πού εἶναι μεταφράσεις σονέτων τοῦ Πετράρκα κλπ.» Σχετικὰ μὲ τὸ ἂν τὰ κυπριακά σονέττα εἶναι μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Πετράρκα θὰ παραπέμψω στὴ Σύντομη Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας τοῦ Ἡλία Βουτιερίδου σ. 152: «τὰ σονέττα ἔχουν ὅλα πέρα καὶ πέρα πετραρχικὸν τόνον. Μερικὰ μάλιστα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἢ πιστὴ μετάφρασις ἢ μίμησις σονέτων τοῦ Πετράρκα. Σ' ὅσα εἶναι φανερὴ μίμησις τοὺς κραταίει τὴν τεχνικὴν τοὺς καὶ τὸ πνεῦμα τοὺς τόσο, πού μπορεῖ νὰ τὰ νομίησιν κανεὶς καθαυτὸ τοῦ Πετράρκα».

(ε) Ἡ ἀκόλουθον πρότασις στὴ σ. 16: «μὰ ὅλες οἱ συγκινήσεις εἶναι φιλτραρισμένες μὲς ἀπὸ τὶς φιλοσοφικὲς του πεποιθήσεις, τὶς σπενασουρικὲς πρώτα καὶ τὶς καντιανῆς ἐπιπετα» δὲν εἶναι ὀλωσδιόλου ὀρθή γιὰ τὸν Μαβίλην ἐπηρεάστηκε πρώτα ἀπὸ τὶς καντιανῆς, κατόπι τὶς σπενασουρικὲς καὶ στὸ τέλος ἀπὸ τὶς πρώτες καὶ πάλι (βλ. πρόλογο στὴν Ἀλεξ. έκδοση σ. 4 καὶ 8. Ἐπίσης: Prof. Dott Carlo Brighenti, Lorenzo Mavilis κτλ. σ. 6—7: «Fin da giovane fu studioso del Kant... abbandonate quindile teorie dilui, si diede a seguire

compassion le dottrine dello Shopenhauer. Tornato definitivamente in patria, a Carfù fu ripreso nuovamente dell' amore per la filosofia Kantiana..."

Έν τούτοις οί μετρικές παρατηρήσεις στον πρόλογο και τὰ σχόλια άπάνω στην έκφραση στική δύναμη και τή ρυθμικήν άξία τής τεχνης του Μαρίλη κάνουν τήν έκδοση άξιοπαρατήρητη, έξυπνη κι' άναγκαία συμβολή σέ μιά πιό καλοφροντισμένη έκδοση άπάντων μέ μιά πλατύτερη και πληρέστερη βιογραφική και κριτική είσαγωγή πού ό γνωστός έρευνητικός νους του προλογιστή έχει τή δύναμη νά μάς χαρίσει στό μέλλο.

ANT. INTIANOΣ

Λιλής Ίακωβίδη - Πατρικίου: Σαράντα τραγούδια. Κύκλος, Άθήναι, 1934, σ. 71 Δρ. 40.

Μανώλη Άλεξίου: Τοπία δίχως ούρανό, Πειραιές, 1935, σ. 54, Δρ. 35.

Παναγ. Μαυρέα: Αύλητής, τύποις Κ. Παπαδογιάννη, Άθήναι, 1934, σ. 37, Δρ. 20.

Οί τρείς αυτές ποιητικές συλλογές πού καταχωρήθηκαν δωτέρα, ή μιά κατόπι στην άλλη, γιά νά βιβλιοκριθούν, δέν καταχωρήθηκαν έτσι γιατί συγγενεύουν άναμεταξύ τους, γιατί διαπνέονται άπό τήν ίδια ποιητική διάθεση διοχετευμένη στις ίδιες έκφραστικές ποριές, γιατί ή έμπνοή τους, ή τέχνη τους κ' ή τεχνική τους τις συνδέει τόσο πού νά φαίνονται και νάναι βγαλμένες άπό τό ίδιο έργαστήριο πού τις κυκλοφόρησε και τις σφράγισε μέ μιά τήν ίδια, μιά κοινή σφραγίδα, τή σφραγίδα μιάς άναγνωρισμένης φίρμας στην ποιητική άγορά. Άκριβώς συμβαίνει τό αντίθετο γιατί έκπορευονται άπό τρείς διάφορες κι' άνόμοιες πηγές κ' ή άνομοίότητα άνάμεσα τους είναι ότι τις επίβάλλει στην προσοχή του βιβλιοκριτή πού τόν έξαναγκάζει νά τις συγκρίνει και νά φτάσει σέ κάποια γενικώτερα συμπεράσματα πού πηγάζουν άπό μέσα τους μά και συμπληρώνονται άπό τό έξωτερικό ποιητικό περιβάλλο—τά χαρακτηριστικά, πού παρουσίασε και παρουσιάζει ή ιεώτερη έλληνική ποίηση στην έξέλιξη της—και τήν νεώτερη έλληνική παράδοση.

Η συλλογή τής Κας Λιλής Ίακωβίδη Πατρικίου μέ τὰ σαράντα της τραγούδια, άποτελείται, μπορεί κανείς νά πεί, άπό δυό ξεχωριστά τόνα άπό τάλλο μέρη, τὰ τραγούδια σελ. σ. 7—53 και τάλλα π' άρχίζουν άπ' τήν τελευταία αυτή σελίδα ίσαμε τό τέλος και πού άνοίγουν μ' ένα μικρό τραγουδάκι τιτλοφορημένο "Γυναίκες", γιατί τό μέρος αυτό είναι μιά σειρά άπό πορτραίτα κοσμο-

ξακουσμένων γυναικών πού έξυμνούνται σέ μιάν ύπέροχη στιγμή τής ζωής των, τή στιγμή εκείνη πού τις ανάδειξε περίφημες στην ανθρωπότητα. Η πρώτη σειρά όμως είναι ό,τι ένδοξότερη ποιητικά περισσότερο γιατί και παθητικώτερη, και ειλικρινέστερη και τεχνικώτερη είναι. Και κυριαρχεί σ' αυτή μιά κύρια διάθεση, ή έρωτική διάθεση πού αισθάνεται μιά γυναίκα δίπλα άπό έναν άντρα, τόν άντρα της, μά και τόν άντρα πού μέ τόν έρχομό του, τή θέση του, δίπλα άπό μιά γυναίκα, τή γυναίκα του, και προπάτων δίπλα άπό μιά ξεχωριστή ύπαρξη πού τή δονεί μιά αισθαντικότητα κι ό ποιητικός παλμός, άναστατώνει "άπό θεμελίων" μιά ζωή πού μονάχα στό άσμα βρίσκει τήν ήδονή και τήν άνάπαυση πού κορυφώνεται ή, πιό σωστά, πού άνεβαίνει ίσαμε τή μυστικιστική χώρα του "άσματος των άσμάτων. "Στήν "Ανάσταση" (σ. 11) τελειώνει τήν άσματική της έξαρση μέ τούτο τό τετράστιχο:

Τά πάντα νέα και γύρω μου και μέσα μου
πώς άλλαξαν και πώς όρθωσαθήκαν
"Άγγελος ήρθε... Έντάφια πέτρα κύλησε
κι άνοσηθήκαν.

Κι άκόμα τό έπιγραφόμενο "Τώρα;" πού είναι φρονιμά, άπό τὰ πιό ώραία άσματα τής συλλογής μπορεί νά θεωρηθεί ως ό πρόλογος στην ψυχική της ιστορία πού τελειώνει ή πού πρέπει νά τελειώνει (κι άς δέν είναι ούτε τό ένα προταγμένο κι ούτε τό άλλο ουλένο στό τέλος) στό ύπέροχο άσμα μέ τόν τίτλο "Μά ό,τι διαβάζω". Η ποιήτρια πού μέ τόσο πάθος και μέ τόση ζωντανή και ζεστή ζέση τραγουδεί τή χαρά και τήν εύτυχία τής ζωής πού φέρνει ένας συγκλονιστικός έρωτας μέ τ' άνατάραγμά του στό αίμα, στις φλέβες και στις άρτηρίες κι ίσαμε τὰ τελευταία και τὰ πιό λεπτά άγγεία και νεύρα άναγκαστικά μιά μέρα θά μάς τραγουδήσει ό,τι χαρίζει ένας άρμονικός γαμήλιος δεσμός όπως τό νιώθει και τό μελετά και τό έκφράζεται τό ένα τουλάχιστο άπό τὰ δυό άναπόσπαστα μέρη στον τέτοιο δεσμό, προικισμένο, όπως είναι, μέ φαντασία, πάθος, άίσθημα και σκέψη. Και μάς τό προαναγγέλλει στους άκόλουθους στίχους της:

και μέσ' στό πάλεμα του πέλουσ του μεγάλου
πού είν' ή ζωή
κάνουν μιάν ήπειρο οι καρδιές μας θρυλική
και ζούμ' εκεί άξχώριστα και ζούμε εκεί μαζί
κι άρχόντοι κ' ύποταχί κ' ό ένας του άλλου
(Μά ό,τι διαβάζω...)

Στά τραγούδια τής Κας Ίακωβίδη διαρρέει μιά γιομάτη ύγεια ζωή πού είναι μι' άλλαγή, ένα φώς, μιά χαρά, μιά ήσυχία, ένα χάδι, μιά βοή κ' είναι όπως τό φαντάζεται, τέτοια ή εύτυχία σ' άλλη μιά ζωή. Τά τραγούδια της δέν είναι μονάχα έμπνευσμένα, μά κ' έμπνεύουν. Και τ' όμολογώ μ' έχουν κατα-

κλύσει με τη δική τους έμπνοή κ' έχουν διαχύσει στο αίμα μου γοργά κι άξαφνα, τό γοργό και τόν που εξαφνίζει καλπασμό τους: Τό μυστικό τους κι ό,τι τά ξεχωρίζει και τ' άνωψώνει στη σφαίρα της ποίησης είναι τ' ό,τι δέν άμελούν μά φροντίζουν για τό αίμα που από μέσα του ξεπηδούνε με μιά αναβλυτήρια άσματική και ψαλτηριακή έξαρση κ' έξύμνηση. "Αν έχουν μιά κάπως άρκετή δόση από την παλαμική ανάταση κι ώθηση προς τ' άπάνω, δέν προχωρούν προς τις μεταφυσικές σφαίρες κι ούτε προκαλούν την λιγγιώδη μεταφυσική άπονέκρωση των αισθήσεων. Σφύζουν σε μιά παλμώδη κακατάσταση που κρατιέται όμως πάντοτε ένσυνείδητη της χαράς και της ήδονής της ζωής κι άς μένουνε τά μάτια κλειστά από μιά υπερένταση μπροστά σε μιά θάλασσα από άπλερο φώς (Του Πάνου).

Τι κρίμα όμως να ξεπέφτει κανείς, και τόσο άπότομα μάλιστα, από τό ύψος της πρώτης σειράς στο βράθρο της δεύτερης. Σ' ένα της τραγούδι ή ποιήτρια τραγουδεί:

Κι εγώ που των τραγουδιστών άνάγια, φτωχή κλήρα,
στη μουσική τους μιά φωνή παράξενη είμ' έδώ
(Έλένη σ. 60)

Ετοῦτοι είναι στίχοι που πρέπει να έχτιμηθοῦνε όχι βέβαια για την ποιητική τους αξία αλλά μόνο για τη θαρραλέα ελικρίνεια τους. Εὔστοχη αυτοκριτική για τη δεύτερη σειρά με τον υπότιτλο «Γυναίκες» (Ιουδήθ, Δαλιδά, Έλένη κτλ.). Κι όμως τό τόσο βαθύ αίσθημα αυτοκριτικής που, ως φαίνεται, χαρακτηρίζει τη συγγραφέα δέν έπρεπε να τις έπιτρέψει ή, σωστότερα, έπρεπε να της κρατήσει πίσω τό χέρι και να τη υποδίσει από τού να τοποθετήσει δίπλα από τό ζωντανό κάτι τό νεκρό, δίπλα από τό ωραίο κάτι τό άσχημο, δίπλα άπ' ό,τι δονείται από παλμό και κίνηση κάτι χωρίς σχεδόν ούτε μιά ρανίδα από αίμα, κάτι που γράφτηκε σε μιά κατάσταση συνείδητης και συνετής ψυχραιμίας, κάτι τό στατικό δίπλα από δυναμικά πλαστοουργήματα. Είναι μιά άλυσίδα από άναιμικά πορτραίτα γυναικών που δέν άποκαλύπτουν την ψυχρή, την ψυχικότητα, αν θέλετε, τον χαρακτήρα και τον έσωτερο και μύχιον εκείνον παλμό που τις ξεχωρίζει στην έπίσημη και σημαντική εκείνη στιγμή της ζωής των για να προβάλλουν και να ριζώνουν περίφημες ή περιβόητες σ' όλους τούς τόπους και σ' όλους τούς καιρούς. Τίποτε από τό συντραχητικό άνατριχίασμα του έγκλήματος της Ιουδήθ κι ούτε ή άμυδρότερη άναλαμπή από τό ήθικό κίνητρο και τό σκοπό της Έβραίας ήρωίδας είτε δονεί την καρδιά μας είτε την άνωψώνει στις σφαίρες τού ιδανικού. Κι' άκόμα φωτογραφίες αν ήταν θάλεγα πως είναι κακοπαρμένες και τόσο υπερβολικά ρετουσαρισμένες που να καταν-

τούν άταίριαστες και μ' αυτή άκόμα την πρόοδο και την εξέλιξη τού φωτογραφικού επαγγέλματος. Θυμίζουν πραγματικά μιά σειρά από μανεκέν σε προθήκες ή κερένιες κοῦκλες έακουσμένων ατόμων σαν και κείνες στις έκθέσεις της μαντάμ Ντιουσά στο Λοντίνο!

Τά έκφραστικά μέσα της ποιήτριας και πρό πάντων εκεί που τηδάει με μιά άπότομη και ταχύτατη ανάταση προς τον ψηλότερο βαθμό της ποιητικής οίστηλατηλατημένης θερμοκρασίας ξεπροβάλλει σπασμωδική στην έκφραση της: ή όρμη δέν διοχετεύεται στα πετρόχιστα και σταθερά αυλάκια της τέχνης. Η ρωμαντική παλαμική επίδραση που σπρώχνει από κάτω άπάνω, από τά μέσα προς τά έξω ξεσπάει άκμαία. Συμβαίνει δηλαδή τό αντίθετο που παρατηρούμε να υπάρχει στη συλλογή τού κ. Μανώλη Άλεξίου. Εκεί ή δημιουργία που προχωρεί από τά έξω κι από τά γύρω προς τά μέσα—τά βάθη της ψυχής οδηγεί στην αυτοανάλυση, την αυτοκριτική, την άπαγοήτευση γαρνιρισμένη με μιά συμαζεμένη και ύποταγμένη λυρική είρωνία ή λυρικό χιούμορ εις βάρος τού συγγραφέα πρώτα-πρώτα και των πλησιέστερων ατόμων, προγόνων και καταστάσεων κατόπι, μερικά και περιωρισμένα έκφρασμένων, χωρίς ό σκεπτικισμός που πηγάζει, αναγκαίο πόρισμα από την τέτοια άρνητική και παθητική στάση, να ξεπαλνώνεται και πιό τέρα από τά όρια τού φυσικού κόσμου προς τά υπερφυσικά θέματα και προβλήματα. Δέ φτάνει ίσαμε κεί που έφτανε ό στοχασμός τού Άγγλου ποιητή Thomas Hardy πού στοχαζόμενος την ανθρώπινη δυστυχία μελετούσε με μιά πίκρια, μιά *saeva indignatio* αυτή τη φύση τού Πλάστη της σε τραγούδια του όπως τού *Nature's Questioning, By the Earth's Corpse etc* (1). "Ό,τι παρουσιάζει ή νεώτερη έλληνική διάνοηση και ειδικότερα στον τομέα της τέχνης, στην τελευταία της εξέλιξη (ίσως πρέπει να έξαιρεθεί τό έργο τού Βάρναλη και της σχολής του) είναι κάτι τό παρόμοιο με ό,τι είχε παρουσιάσει ή σχολή των «Decadents» που ό σκεπτικισμός τους «στενεύοντα την πραγματικότητα σε μιά ροή αισθήσεων και σκέψεων μέσα στην άτομική διάνοια, όδήγησε στον παραμερισμό των άπόλυτων κριτηρίων στην ήθική, τη θρησκεία και την τέχνη.» Γι' αυτό κι ό τίτλος της συλλογής τού κ. Άλεξίου μου φαίνεται πως έχει διαλεχτεί για νάναί τόσο συνοπτικός τού περιεχόμενου όσο και σημαντικός ή δηλωτικός όλων εκείνων των διαθέσεων, των αισθημάτων και των σκέψεων που κυριάρχησαν στο ύποκείμενο του στις διάφορες απόπειρες του να έκφρασθεί και να φανερωθεί. Μιά πλαισιωμένη σύγχρονη ζωή με στέγη τόσο άψηλή όσο κ' ή πιό ά-

(1) *The Trend of Modern Poetry* by G. Bullough p. 3.

ψηλή-στέγη τ' άψηλότερου σπιτιού και με πάτωμα ατή την έπιφάνεια της γής και με-πλευρές τή δεξιά ή τή νότια πλευρά του πλαισίου που προχωρεί κι άνοίγεται ώσότου συναντηθεί κ' ένωθεί με την άριστερή ή τή βόρεια πλευρά, είναι το λειβάδι που σ' αυτό βόσκει ή φαντασία και ξεδιψάει ή σκέψη. Τά θέματα λοιπόν είναι τά θέματα της γνώριμης καθημερινής ζωής έκφρασμένης μ' ένα συμαζεμένο και χαμηλόφωνο κι άτονο λυρικό τόνο και σε γλώσσα όχι διαλεγμένη και πολυφροντισμένη, που πλαταίνει όμως τά λεχτικά όρια και μπάζει νέο αίμα στις έκφραστικές φλέβες. Ό,τι λείπει από τις φαλακρές και ζωηρές περιγραφές είναι τό ψηλοτονισμένο άσμα, που άντί να έπιζητεί μιá ανάταση, ίκανοποιείται με μιάν περιστροφή γύρω από τόν ίδιο τόν έαυτό του. Τά άποτελέσματα ή, όρθότερα, τά ποιητικά προϊόντα παρουσιάζονται σαν έντυψεις στιγμιότυπα, δημοσιογραφικές άντιγραφικές σημειώσεις χωρίς την επέμβαση της φαντασίας: άκατέργαστο ύλικό χωρίς έκλεκτικότητα. Γίνεται κατάχρηση της σχοιργίας του πεζού λόγου και ή ύπερβολική ειλκρίνεια καθώς και μιá επίμονη προσέγγιση προς την πραγματικότητα πού δέν είναι δυνατή παρά να ζημιώνει την τέχνη. Και τά σφιχτοκλεισμένα όρια της πλαισιωμένης ποιητικής περιοχής οδηγούν άναγκαστικά σε μιá στροφή προς τά μέσα σε μιá ψυχανατομική άσכולία κ' ένα διανοητικό ξεσκάλισμα: από δώ πηγάζει ή άυτοκριτική, ή άυτανάλυση, ή λυρική εϊρηνία ή τό λυρικό χιούμορ έκφρασμένο με μιá άμεση, έληρή, έπιγραμμάτικη κι άντικειμενική φράση, λεύτερη από ρητορισμό. Η μόνη διαφορά όμως πού παρατηρείται σε μάς συγκριτικά με τις ξένες λογοτεχνίες, πού τόσο μάς έπηρεάσαν και μάς έπηρεάζουν, είναι πως στα ζητήματα του στίχου είμαστε πολύ συντηρητικοί και δείχνουμε άκόμη ένα προμελετημένο φόβο για τή λεύτερη στιχοιργία. Ό κ. Άλεξίου τραγουδεί:

Κι αν υπάρχουν ουρανοί
Θέ μου, πόσο μακριά μας!
κι είναι μόνο στα όνειρα μας
γαλανοί!

πού είναι τό ξεδίπλωμα μ' άλλα λόγια του τίτλου «Τοπία δίχως ουρανό». Μά δέν πρέπει να νομιστεί πως ό ποιητής πλανιέται έτσι μόνος κι όρφανεμένος στα νεοελληνικά ποιητικά γήπεδα. Θυμίζουμε ότι ό νεώτερος Άγγλος ποιητής και κριτικός T. S. Eliot έχει γράψει σχετικά για τό θέμα τούτο: «No poet, no artist or any art has his complete meaning alone. His significance, his appreciation is the appreciation of his relation to the dead poets and artists» κι άκριβώς ή κρινόμενη συλλογή μπορεί να έχτιμηθεί αν άναλογιστούμε τή σχέση της μ' άλλες προηγούμενες συλλογές με τήν ποίηση πιό πολύ του τραγικού Καρυωτάκη

πού είναι πιά έκτυπα κατάδηλη στο ποιητικό έργο των περισσότερων νέων. Μήπως ό στίχος,

και δε θα δώ τους ουρανοί που νοσταλγώ ποτέ μου
(Έλεγεία και Σάτιρες: Έπιτομή)

δέ βρίσκεται άπλωμένος στα δυο πρώτα τραγούδια έτούτης τής συλλογής; Και δέν είναι μονάχα ή επίδραση του Καρυωτάκη που δεσμεύει τελευταία τή νεοελληνική ποίηση των νέων. Ίσως αν προχωρήσει κανείς πιό άπάνω πρέπει να τήν άναζητήσει και στις «Νοσταλγίες» του Ούρανυ και στις γαλλικές επίδρασεις άπάνω και στους δυο αυτούς ποιητές (Προσευχή στο Θεό ν' αναπάψει όλους τους δυστυχημένους).

Τι άντίθεση όμως με τή συλλογή του Μαυρέα! Η τέχνη του κάθε άλλο παρά σχετίζεται με τις πιό άπάνω. Άλήθεια πως ή σύγχρονη λογοτεχνική μας ιστορία άντίθετα με όσα είπάθηκαν έχει να παρουσιάσει ειδυλλιακούς, βερμπαλιστές, νεο—ρωμαντικούς, νεο—κλασσικούς κι άλλους ποιητές, που σέκουν μακριά από τή σύγχρονη ζωή, όπως ξετυλίγεται πρό πάντων στις πόλεις, και πηγαινουν στη φύση, και κυρίως στην άρχαιότητα για να βρουν τά θέματα τους και για να έμπνευσθούν. Αυτό τό είδος τής ποίησης είναι ότι οι Άγγλοι όρίζουν συνολικά ως «a poetry of escapist fancy (λογου χάρη: W. Sackville—West, Edmund Blunden W. H. Davies κ.τ.λ. Σ' αυτή τήν ομάδα, στη νεοελληνική λογοτεχνία άνήκει κι ό ποιητής Μαυρέας, ένας άρχαιολάτρης, ένας νεο—κλασσικός, ένας έπιγραμμάτικος πού άντί όμως να έκφράζει ένα άπλό, λεπτό και παροδικό αίσθημα σε δυο ή σε τέσσερις στίχους, έχει διαλέξει τή νεώτερη προέκταση του δίστιχου ή του τετράστιχου, τό σονέττο για να έκφράσει τόν αίσθηματικό και συναισθηματικό του κόσμο. Κρίμα του αυτός ό κόσμος του δέν είναι βαθύς, πλούσιος, ποικίλος, γι αυτό και τά τραγούδια του δέν περιέχουν τίποτε τό ουσιαστικό. Ήχουν σε νάνα προανακρούσματα σ' άλλα τραγούδια του πού τά περιμένει να ρθουν από κάποιες μακρινές νοσταλγικές χώρες. Αυτά δέν είναι παρά ή ήχώ εκείνων. Λοιπόν τά περισσότερα είναι επίκλησεις:

στους στίχους του δόστε ζωή, τό αίμα
κάμειτε άγέρα, άνθι τή φλέβα, στάχυ
τήν έξωμαχα του ψυχή, του καμπού θρέμμα.
(IV)

Δέν είναι άρα γε αυτός ό λόγος πού ό ποιητής στριφογυρίζει με δυσκολία στο γύρο μέσα ενός πολύ στενοκοπημένου λεξιλογίου; Η ίδια λέξη έπαναλαμβάνεται δυο και τρεις στο ίδιο ποίημα, πολλές φορές και στο ίδιο τετράστιχο: **λυτάρια, λυτάρια κερωμένα, λυτάρια κερωτά, κώα, κέδρινο** κ.τ.λ. Και μπορεί κανείς άκόμη να κατηγορήσει τόν ποιητή για μιá έσκεμμένη άρχαιοπρεπή

λεξιθηρία που καταντά τή φράση, και τό στίχο άκόμα, νά ξεπροβάλλουν έξεζητημένα.

Μά και μ' όλα τοῦτα ποιός στέργει ν' άρνηθεί τή σπάνια χάρη τῶν ποιημάτων αὐτῶν μέ τή ρέουσαν εύκολία τοῦ ρυθμοῦ, τῆς σκέψης, τῆς φράσης; Δέ θυμίζουν μέ τή μουσικότητα τους, χωρίς ὅμως νάχουν και τήν ποικιλία τῶν θεμάτων και τῶν ρυθμῶν των, τά άνακρεόντεια ποιήματα; Ὁ ποιητής ὁ ἴδιος μάς θυμίζει, ἐν πάσει περιπτώσει, αὐτή τήν ἐνδόμοχο φιλοδοξία του:

καί μέσα ἐγώ ὦ Εὐίλοια στό κῶο σου αὐτό πριάρι
μέσα του ἐγώ και πίσω μου πάμφωτη στό τεμόνι
ἡ άνακρεόντεια ἡ μορφή πού μ' ἔχει συντέρη.

IV

Ὁ Gilbert Murray (μεταφ. Μενάρδου) ἔχει γράψει: «Ὁ Ἄνακρέων σκορπίζει ἑλαφρά τεμάχια ὠδῶν, ἀναφερόμενα εἰς ἀπλήρη διασκέδασιν τῶν αἰσθήσεων ἢ τῆς φαντασίας», κάτι ἀκριβῶς πού αἰσθανόμαστε διαβάζοντας τόν «Αὐλήτη» τοῦ κ. Μαυρέα.

ANT. INTIANOS

Ο ΡΟΜΠΕΡΤ ΜΠΡΑΟΥΝΙΝΓΚ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Λάρνακα 10 Ἰουλίου 1935

Φίλη Σύνταξη τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων»,

Εἶναι τώρα ἀρκετός καιρός πού ἔστειλα ἕνα τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» τῆς 1 Νοέμβρη 1934 στόν καθηγητή A. J. Armstrong τοῦ Baylor University, Waco, Texas, και μαθαίνω πῶς βρίσκεται τώρα στή συλλογή «Browningiana» αὐτοῦ τοῦ πανεπιστημίου Ὁ λόγος πού μ' ἔκαμε νά τό ταχυδρομήσω ἴσως νά ἐνδιαφέρει λίγο—πολύ τό ἀναγνωστικό σας κοινόν.

Πέρασι τό καλοκαίρι γνωρίστηκα μέ τήν Κα Armstrong πούχε ἔρθει στή Λάρνακα μέ ἄλλες περιηγήτριες. Στήν ὁμιλία μάς μου ἀνάφερε πῶς ὁ ἄνδρας τῆς, καθηγητής τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας στό πανεπιστήμιο Baylor τοῦ Texas, πού εἶναι ὡς γνωστό κέντρο μελέτης τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου Ἄγγλου ποιητή Robert Browning ἔχει μαζέψει κάθε τί πού σχετίζεται μέ τή ζωή τοῦ ποιητή σ' ἕνα εἶδος μουσείου, τό «Browningiana» πού περιέχει ἀγάλματα και πορτραῖτα τοῦ ποιητή ἀπό συγχρόνους του, κοσμήματα τῆς γυναίκας του, τῆς διασήμου Elizabeth, μπιπελό, χειρόγραφα κτλ. Δίπλα σ' αὐτά εἶναι και μιὰ μεγάλη βιβλιοθήκη πού περιέχει ὄλες τίς ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ ποιητή στό πρότυπο και σέ μεταφράσεις, βιογραφίες πραγματείες, σέ βιβλία, περιοδικά κι ἐφημερίδες και σέ διάφορες γλώσσες.

Ὅταν ἀνάφερα στήν Κα Armstrong πῶς ἀπό ἀτίλη ἀγάπη γιά ὠρισμένα ποιήματα τοῦ Browning τά εἶχα μεταφράσει στραβά—κουτσά γιά τόν «Παρατηρητή» τῆς Λεμεσοῦ ἐδῶ και μερικά χρόνια, μ' ἔβαλε νά ὑποσχεθῶ πῶς θά τάστειλα στόν ἄδρα τῆς. Κράτησα τήν ὑπόσχεσή μου και πρό μερικῶν μηνῶν ἔλαβα τήν ἀπάντησή τοῦ κ. Armstrong μαζί μέ δυό του βιβλία: τό «Intimate Glimpses from Browning's Letter File» και τό «Browning the World Over».

Στό δεύτερο βλέπουμε πῶς ὁ Browning, ἔξω ἀπό τίς Ἀγγλόφωνες χώρες, διαβάζεται περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη χώρα στήν Ἰαπωνία: Ἡ τολμηρή και ἀνδροπρεπής φιλοσοφία τῆς ζωῆς τοῦ ποιητή, βρίσκει μεγάλη ἀπόχρηση στήν ψυχή τῶν ριψοκίνδυνων και γενναίων Ἰαπῶνων. Κατόπιν ἔρχονται ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, Δανία, Ὁλλανδία, Σουηδία κτλ. Ὑπάρχουν χώρες ὅπου ὁ Browning εἶναι γνωστός μόνο μέ μεταφράσεις ἕνα—δυό του ποιημάτων κι ἄλλες πάλι ὅπου εἶναι τελείως ἄγνωστος. Στήν Ἑλλάδα βλέπουμε ἀπ' τή βιβλιογραφία τοῦ κ. Armstrong πῶς κάποιο περιοδικό «Ζωή» (ἀνύπαρκτο σήμερα) δημοσίεψε μεταφράσεις μερικῶν μικροτέρων ποιημάτων τοῦ Browning και πῶς ὑπάρχει κάποια μετάφραση τοῦ «Saul» ἀπό τόν ποιητή Μαβίλη γιά τήν ὁποία ἔγραψε ὁ συνεργάτης σας κ. Ἰντιάνος στό τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» πού ἔστειλα στό Baylor University. Ὁ κ. Armstrong μ' ἀπάντησε τελευταία εὐχαριστώντας με και γι αὐτό και διερωτᾶται γιατί νά μήν ὑπάρχει μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ἐνδιαφέρον γιά τήν ποίηση τοῦ Browning πού ἐμπνέει χιλιάδες γιά νά ζήσουν μιάν ὠραιότερη κι ἀνδροπρεπέστερη ζωή;

Μέ ἀγάπη,

K. Φ. ΚΙΛΙΚΙΑΝΟΣ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἀθήνα 20 τοῦ Μάη 1935.

Φίλε κ. Προυσή,

Ἐπειδή συχνά-πυκνά στά «Κυπριακά Γράμματα» γίνεται μείνεια τῆς περιφήμου Ἀνθολογίας τοῦ κ. Ἡρ. Ἀποστολίδη* θά σας παρακαλοῦσα νά κάνετε μιὰ ἐπανάρθωση ἐνός φριχτοῦ λάθους εἰς βάρος τοῦ ποιημάτων μου «Ὁ ὕπνος μιᾶς μικρῆς Ἐταίρας» πού ὅπως δημοσιεύτηκε στήν ἀνθολογία τό κατέστρεψε σχεδόν ὀλοκληρωτικά.

Ὁ στίχος δηλαδή:

«Στά χάρδια τοῦ ὕπνου και τὰ ὠχρά τὰ βλέφαρα
βλεπιστα»

μετεβλήθη—ἴσως ἐπειδή ἔτσι ἄρεσε στόν τυπογράφο «τά ὠχρά τὰ βλέφαρα... κλειδιά!

Ἐχω λοιπὸν δίκαιον νὰ διαμαρτυρηθῶ ;
Ἄν σὰς χρειάζεστε τὸ ποίημα ὅπως τὸ
διάρθρωσα νά το ὀλόκληρον :

Ο ΥΠΝΟΣ ΜΙΑΣ ΜΙΚΡΗΣ ΕΤΑΙΡΑΣ

Ἦ μὴ χτυπάτε πιά ἐρασταὶ τὴν πόρτα
[τῆς Ροδῆς
τὴν ὥρ' αὐτὴ ποῦ εἰς τὴν θερμὴν ἀγκάλῃ
[τοῦ ἐρωμένου
τώραίου της ὕπνου ἐδόθηκε στὴν μέθῃ
[τῆς Σιωπῆς....
Ἦ μὴ χτυπάτε πιά ἐρασταὶ τὴν πόρτα
[τῆς Ροδῆς.

Κοιμᾶται τόσο ἀνάλαφρα καὶ τόσο
[ἀπαλά
μὲ μιὰ ἱλαρὴ στὴν ὄψῃ της πικρία
[φωτοχυμένη
κί' ἢ πεταλούδα ἢ χνούδιωτὴ [τῆς Παρθε-
[νιάς, δειλὰ
στὸ ἀκροανοιγμένο τῶν χειλιῶν μπου-
[μπούκι, ἀπατημένη
θάρβῃ νὰ πάρῃ τὸ ἄρωμα τῆς παιδικῆς
[πνοῆς.

Ἦ μὴ χτυπάτε πιά ἐρασταὶ τὴν πόρτα
[τῆς Ροδῆς.

Κοιμᾶται τόσο ἀνάλαφρα καὶ τόσο
[τρυφερά
π' ἀργὰ καὶ μόλις τὸ ἄγουρο τρεμο-
[ανασαίνει στήθος
στὰ χάδια τοῦ Ὑπνου καὶ τὰ ὠχρὰ τὰ
[βλέφαρα κλειστὰ
σὰν μαραμμένα πέταλα ὑακίνθων, στὰ
[γλαυρὰ
τὰ ὠραῖα της μάτια ποῦ τραβοῦν τῶν
[ἐραστῶν το πλῆθος....
Ἦ μὴ χτυπάτε πιά ἐρασταὶ τὴν πόρτα
[τῆς Ροδῆς.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

¹ H. N. Ἄποστολίδη, Ἀνθολογία 1708—1933, Ἀθῆναι
σ. 252.

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Γ Α Λ Λ Ι Α

Οἱ αὐτοβιογραφίες καὶ τὰ φιλολογικὰ ἀπο-
μνημονεύματα εἶναι εἶδος ποῦ ὁ Γάλλος δια-
βάξει μὲ κάποιο ἐξέχωρο ἐνδιαφέο κί' ἀγάπη.
Δὲν ξέρω νὰ προσδιορίσω συγκεκριμένα τὸ
λόγο τῆς προτίμησός αὐτῆς πιθανὸ ἐπεὶδὴ τὸ
εἶδος αὐτὸ προσαρμόζεται καλλίτερα μὲ τὴν
ρωμαντικὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ Γάλλου κί' ἴσως
πάλι γιὰτὶ ἱκανοποιεῖ εὐκολώτερα τὴν χαρὰ
τῆς ἀνθρώπινης περιέργειας στίς ἀπόκρυφες

πτυχές τῆς ζωῆς ἐνὸς τρίτου τόσο λίγο προ-
σιτῆς μ' ἓνα ἀλλοιώτικο τρόπο. Ἔτσι τὸ
σημερινὸ σύντομο σημείωμα θὰ περιοριστεῖ
νὰ δώσει χρονολογικὰ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ, τὰ
καλλίτερα τουλάχιστο ποῦ δημοσιεύονται
τὸν τελευταῖο καιρὸ καὶ ποῦ ἀναφέρονται
στὴ ζωὴ γνωστῶν προσώπων ποῦ παίζανε
κάποιο διακριτὸ ρόλο στὴν καλλιτεχνικὴ καὶ
φιλολογικὴ ζωὴ.

Μὲ τὸν τίτλο «*Les belles heures de ma vie*» τὸ
γνωστὸ παρισινὸ περιοδικὸ «*Candide*» δημο-
σιεύει τὰ ἀπομνημονεύματα τῆς Σεσίλ Σορέλ.
Γραμμένα μὲ ἀπόλυτη εὐλικρίνεα καὶ μὲ τὴν
ἀφέλεια ποῦ χαρακτηρίζει ἴσαμε σήμερον τὴν
μεγάλην *comédienne*, τὰ ἀπομνημονεύματα αὐ-
τὰ μποροῦν νὰ ὑπολογιστοῦν ἀνάμεσα στὰ
πιο ἐνδιαφέροντα τοῦ εἶδους αὐτοῦ ποῦ
γραφτήκανε ἴσαμε τώρα. Ἀναμνήσεις τῆς
παιδικῆς ζωῆς, ἡ τυχαία συνάντησίν της μὲ
τὸ μεγάλο ἀλλὰ πάφταχο τότε *Rodin*, τὸ
γυμνὸ κί' ἀθῶο ποζάρισμά της μπροστὰ τοῦ
γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ἡ Μαντόνας, οἱ πρῶτες
ἐκδηλώσεις τοῦ ταλέντου, τὸ κλείσιμο της
στὸ αὐστηρὸ μοναστήρι κ' ἡ δραπέτευσίν της,
γιὰ νὰ χαρεῖ τὴν λεύτερην ζωὴν. Τὸ πρῶτον
νεπουτάρισμά μὲ τὴν μεγάλην τραγωδίαν τῆς
ἐποχῆς, τὴν *Aimé Treissandier* στὸ «*Les Andibel*»
τοῦ *Pouillon*. Ἐπεισόδια τοῦ θεάτρου, μὲ
θεατρίνου, θεατρικὸς συγγραφεῖς, κριτικὴς
γιὰ ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς, πολιτικὸς
καὶ καλλιτέχνης, τοὺς ὁποῖους ἡ μεγάλη
τέχνη κί' ἡ ἐξαιρετικὴ ἐμορφία ἐβαλαν ἰσὸ
δρόμο της. Τὰ ἀπομνημονεύματα τῆς Σορέλ
μποροῦν κάλλιστα νὰ θεωρηθοῦν κί' ὡς ἓνα
δοκίμιον κριτικῆς τῆς πολυτάραχης αὐτῆς
ἐποχῆς.

Ἡ κυρία *Marie Sceikevitich* δημοσιεύει τὰ
ἀπομνημονεύματά της γιὰ τὸν Ἀνατόλ Φράνς
καὶ τὴν κυρία *Arman de Caillaret*, στενὴ φίλη
τοῦ Φράνς. Τὰ γράμματά της, γραμμένα μὲ
τὴν πρὸ δυνατὴν φέρεσιν καὶ πάθος, σὲ στιγ-
μὴ ψυχικῆς κατάπτωσος ἢ ὑπερβολικῆς πνευ-
ματικῆς κόπωσης δείχνουσι μερικὴς πτυχῆς
τοῦ μεγάλου σατυριστῆ καὶ τῆς ξεκούραστος
ποῦ εὗρισκε κοντὰ στὴ συμπαθητικὴ συν-
τροφία τῶν δυῶ αὐτῶν γυναικῶν.

Ὁ *Zinovy Lvovsky* δημοσιεύει τὰ φιλολο-
γικὰ ἀπομνημονεύματά τοῦ Φεοντόρ Ντο-
στογιέβσκου. Ὑπάρχουσι μερικὰ γράμματα
ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα κί' ἀγνωστα ἴσαμε
σήμερον. Συμπαθητικώτερον εἶναι τὸ γράμμα
ποῦ ὁ συγγραφεὴς τοῦ «*Ἡλίθιου*» ἔστειλε
ἀπ' τὴν Πετρούπολιν στίς 15[5]1876, σὲ κάποιο
γνωστὸ τοῦ, ἐκδότῃ ἴσως, ποῦ ἀξίζει νὰ

παραθέσουμε ένα μέρος (à cause de mon epilepsie) σε μετάφραση :

»...“Όσον άφορά τή βιογραφία μου πού ζητάτε σας δηλώνω καθαρά πώς για τήν ώρα μου είναι αδύνατο νά καταπιστώ. Γιατί και πολύ χρόνο θά μούτρωγε και δουλειά πολύ είναι και δύσκολο για μένα, τώρα, όσο δέ φαντάζεστε. Ένεκα τής έπιληψίας μου, ή όποια εύτυχως τώρα δέ με υποδιζει, έχασα έν μέρει τή μνήμη μου—θά μέ πιστέψετε ;—,έχασα ακόμα (και χωρίς νά νομίζετε ότι τά παραλέω) και τά θέματα τών βιβλίων μου και τά πρόσωπα τών ήρώων μου...»

* * * *

Δυό βιβλία, πού κυκλοφόρησαν τελευταία προκαλούν σημαντικό τό ένδιαφέρο τών φιλολογικών κύκλων. Τό βιβλίό του Daniel Rops (morf, ou est la victoire) πού ό νεαρός συγγραφέας καταπιναται έξαιρετικά πετυχημένα κρινοντας τήν έννοια του Καλού και του Κακού και τό βιβλίό του δικού μας Nicolas Ségur (N. Έπισκοπόπουλου) «Τό Νυμφικό Κρεβάτι» πού υποβάλλει νεωτερικές απόψεις πάνω στην ήθική του γάμου, Γι' αυτά τά δυό βιβλία πιθανό ή στήλη αυτή νά καταπισαιτέ άργότερα μέ ξεχωριστά σημειώματα.

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

Τ Υ Π Ο Σ

Μεγάλος καυγάς άναψε στις έφημερίδες άν.... υπάρχει κυπριακή λογοτεχνία ή πώς κατευθύνσεις πρέπει νά πάρει. Έγραψαν σχετικά ό κ. Λ. Γιαννίδης στό «Νέο Κυπριακό Φύλακα» (9, 19, 21, 23 και 30 'Ιουν.), ό κ. Ν. Κρανιδιώτης στην «Πρωινή» (16, 25, 26, 27 'Ιουν.), και στόν «Κυπριακό Τύπο (29 'Ιουν.)» ό κ. Σ. Χρίστis στό «Νέο Κυπρ. Φύλακα» (22 και 27 'Ιουν.), ό κ. Martelo στην ίδια έφημερίδα (26 'Ιουν.) κι ό κ. Ν. Γεωργιάδης (6 'Ιουλ.), ό κ. Τ. Άνθίας στην «Πρωινή» (20 και 28 'Ιουν.), κι ό κ. Γ. Σταυρινός Οικονομίδης στόν «Κυπριακό Τύπο» (25 'Ιουν.)

—Στην «Πρωινή» (2, 3 και 4 'Ιουλ.) τρία πολύ ένδιαφέροντα άρθρα του κ. Σάβα Χρίστis για τό νομοσχέδιο περί προστασίας τών άρχαιοτήτων.

—Στην «Πρωινή» έπίσης δημοσιεύεται από τις 5 'Ιουλ. ή διάλεξη του κ. Σ. Νίττη για τό λαϊκό τραγούδι τών Μαύρων.

—Στό «Νέο Κυπριακό Φύλακα» (16 και 18 'Ιουλ.) ό κ. Λ. Γιαννίδης άπ' άφορη μίας έπίθεσης έναντίο μερικών καθηγητών τών δυό Έλληνικών Πανεπιστημίων πού παύτηκαν ύστερα από τό κίνημα, γράφει πολύ ένθουσιαστικά όσο και πραγματικά για τούς κ. κ. Λορεντζάτο και Δελμούζο και δείχνει πόσο μακριά είναι από τήν άλήθεια όσοι κατηγορούν τή δημοτική.

—Στην ίδια έφημερίδα δημοσιεύονται γνώμες του κ. Π. Παϊδούση για τό 'Ανώτερο Παρθενωγωγείο Λευκωσίας πού θά γίνει τώρα πλήρες Γυμνάσιο.

—Στό «Ν. Κυπρ. Φύλακα» (25, 26, 27, 28 και 30 'Ιουν.) ό κ. Άντ. 'Ιντιάνος κάνει έπιστημονικό έλεγχο τής μελέτης του κ. Ι. Γ. 'Ιωαννίδη για τό Δάντη.

—Στην «Έλευθερία» (3 'Ιουλ.) ό κ. Κ. Αούέρης γράφει για τή βασίλισσα τής Κύπρου Αικατερίνη Κορνάρου.

—Στη «Φωνή τής Κύπρου» (22 'Ιουν.) ό κ. Χρ. Χαράλαμπος γράφει για τις κλασσικές σποιίδες.

—Στην «Πάφος» (6 'Ιουν.) κριτική του κ. Ζ. Οικονομίου για τήν ποιητική συλλογή «Τά 'Αμοιρα» 'Ορθόπου 'Αττικού.

—Στην ίδια έφημ. σημείωμα «Μιά 'Ιστορική τοποθεσία» για τό έρείπια του καθεδρικού ναού τής Πάφου κατά τήν έποχή τών Βυζαντινών.

—Στά «Κυπριακά Χρονικά» (τεύχος 'Απρ.—'Ιουν.) τό έπιστημονικό περιοδικό πού βγάξει ό Δρ. Κυριαζής στη Λάρνακα (Κύπρου) δημοσιεύονται :

- Κληρίδου Ν.—'Ιστορίες τής Παπαδικίας.
- Κυριαζή Ν.—'Ιστορίες τής Παπαδικίας.
- .. 'Ο Λαμαρτίνος έν Κύπρω.
- .. Παραδόσεις περί Τρουλλινού και Μαράθου.
- .. Λαογραφία Μαραθάς, Μουτουλλας,
- .. Πεδουλας, 'Αϊς Δημήτρις
- .. Ν. Θεσεύς και ή τάσις του 1833
- .. Κληρικών περιπάματα
- Παπαδοπούλου Χαρ.—Κρίσις ύπό κρίσιν
- Παπαχαλαμπος Γ.—Τής τριχάς τό γιοφύριν
- Παπειωάννου Κ.—Βιβλιοκρισία.

—Πήραμε και τις έφημερίδες «'Αλήθεια» (συνεχίζονται τά άρθρα του Παλαιμάχου : 'Η Λεμεσός του 1870" "Παρατηρητής", "Θεατής" Χαρούτι, τό "Ετήσιον Δελτίον του Παγκυπρίου Έμπορικού Λυκειου Λάρνακας" πού περιέχει τήν πολύ ένδιαφέρουσα διάλεξη πού έκανε ό καθηγητής τής φιλολογίας κ. Γ. Λ. Γεωργιάδης : "Οι άποθανόντες Σχολάρχαι, Καθηγηταί και διδάσκαλοι τής Μ Παιδείας Λάρνακας", τά περιοδικά "Νέα Έστία" πού στό τεύχος τής 15 'Ιουν. δημοσιεύεται κριτική του κ. 'Ηλ. Πασσάχου για τήν ποιητική συλλογή του κ. Paul Baldasser : «La Colonne Corinthienne», και στό τεύχος τής 1 'Ιουλ. κριτική από τόν ίδιο κριτικό για τήν "Άνθολογία τών Κυπρίων ποιητών" του κ. Άδωνη Βερνάλη, "Νέαν Έποχή" [τεύχος 'Ιουνίου] πού περιέχει κριτική του κ. Γ. Σφακιανάκη για "Τα τραγούδια τής θάλασσας" του κ. Α. Περγάρη, 'Γνώσις", "Θεσσαλικά Γράμματα", "Νέα Γράμματα", "Μακεδονικές Ημέρες", "Ιόνιος Άνθολογία", "Έλλ. Βιβλιογραφική και Βιβλιοφιλική Έπιθεώρησις" και "Κάστρο", περιοδική έκδοση στίχου και κριτικής πού βγαίνει στό 'Ηράκλειο τής Κρήτης, από τόν κ. Α. Άλεξίου, πού είναι και ό μοναδικός τής συντάχτης. Στόν πρώτο και δεύτερο άριθμό ώραιά ποιήματα του τής σειράς "Λυρικά".

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΧΙΑΛ. ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΥ—Δημοτική και νεοδημοτική (Η προσπάθεια Νέος Κόσμου) Φεβρουαρίου, 1935.

ΓΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΥ—Οι άνθρωποι πού νοσταλγούν. Μυθ. στόρμα. Θεσσαλονίκη 1934, Δρ. 30.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ—Μυθιστόρημα, (ποιήματα). 'Αθήνα, «Κασταλία», 1935, Δρ. 50.

ΛΟΡΕΝΤΣΟΥ ΜΑΒΙΑΗ—Τά Σονέττα μέ εισαγωγή και σχόλια του Γεράσ. Σπαταλά, Έκδότης 'Ηλίας Ν. Δικαίος, έν 'Αθήναις, 1935, Γρ. 3.

ΝΙΝΟΥ ΔΑΡΙΒΑ—Κύμα και ζωή. Έρωτικά και ρεαλιστικά τραγούδια. Κύπρος, 1935, Γρ. 3.

ΔΑΝΤΗ—'Η Θεία Κατωδία" στα 'Ελληνικά άπ' τόν Ν. Καζαντζάκη, Έκδοση "Κόκλου", 'Αθήνα 1934.

ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ—Γ' άλιευτικά. 'Αθήνα 1935 Δρ. 100.

REPORT on the Cyprus Police Force for the year 1934. Printed at the Cyprus Government Printing Office, Nicosia, 1935. Price 1 s. 41/2 cp. (23 pp.)

ANNUAL report of the Land Registration and Survey Department for the year ended 31st December, 1934. Printed at the Cyprus Government Printing Office, Nicosia, 1935. Price 1 s. (16 pp.)

ΕΥΣΚΙΟΥ ΠΕΥΚΗ—Σατυρικά (ποιήματα), Λεμεσός, Κύπρος. Τιμή 1 σελ.

SIR HARRY LUKE—More moves on an eastern chequered board (largely on Cyprus) 12/6. A. Prosthain, Oriental bookellers and publishers, 41 Great Russel Street, London W.C.1.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Στις 16 του 'Απρίλη πέθανε στο σανατόριο του 'Ασβεστοχωριού ή νέα ποιήτρια 'Ανθούλα Σταθοπούλου —Βαφοπούλου, γυναίκα του ποιητή κ. Γ. Θ. Βαφοπούλου. Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη σ'α 1908. Δημοσίευσε ποιήματα και διηγήματα της σ'ε περιοδικά κ' εφημερίδες. Σ'α 1932 έβγαλε τήν ποιητική συλλογή «Νύχτες αγρυνίας».

—Στις 29 του Μάη πέθανε ο Α. Μ. 'Ανδρέαδης, Καθηγητής τής Δημόσιας Οικονομίας, Ιστορικός, κριτικός, ένας από τους άρτιωτερα μορφωμένους ανθρώπους τής 'Ελλάδας.

—Στις 23 του 'Ιούνη γιορτάστηκαν στο στάδιο τής Λάρνακας τ'α έβδομηντάχρονα του Δ. Λεπέρη. Είναι γνωστό πώς στη Λάρνακα γεννήθηκε ο ποιητής.

—'Από τ'α μέσα του 'Ιούνη βρίσκεται στη Λευκοσία ο θίασος 'Αποστολίδη—Ραυτοπούλου—Νέζερ και παίζει στο έξοχικό κέντρο «Κηφισιά» έλληνικά και ξένα δραματικά έργα.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλιοθήκη τής Βουλής τών 'Ελλήνων—'Αθήνα. Οι άριθμοί του περιοδικού μας που σας λείπουν θ'α σας σταλούν με πρώτην ευκαιρία.—κ. Ι. Συκουτρή.—'Αθήνα. Τ'α έκατόν άντίτυπα τής μελέτης σας ταχυδρομούνται με τή σημερινή ευκαιρία. Περιμένουμε τ'ο άποτέλεσμα τών ενεργειών σας για τ'ις φωτοτυπίες από τή Μαρσιανή βιβλιοθήκη.—κ. Ι. Τορνάριτη. 'Αθήνα. Ευχαριστούμε για τ'α τ'όσον καλά κι ένθαρρυντικά λόγια σας που μας ένισχύουν έξαιρετικά στο έργο μας κατάντικρυ σ' ένα έδικο πόλεμο: θ'α συνεχίσουμε δίως ώς πάντα *sans peur et sans reproche*. Περιμένουμε σύντομα τή μελήτη σας που μας υπόσχεσθε.—κ. Π. Βλαστό. *Liverpool*. Τ' ό,τι μας γράφετε για τ'ις εφημερίδες που σας σταλθήκανε πρέπει νάναί μιά κουταμαρίστικη έξυπνάδα

κάποιου γνωστού σ'αχλού κι' αλόγαριστου. Θυμούμαστε έτσι τ'α λόγια του Δάντη: *guarda e passa* με προσθήκη του *sputta* ανάμεσα τών δύο πρώτων.—κ. Τ. Φραγκούδη. 'Αθήνα. Σ'ας ευχαριστούμε για τ'ους κόπους σας. 'Ο κοινός φίλος δέν κατόρθωσε ακόμα ν'α μας στείλη τή μελήτη του που καιρός τώρα μ'ας ύπόσχεται Πρέπει ν'α τελειώσει και τ'ο δημοψήφισμα.—Π. Σπανωνίδη. Θεσσαλονίκη. Ευχαριστούμε για τ'α καλά σας λόγια. Δυστυχώς τ'α βιβλία που μ'ας ζητάτε είναι τελείως έξαντλημένα. Θ'α φροντίσουμε ώστόσο ίσως μ'αυρούμε ν'α σας τ'α προμηθεύσουμε από καμιά Ιδιωτική βιβλιοθήκη, κ. Μ. Χαννούση.—'Αθήνα. Δημοσιεύουμε τή διαφήμιση. Σ'ας γράφουμε και Ιδιαίτερα.—κ. Κ. Κοκόροβιτς.—'Αθήνα. Λογοτεχνικά κομμάτια μη Κυπρίων συγγραφέων δέν δημοσιεύουμε ακόμα. Παρακαλούμε ν'α βάζετε οσοτό γραμματόσημο στις έπιστολές σας.—κ. Τ. Μαλάνο. 'Αλεξάντρεια. Ευχαριστούμε.—κ. Γ. Σταυρ. Οικονομίδη. Ριζοκάρπασο. Σ'ας γράφουμε Ιδιαίτερα.—κ. Μ. Μαργακό.—'Αμμόχωστο. Τ'ο "Ζωή και Τέχνη" που θ'α γράφετε για τ'ο έρχόμενο παρακαλούμε ν'α μ'ας σταλεί νωρίς για ν'α αποφευχθεί κάθε καθυστέρηση.—κ. Βραχιμής, 'Αμμόχωστο. Τ'ο "Προσευχή στη Μοναζιά" γραμμένο με κέφι και σ'ε στιγμές αληθινής έμπνευσης δέν είναι βέβαια διήγημα. Είναι μιά λυρική πρόζα που τ'ο μέγεθος της δίως δ'εμάς επιτρέπει ν'α τή δημοσιεύσουμε ώς τέτοια. Στείλετε κάτι άλλο.—κ. Γ. Χειμαρίδη, Στρόβολο. Τ'ο τραγούδι σας "Κοπελλιά" κι' όπως τ'ο διορθώνετε δέν είναι δυστυχώς δημοσίευσιμο. 'Επίσης δ'ε μπορούμε ν'α χρησιμοποιήσουμε κι' ό,τι άλλο μ'ας έχετε στείλει. Γράφετε λιγώτερα κι' από αυτά σ'ιζείτε τ'α π'ο πολλά. Μή βιάζετε τ'ον έαυτό σας.—κ. ΚΡ., Λάρνακα. 'Η έπιστολή σας τής 20 'Ιουν. δέν έχει ανάγκη από άπάντηση. Τ'ο ζήτημα μένει εκεί που τ' αφήκαμε πρωύτερα. Γλ. 'Αλιθέρση, 'Αλεξάντρεια. Τ'α ποιήματα σας από τή σειρά "Μυστικός Δείπνος" θ'α μ'αυνε στο έρχόμενο. Τ'ο κυριώτικο ό "Σκαρπάρης" σας τ'ο γυρίζουμε κατά τήν έπιθυμία σας.—κ. κ. Ν. Κρανιδιώτη, Γ. Λεύκη, Κ'όπρο Χρυσάνθη. Τ'α τραγούδια σας θ'α δημοσιευταύνε σ'α έπόμενο τεύχη.—κ. Κ. Πηλαβάκη, Λεμεσό. Περιμένουμε τήν ήθογραφία σας.—'Αρχ-Γρηγόριο, Λευκωσία. Τ'α Κυπριακά Λαογραφικά σας θ'α μ'αυνε στο έπόμενο τεύχος.—κ. 'Αντ. Γεωργιάδη, Λεμεσό. Μ'ας ευχαρίστησε ή άποστολή τών μεταφράσεων σας που θ'α τ'ις δημοσιεύουμε σ'όν έρχόμενο άριθμό.—κ. Α. Πανάρετο. Βαρύσια. Περιμένουμε τ'α άποτελέσματα του ποιητικού διαγωνισμού.

'Υπεύθυνος Ιδιοκτήτης: Α. Μ. 'Ατταλίδης—Λευκοσία.

Τυπογραφείο "ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ", Θωμά Γ. Κυριακίδη Λευκοσία.

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΠΙΠΛΩΝ

ΦΑΝΟΥ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ

Με τὰς νέας ἐγκαταστάσεις τῶν μηχανῶν τῆς
θὰ σὰς παρουσιάσει ἐκπλήξεις. Ὅλον καὶ νεώτερα,
κομψώτερα μοδέλλα ἐπίπλων.

ΕΠΙΣΚΕΦΘΗΤΕ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΗ ΕΚΘΕΣΙΝ

Ὅδος Λήδρας Νο 4

καὶ τὰ Ἐργαστήρια: Ὅδος Σοφοκλέους 6.

ΕΝΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΜΙΧ. ΧΑΝΟΥΣΗ

ΠΡΟΒΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΙΦΙΑ

Πρόκειται νὰ κυκλοφορήσῃ τὸν Σεπτέμβρη. Θὰ εἶναι ἡ
ἱστορία—κριτικὴ τῆς λογοτεχνίας τῆς δεκαπενταετίας 1920—1925.
Θὰ ἀναφέρωνται, ἀναλύονται καὶ κρίνονται ὑπερεκατοντηνῆντα
λογοτέχνες ποὺ φάνηκαν καὶ ἔδρασαν ἀπὸ τὸ 1920—1935.

ΚΑΘΕ ΝΕΟΣ ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει θέσῃ στὸ βιβλίον αὐτὸ
παρακαλεῖται νὰ στείλῃ στὸν συγγραφέα (Ἀνακρέοντος 44
Καλλιθέα, Ἀθήναι) βιογραφικὰ, βιβλιογραφικὰ, σημειώματα
γιὰ νὰ τὸν διευκολύνη στὴν συγγραφὴν του. Γίνονται δεκτὲς
προαγορὲς τοῦ βιβλίου ποὺ θὰ κυκλοφορήσῃ σὲ περιορισμένα
ἀντίτυπα, πρὸς δρχ. 50 τὸ καθένα.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΟΛΥΤΕΛΗΣ

Η ALLIANZ UND STUTTGARTER LIFE INSURANCE BANK LTD

Ο ΚΟΛΟΣΣΟΣ ΟΛΩΝ τών Ασφαλιστικῶν Ἐταιρειῶν Ζωῆς τῆς Ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης ἐπεξέτεινε τὰς ἐργασίας της στὴν Κύπρον.

Τὰ ἠσφαλισμένα της κεφάλαια μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1934 ἀνέρχονται εἰς	£275,731,662.0.0
Τὰ εἰσπραχθέντα ἀσφάλιστρα τοῦ 1934 ἀνέρχονται εἰς	£12,405,221.0.0
Ὀλικὸν ἀσφαλιστικῶν συμβολαίων ἐν ἰσχύει	£785,907.0.0
Πληρωθεῖσαι ἀποζημιώσεις τὸ 1934	£2,524,738.0.0

Ἡ Ἐταιρεία ἔχει ἐπιβληθεῖ παντοῦ :

- α) Διὰ τὰ χαμηλὰ της ἀσφάλιστρα.
- β) Διὰ τοὺς εὐνοϊκοὺς ὅρους της ἐν γένει.
- γ) Διὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν συνδυασμῶν της.
- δ) Διὰ τὰς εὐκολίας ποὺ παρέχει εἰς ΟΛΟΥΣ ΑΝΕΞΑΙΡΕΤΩΣ τοὺς πελάτας της (ΟΧΙ ΜΟΝΟΝ Εἰς ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ)

Ὅταν ἀναλογισθεῖ κανεὶς ὅτι ἡ Ἐταιρεία μέχρι σήμερον ἔκανόνισε **8.400.000** ἀπαιτήσεις πελατῶν της χωρὶς νὰ προσφύγῃ εἰς Δικαστήρια οὔτε διὰ μίαν ἔστω περίπτωσιν αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν εὐθύτητα καὶ ἀμεροληψίαν της συγχρόνως δὲ τὴν ἀπέραντον ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην ποὺ χαίρει εἰς ΟΛΟΝ τὸν κόσμον.

Διὰ λεπτομερείας καὶ ὅρους γενικῶς ἀποταθεῖτε εἰς τὸν Γενικὸν Πληρεξούσιον Ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐταιρείας ἐν Κύπρῳ.

ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΕΥ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ

Ὁδὸς Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

T. K. Ap. 290

Λευκωσίαν

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΕΜΠΕΙΡΟΙ ΠΡΑΚΤΩΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ

Προμήθεια καὶ ὅροι ἱκανοποιητικώτατοι